

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

**TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN ADAY BELİRLEME
YÖNTEMLERİNİN REKABET VE TEMSİLİYET
BAKIMLARINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
2011 VE 2015 GENEL SEÇİMLERİ**

Üstüner Okan Çınar

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN ADAY BELİRLEME YÖNTEMLERİNİN
REKABET VE TEMSİLİYET BAKIMLARINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
2011 VE 2015 GENEL SEÇİMLERİ

Üstüner Okan Çınar

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

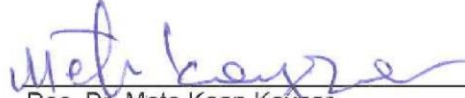
Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

Üstüner Okan Çınar tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemlerinin Rekabet ve Temsiliyet Bakımlarından Değerlendirilmesi: 2011 ve 2015 Genel Seçimleri" başlıklı bu çalışma, 01.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mete Yıldız (Başkan)

Doç. Dr. Bican Şahin (Danışman)

Doç. Dr. Mete Kaan Kaynar

Doç. Dr. Murat Erdoğan

Yrd. Doç. Dr. Özge Çelik Russell

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

01.06.2016

Üstüner Okan Çınar

TEŞEKKÜR

Bu tezi hazırlarken bana birçok insanın desteği oldu. Hepsine bir teşekkür borcum var. Görüştüğüm parti emekçileri ellerinden geldiğinde yardımcı olmaya çalıştılar. Bana yardımcı olan parti emekçilerine ve bu kişilerle bağlantı kurmam konusunda yardımcı olanlara teşekkür ederim.

Tez dönemim içerisinde danışmanım Sayın Doç. Dr. Bican Şahin'in desteği benim için bulunmaz bir imkân olmuştur. Sayın Hocama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tezi yazarken benimle bu yükü paylaşan ve yardımlarını eksik etmeyen oda arkadaşlarım Burak Öçlü, Esra Uyar Okcu ve Ayşegül Dumlulu Kırkpınar başta olmak üzere isimlerini sayamadığım bütün arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Ankara'daki işlerime koşturan Zafer Ergin'e de ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, desteklerini hiç eksik etmeyen annem, babam ve kardeşim Mehmet'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bu tez onların da eseridir.

ÖZET

ÇINAR, Üstüner Okan. *Türkiye’deki Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemlerinin Rekabet ve Temsiliyet Bakımlarından Değerlendirilmesi: 2011 ve 2015 Genel Seçimleri* Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Bu tezin amacı, Türkiye’deki siyasal partilerin mevcut aday belirleme yöntemlerini ortaya koymak ve bu aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçlarını incelemektir. Bu amaca varmak için ilk olarak, siyasal partilerin ortaya çıktıkları siyasal ortam ve tarihsel evrimleri sırasında geçirdikleri dönüşümler tartışılacaktır. İkinci bölümde siyasal partilerin işlevleri ve tezin esas odaklanacağı işlev olan aday belirleme yöntemi açıklanacaktır. Üçüncü bölümde, siyasal parti türleri ve bu parti türlerinin kullandıkları aday belirleme yöntemleri açıklanacaktır. Dördüncü bölümde, Türkiye’de 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerine katılan partilerden AKP, CHP, MHP ve HDP’nin aday belirleme yöntemleri incelenecektir. Bu bölümde seçilen partilerin türleri, kullandıkları aday belirleme yöntemleri ve bu aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçlar, katılım, rekabet ve temsiliyet kavramları ışığında ortaya konulacaktır. Katılım kavramı, bir partide adayları belirleyen seçicilerin kapsayıcılığı ve dışlayıcılığı üzerinden değerlendirilecektir. Seçicilerin kapsayıcılığının veya dışlayıcılığının rekabet ve temsiliyet kavramları üzerindeki etkisi ölçülecektir. Rekabet kavramı, yeni adayların mevcut milletvekilleri karşısındaki kazanma endeksleri ile ölçülecektir. Temsiliyet kavramı ise kadın ve genç adayların kazanma endeksleri ile ölçülecektir. Sonuç bölümünde, ele alınan partilerin kullandıkları aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçların temsili demokrasiye etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Siyasi partiler, Aday belirleme, Parti içi demokrasi, Katılım, Temsiliyet, Rekabet

ABSTRACT

ÇINAR, Üstüner Okan. *An Evaluation of The Candidate Selection Methods Of Political Parties In Turkey With Respect to Competition And Representation: 2011 And 2015 General Elections*, Master Thesis, Ankara, 2016.

This thesis aims to state existent candidate selection methods of political parties in Turkey and to analyze the results of these candidate selection methods. To attain this objective, firstly, political atmosphere in which political parties emerged and their transformation during their historical evolution are going to be discussed. Secondly, functions of political parties and candidate selection methods on which this thesis mainly focused are going to be explained. Thirdly, type of political parties and their candidate selection methods are going to be stated. Fourthly, candidate selection methods having used by JDP, RPP, NAP and DPP competed in the general election in June 12th, 2011 and June 7th, 2015 are going to be analyzed. In this section, type of these parties, their candidate selection methods and results of these methods are going to be discussed with respect to concepts of participation, competition and representation. The concept of participation is going to be considered on inclusiveness and exclusiveness of the selectorates. Impact of inclusiveness and exclusiveness of selectorates on concepts of competition and representation is going to be measured. The concept of competition is going to be measured by winning indices of new candidates against incumbents. The concept of representation is going to be measured by winning indices of women and young candidates. In the final section, results of candidate selection methods used by these parties on representative democracy are going to be analyzed.

Keywords

Political Parties, Candidate Selection, Democracy within parties, Participation, Representation, Competition.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLDİRİM	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
MODERN SİYASİ PARTİLERİN GELİŞİMİ.....	5
1.1 ERKEN DÖNEM SİYASİ PARTİLER	5
1.2 KİTLE PARTİLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	8
1.3 GÜNÜMÜZDE SİYASİ PARTİLER	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
SİYASİ PARTİLERİN İŞLEVLERİ VE ADAY BELİRLEME	13
2.1 SİYASİ PARTİLERİN İŞLEVLERİ.....	13
2.2 SİYASİ PARTİLERDE ADAY BELİRLEME.....	14
2.2.1 Aday Belirleme Yöntemleri Konusundaki Yasal Düzenlemeler	18
2.2.2 Aday Belirleme Yöntemlerinin Sınıflandırılması.....	22
2.2.2.1 Adaylık	23
2.2.2.2 Seçiciler	26
2.2.2.3 Yerelleşme	29
2.2.2.4 Atama/Oylama Sistemi.....	31
2.2.3 Aday Belirleme Yöntemleri.....	32
2.2.3.1 Tüm Partili Seçmenler veya Taraftarlarca Aday Belirleme.....	33
2.2.3.1.1 Kapalı Ön Seçim	34
2.2.3.1.2 Açık Ön Seçim	34
2.2.3.2 Parti üyelerince aday belirleme (Ön Seçim)	35

2.2.3.3 Seçim Çevresi Parti Örgütü Üyelerinin Bir Bölümünce Aday Belirleme	36
2.2.3.4 Parti Merkez Organlarınca Aday Belirleme.....	36
2.2.3.5 Parti Liderinin Adayları Belirlemesi.....	37
2.2.4 Aday Belirleme Yönteminin Demokratikleşmesi.....	37
2.2.5 Aday Belirleme Yöntemlerindeki Reformların Sonuçları	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
PARTİ TÜRLERİ	49
3.1 PARTİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	49
3.2 ELİT PARTİLER	50
3.2.1 Elit Partilerde Aday Belirleme Yöntemleri.....	50
3.3 KİTLE PARTİLERİ	51
3.3.1 Kitle Partilerinde Aday Belirleme Yöntemleri	52
3.4 HEPSİNİ YAKALA PARTİLERİ	53
3.4.1 Hepsini Yakala Partilerinde Aday Belirleme Yöntemleri.....	54
3.5 KARTEL PARTİLERİ.....	55
3.5.1 Kartel Partilerde Aday Belirleme Yöntemleri.....	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	58
ARAŞTIRMADA İNCELENECEK SİYASİ PARTİLER VE KULLANDIKLARI	
ADAY BELİRLEME YÖNTEMLERİ	58
4.1 ADALET VE KALKINMA PARTİSİ.....	58
4.1.1 AKP’de Adaylık Şartları.....	58
4.1.2 AKP’nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi.....	60
4.2 CUMHURİYET HALK PARTİSİ	61
4.2.1 CHP’de Adaylık Şartları	61
4.2.2 CHP’nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi.....	63
4.2.2.1 CHP’nin Parti Meclisi ile Belirlediği Adaylar	63
4.2.2.2 CHP’nin Ön Seçim ile Belirlediği Adaylar	64
4.3 MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ	65
4.3.1 MHP’de Adaylık Şartları	66
4.3.2 MHP’nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi.....	67

4.4	HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ.....	68
4.4.1	HDP’de Adaylık Şartları.....	68
4.4.2	HDP’nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi.....	70
4.5	TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN TÜRLERİ.....	71
4.6	2011 VE 2015 GENEL SEÇİMLERİNDE KULLANILAN ADAY BELİRLEME YÖNTEMLERİNİN SONUÇLARI.....	75
4.6.1	Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesinde İzlenen Yöntem	76
4.6.2	Katılım ve Rekabet.....	81
4.6.3	Katılım ve Temsiliyet.....	87
	SONUÇ	94
	KAYNAKÇA	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Geri Besleme Döngüsü (Hale Williams, 2009: 592)	10
Şekil 2: Adaylık (Rahat ve Hazan, 2001: 301)	24
Şekil 3: Seçiciler (Rahat ve Hazan, 2001: 301)	27
Şekil 4: Aday Belirlemenin Merkezileşmesi ve Yerelleşmesi (Rahat ve Hazan, 2001: 305)	29
Şekil 5: Seçici Organın Kapsayıcılığı ve Parti Bağı (Rahat ve Hazan, 2001: 314)	46
Şekil 6: AKP'nin Adaylık Konumu	59
Şekil 7: AKP'nin Aday Belirleme Komisyonun Seçiciler Konumu	60
Şekil 8: CHP'nin Adaylık Konumu	62
Şekil 9: CHP'de Parti Meclisinin Seçiciler Konumu	63
Şekil 10: CHP'de Ön Seçimin Seçiciler Konumu	65
Şekil 11: MHP'nin Adaylık Konumu	66
Şekil 12: MHP'de Parti Liderinin Seçiciler Konumu	67
Şekil 13: HDP'nin Adaylık Konumu	69
Şekil 14: HDP'de Aday Belirleme Komisyonun Seçiciler Konumu	71

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Görevde Olmayanların Kazanması ve Görevde Olmayanların Ağırlıklı Kazanması	83
Tablo 2: CHP Ön Seçiminin Oy Yoğunlaşması Endeksi	84
Tablo 3: Görevde Olmayanların İstekliliği Endeskleri	86
Tablo 4: Kadın Adayların Kazanması ve Kadın Adayların Ağırlıklı Kazanması	88
Tablo 5: Genç Adayların Kazanması ve Genç Adayların Ağırlıklı Kazanması	91

KISALTMALAR

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP: Adalet Partisi
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
HDP: Halkların Demokratik Partisi
MÇP: Milliyetçi Çalışma Partisi
MHP: Milliyetçi Hareket Partisi
YSK: Yüksek Seçim Kurulu
SPK: Siyasi Partiler Kanunu
MYK: Merkez Yönetim Kurulu
HEP: Halkın Emek Partisi
DEP: Demokrasi Partisi
HADEP: Halkın Demokrasi Partisi
DEHAP: Demokratik Halk Partisi
DTP: Demokratik Toplum Partisi
BDP: Barış ve Demokrasi Partisi
RP: Refah Partisi
MNP: Milli Nizam Partisi
MSP: Milli Selamet Partisi
MSK: Milletvekili Seçimi Kanunu
SHP: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Toplumsal çatışmaların kimi zaman rasgele kimi zaman da uzun bir siyasi süreç sonrası oluşturduğu gruplar olan siyasi partiler, modern toplumların en baskın siyasi araçları olmuştur. Bu siyasi araçlar tarihsel bir evrimleşmeyle ilk ortaya çıktıkları modernitenin erken dönemindeki yapılarından daha farklı yapılara bürünmüştür. Parlamentoların güçlenmesi ile de temsili demokrasinin en etkili araçlarına dönüşmüşlerdir. Bu araçların kendi içyapıları ortaya çıktıkları dönemden itibaren siyasi gözlemcilerin ilgi alanına girmiştir. Parti örgütünün içindeki iktidar ilişkileri partiler hakkında fikir yürütmek için araştırma zemini sağlamıştır. Parti içi iktidar ilişkilerinin belirginleştiği alanlardan biri siyasi kadroların oluşum sürecidir. Siyasi partilerin seçimle gelinen makamlara yerleştirecekleri kadrolarını oluşturmak için izledikleri yöntemler vardır. Aday belirleme yöntemi olarak adlandırılan bu yöntemler parti içi iktidar ilişkilerini yansıtmaları açısından önemlidir. Bu iktidar ilişkilerinin demokratik bir düzlemde oluşmasının kamusal tartışmalara katkı sağlayacağı varsayılabilir. Bu tezin amacı, Türkiye’deki siyasal partilerin mevcut aday belirleme yöntemlerini ortaya koymak ve bu aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçları siyasi partiler literatürü çerçevesinde tartışmaktır. Bu amaca varmak için konu dört bölüme ayrılacaktır.

İlk olarak, modern siyasi partilerin gelişimi incelenecektir. Erken dönem siyasi partilerin oluşumu, kitle partilerinin siyasete girişi ve günümüzdeki siyasi partilerin durumu ortaya konulacaktır. Siyasi partilerin ortaya çıktıkları siyasal ortam ve tarihsel evrimleri sırasında geçirdikleri dönüşümler bu bölümde tartışılacaktır.

İkinci bölümde, siyasi partilerin işlevleri ve tezin esas odaklanacağı işlev olan aday belirleme yöntemi açıklanacaktır. “Aday belirleme yöntemi” alt başlığında dünyadaki ve Türkiye’deki aday belirleme yöntemleri hakkındaki yasal düzenlemeler tarihsel bir sırayla gözden geçirilecektir. Daha sonra aday belirleme yöntemlerinin sınıflandırılması için kullanılan adaylık, seçiciler, yerleşme ve atama-oylama ölçütleri açıklanacaktır. Bu sınıflandırma ölçütleri çerçevesinde mevcut aday belirleme yöntemleri ele alınacaktır. Bu

bölümde son olarak, aday belirleme yöntemlerinin demokratikleşmesi ve bu konuda yapılan reformların sonuçları hakkında tartışmalar aktarılacaktır.

Üçüncü bölümde, siyasi parti türleri ve bu parti türlerinin kullandıkları aday belirleme yöntemleri açıklanacaktır. Elit, kitle, hepsini-yakala ve kartel partilerin gelişim süreci anlatılarak, bu partilerin tanımları yapılacaktır. Bu çerçevede parti türlerinin kullandığı aday belirleme yöntemlerinden bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde, Türkiye’de 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerine katılan partilerden Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisi’nin (HDP) aday belirleme yöntemleri incelenecektir. 1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimleri, CHP, MHP ve HDP’nin bir önceki seçimlerdeki aday listelerini büyük oranda korudukları için aday belirleme yöntemleri sonuçlarının sapmasına neden olacağından araştırma dışında bırakılmıştır. Ayrıca bu seçimler çok kısa bir sürede yapıldığı için sağlıklı bir aday belirleme süreci işletilememiştir. Bu bölümde öncelikle, bu partilerin tarihsel gelişimi hakkında kısa bilgiler verilerek, bu partilerin adaylık şartları ve tez kapsamındaki seçimlerde kullandıkları aday belirleme yöntemleri ortaya konulacaktır. Daha sonra bu partilerin hangi parti türünün özelliklerini taşıdıkları tartışılacaktır. Bu bölümde son olarak, bu partilerin kullandığı aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçlar, katılım, rekabet ve temsiliyet kavramları ışığında değerlendirilecektir.

Sonuç bölümünde ise, ele alınan partilerin kullandıkları aday belirleme yöntemlerinin yarattığı sonuçlar mevcut siyasi parti literatürü çerçevesinde tartışılacaktır.

Siyasi partilerin yıllar içerisindeki dönüşümünün onların klasik işlevlerini yerine getirmelerini engelleyen bir boyuta ulaştığı iddia edilmektedir. Partilerin temsiliyet işlevini üstlenebilme kapasitelerinin azaldığı söylenmektedir. Bugünün büyük partilerinin bir kartel oluşturduğu ve bu kartelin rekabet ve temsiliyet düzeyi düşük bir siyasal alan yarattığı savunulmaktadır. Parti yönetimleri bu kartel ortamını korumaya çalışmaktadır. Katz (2001: 293) aday belirleme yöntemlerinin de bu kartel ortamının korunması için araçlara dönüşebildiğini vurgulamaktadır. Parti yönetimleri bu yöntemleri taraftarlarını manipüle etmek için de kullanabilmektedir. Parti üyelerinin katıldığı

kapsayıcı yöntemlerle aday belirlenmesi aynı zamanda parti yönetimlerinin iktidarını tahkim edecek şekilde yönlendirilmektedir. Bu yüzden katılımın genişlediği yöntemlere kuşku ile bakılmaktadır.

Aday belirleme sürecinde katılımın genişlemesine kuşkucu bakış, partilerin kendi içyapıları tarafından şekillendirilmesine engel olmaktadır. Bu kuşkuculuk gelişmiş Batı demokrasilerindeki sınırlı ampirik çalışmalara dayanmaktadır. Batı demokrasilerindeki ileri düzey araştırmalar ve diğer ülkelerde bu konunun ele alınması farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Partilerin demokratik kurumsal mekanizmalar benimsemesi, parti üyeleri arasındaki ilişkileri de dönüştürmektedir. Geniş katılımlı, demokratik bir müzakere süreci parti içi tartışmaların kamusal tartışmalarla etkileşim kurmasını kolaylaştıracaktır. Bu karşılıklı geçirgen yapının, parti içi karar mekanizmalarına yansımaları, partiyi kamusal tartışmaların içinde tutarak, onun dinç kalmasını sağlayacaktır. Böylece müzakereci demokratik bir ortamda parti üyelerinin daha etkili kararlar alacağı varsayılabilir. Bu ortamı sağlayacak araçlardan biri aday belirleme yönteminde katılımın kapsayıcı olmasıdır. Tez kapsamında parti içi katılımcı, müzakereci, demokratik aday belirleme mekanizmalarının rekabet ve temsiliyet açısından dışlayıcı mekanizmalara göre daha yüksek sonuçlar üreteceği savunulacaktır.

Tez kapsamında aday belirleme yöntemlerinin sonuçları incelenirken demokratikleşme katılım, rekabet ve temsiliyet kavramları üzerinden değerlendirilecektir. Bağımsız değişken olan katılım kavramı seçicilerin kapsayıcılığı-dışlayıcılığı ekseninde ele alınacaktır. Bille (2001), Pennings ve Hazan (2001), Rahat ve Hazan (2001)'ın çalışmalarında olduğu gibi tez kapsamında da kapsayıcı seçicilerin olduğu aday belirleme yönteminin daha demokratik olduğu savunulacaktır. Katılımın rekabet ve temsiliyet kavramları üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Bağımlı değişken olan rekabet kavramının ölçümü için görevde olmayanların (non-incumbent) kazanması, görevde olmayanların ağırlıklı kazanması, oy yoğunlaşması, görevde olmayanların istekliliği ölçütleri kullanılacaktır (Hazan ve Rahat: 2010). Diğer bağımlı değişken olan temsiliyet ise, cinsiyet ve yaş ölçütleri ışığında ölçülecektir. Bu basit karşılaştırma zaman içerisinde diğer her şeyin sabit kaldığı varsayımı üzerinden yapılacaktır. İncelenen dönemde özellikle kadın temsili konusunda ciddi bir gelişme yaşanmıştır. Hangi aday belirleme

yönteminin seçildiğinden bağımsız olarak küresel anlamda kadınların daha yüksek sayıda temsil edildiği görülmektedir. Türkiye’de son iki seçim göz önüne alınarak yapılacak olan bir değerlendirmenin uzun dönemli bir dalgalanmadan nispeten daha az etkileneceği söylenebilir.

Bir partinin bir önceki seçimlerde bir seçim bölgesinde kazandığı sandalyelerin güvenli sandalyeler olacağı varsayılabilir. Bağımlı değişkenler ölçülürken adayların bu güvenli sandalyelere yerleşip yerleşmemelerine bakılacaktır. Bu sandalyeler partilerin en güvendiği yerlerdir. Bu sandalyelere yerleştirilen adaylar üzerinden sağlıklı bir değerlendirme yapılabilir. Rekabet değişkeni ölçülürken ölüm, partiden ayrılma, görev ve tüzük kuralları sebebiyle aynı partiden milletvekili adayı olamayanların sandalyeleri güvenli sandalyelerden çıkarılacaktır. Temsiliyet değişkeni için bir önceki seçimde kazanılan bütün sandalyeler güvenli sandalye sayılacaktır.

Ön seçim yöntemini kullanarak, Türkiye’deki siyasi partiler arasında en kapsayıcı katılımı adaylarını belirleyen CHP, en rekabetçi sonuçları elde etmiştir. CHP’nin parti meclisi ile belirlediği adaylarda da yüksek bir rekabet görülmektedir. Ancak bu durum bir düşüş eğilimindedir. HDP’nin aday belirleme yönteminde de hayli yüksek bir oranda rekabetçilik gözlemlenmektedir. HDP ile aynı yöntemi kullanan AKP’nin orta düzey bir rekabetçilik seviyesinde yatay bir seyir izlemekte olduğu söylenebilir. Parti liderinin adayları nihai olarak belirlediği MHP’nin aday belirleme yöntemi en az rekabetçi sonuçları ortaya çıkarmıştır.

Sonuçlar katılımın temsiliyet üzerindeki etkisi üzerinden değerlendirildiğinde, kapsayıcı katılımın kadın ve genç temsilde olumlu bir etkisinin olmadığı görülmektedir. HDP’nin aday belirleme yöntemi hem kadınların hem de gençlerin temsilde açık bir şekilde en temsiliyetçi sonucu üretmiştir. AKP’nin aday belirleme yöntemi kadın ve genç temsili için belli bir istikrar sağlamıştır. CHP’nin aday belirleme yöntemlerinin rekabet değişkeninde gösterdiği yüksek oranlar temsiliyete yansımamıştır. Kadınların ve gençlerin temsiline istikrarlı bir şekilde en az olduğu yöntem, parti liderinin adayları belirlediği MHP’nin aday belirleme yöntemidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN SİYASİ PARTİLERİN GELİŞİMİ

1.1 ERKEN DÖNEM SİYASİ PARTİLER

Toplumlarda mevcut siyasal grupların arasındaki çatışmalar daima ortak çıkarları savunanların oluşturduğu kümeleşmeler yaratmıştır. Siyaset kuramcıları bu kümeleşmelerin yarattığı siyasal olayları incelemişlerdir. Toplumlar onu oluşturan kesimlerin kendi çıkarları doğrultusunda belli bölünmeler, yarılmalar çerçevesinde siyasal olarak şekillenirler. Makyavelli, her cumhuriyette, muktedirler (almighty) ve avam (people) arasındaki uyuşmazlıkların özgürlük yasalarını çıkaracağını söyleyerek, bu iki grubun ihtilafını olumlu görmektedir (Aktaran Sartori, 2005: 3).

Siyasal temsilin genişlemesi ve ulusal siyasi tartışmanın gelişmesi, siyasi katılıma daimi bir fırsat açmıştır. Bu şartlar tamamlandığında siyasi partiler ortaya çıkmıştır (Neuman, 1956: 395). Partilerin tanınırlığının artması 19. yüzyılda birbirinden farklı, fakat birbiriyle ilişkili iki gelişmeye bağlı kalmıştır: siyasal iktidarın yasamaya geçmesi ve siyasal hakların genişlemesi. Siyasi parti literatüründe bu gelişmelerin hangisinin diğerinin nedeni olduğuna dair tartışmalar vardır. Scarrow, tek bir yaklaşımın bu durumu açıklamakta yetersiz kaldığını belirtir. Ona göre üç çeşit kategori vardır. Karar vermenin yasamaya geçmesi ile genişleyen seçmen grubuna sahip ülkeler birinci kategoriyi oluşturur. İngiltere ve ABD bu kategoridedir. İkinci kategori, yasama egemenliğinin genişleyen seçmen grubundan hemen sonra meydana geldiği ülkelerdir. Monarşinin güçlü olduğu İtalya, Fransa ve Almanya gibi Kıta Avrupası ülkeleri bu kategoridedir. Üçüncü kategori ise, yasama egemenliği ve seçmen grubu genişlemesinin az çok eş zamanlı olduğu ülkelerdir. İsviçre bu kategoriye örnektir (Scarrow 2014: 18-19).

Osmanlı Devleti'nde Meclis-i Mebusan için ilk seçimler 1877 yılında, son seçimler ise 1919 yılında yapılmıştır. Bu seçimler arasında 4 genel seçim daha yapılmıştır. 1920'de Anadolu'da bağımsızlık hareketinin başlamasıyla ilk milletvekili seçimi yapılmıştır (Tuncer, 2003: 83-86).

18. yüzyılda “party” kelimesi bütün büyük Avrupa dillerinde Latince bölmek anlamına gelen “partir” kelimesinden türetilmiştir. Barışçıl yönetimi tehdit eden düşünceleri ve kişisel çıkarları tanımlamak için kullanılan “faction” kelimesi ile dönüşümlü kullanılan “parti” kelimesine olumsuz bir anlam yüklenmiştir. Kelimenin teorideki pejoratif anlamından kurtulması, partilerin 19. yüzyılda pratikteki gelişmelerinin sonucudur. Parti temelli siyaset, 19 yüzyılın siyasetini dönüştürücü yeniliklerden biridir. Partiler bu tarihten önce bilinmiyor olmasalar da 19 yüzyıla kadar birçok ülkede siyasetin ana unsurlarından biri değillerdi. Ancak 19. yüzyıl itibariyle teorik tartışmalar, partiler olmasa ülkelerin daha iyi olacağı düşüncesinden uzaklaşarak, partilerin türlerine ve özelliklerine dönmüştür (Scarrow, 2014: 16-17).

Siyasi partiler alanındaki çalışmalar partilerin ortaya çıkışından oldukça geç başlamıştır. Bu gecikme, partilerin o döneme kadar sınırlı bir tecrübe olmasının yanı sıra, partilerin yönetim sürecinde meşru bir araç olarak tanınmasının yavaşlığını da yansıtmaktadır. Erken dönem çalışmalarda partilerin pratik uygulamaları ve bunların sonuçları, partileri sınıflandırma çabaları göze çarpmaktadır. 1890’dan itibaren parlamento dışı parti örgütleri de ele alınmaya başlanmıştır (Scarrow 2014: 21-22).

Parti örgütlerini inceleyen ilk gözlemcilerden Ostrogorski, ABD’de komitelerin ortaya çıkması ile siyasetin adem-i merkezi bir hal aldığını belirterek, servete ve sosyal pozisyona sahip olan üst sınıf liderlerin bu yeni durumun ortaya çıkardığı küçük liderler ile iktidarı paylaşmak zorunda olduğunu söyler. Bu küçük liderler yükselir-kenteorik olarak devrilen eski liderler, etkilerinin ve itibarlarının azaldığını görüyorlardı. Bu ikili durum, ortalama kamusal adamın küçüldüğü ve daha güçsüz bir tip olduğu genel bir seviye ürettiyordu. İnsanın her kamusal görevin ifasında kardeş vatandaş güveninden uzaklaştırılması, partinin resmi görüşüne nitelsiz bir bağlılığın en üstün siyasal erdem olması, siyasi savların örgüt makinesi tarafından siyasetçilere belirlenmesi, bireyin kişisel değerini azaltmaktaydı (Ostrogorski, 2003: 252-253).

Ostrogorski siyasetteki içinde yeni yükselen sınıflara olan güvensizliğini dile getirmektedir. Bu sınıfların yükselişinin kamusal alanın daralmasına yol açacağı

endişesini taşımaktadır. Komiteler aracılığı ile örgütlenen muhteris bir grubun kamunun çıkarlarını yok sayıp kendi özel çıkarları peşinde koşacağını düşünmektedir. Aynı zamanda bir önceki egemen sınıfın iktidarının elinden kaymasının öfkesini de yansıtmaktadır.

Michels de parti örgütlerini inceleyen ilk gözlemcilerdendir. Parti örgütlenmelerine “Oligarşinin Tunç Kanunu”nun damga vurduğunu söyleyen Michels’e göre (1958), “...her kim organizasyondan bahsederse, oligarşiden bahseder.”

Michels’in formüle ettiği “Oligarşinin Tunç Kanunu” siyasal örgütlerin oligarşik eğilimlere yatkın olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı ya da demokratik yapılar oligarşik eğilimleri kontrol edemezler, sadece üstünü örtebilirler. Michels’in önermeleri şu şekildedir:

- Elit gruplar, uzmanlaşma ihtiyacından doğarlar. Elit üyelerin, sıradan üyelerden hem daha iyi örgütsel becerileri hem de daha fazla uzmanlıkları vardır.
- Liderler tutarlı gruplar oluştururlar, çünkü bunun iktidarda kalma şanslarını artıracığını bilirler.
- Organizasyonun alt tabakasında yer alan üyeler meselelere ilgisiz olma eğilimindedirler, bu yüzden de genelde ikincil konumlarını kabul ederler ve liderlere saygı gösterirler (Michels, 1958).

Almanya’daki Sosyal Demokrat Parti’yi inceleyen Michels, demokrasiyi tabana yaymaya çabalayan bu partide bile bir lider hâkimiyetinin olduğuna işaret etmekte ve parti örgütlerinin doğası gereği oligarşinin kaçınılmaz olduğunu söylemektedir. Neuman (1956: 406) Michels’in aksiyomlarının ampirik olarak kanıtlanmış olmadığını ve siyasi örgütler üzerine yapılan spekülasyonlarda bu aksiyomların çoğu kez tartışılmadan kabul edildiğini belirtmiştir. Bu aksiyomların siyasi partilerin örgütleri ile ilgili çalışmaları yanlış yönlendirebileceğini göz önüne almak gerekir. Yapılacak çalışmalardaki ampirik bulgular, bu aksiyomların oluşturacağı önyargılardan bağımsız değerlendirilmelidir.

Özbudun (1964: 24-25), Ostrogorski ve Michels’in çalışmalarının partilerin tarihsel gelişimi ve parti programlarının ötesine geçerek parti örgütünü ele aldıkları için önemli

olduğunu söylemektedir. İkisi de karşılaştırmalı olarak çeşitli ülkelerdeki parti örgütlerini inceleyerek birtakım genellemelerde bulunmuşlardır. Ostrogorski ABD ve İngiliz parti örgütlerini karşılaştırarak genellemelerde bulunmuş, Michels ise sosyal demokrat parti örgütlerindeki oligarşik eğilimlere dikkat çekerek parti içi demokrasinin imkânsızlığını vurgulamıştır.

Özbudun, modern siyasi partilerin 19. yüzyılda ortaya çıkışını, bu olgunun siyasal katılımın genişlemesi ile yakın bir ilişki içinde olduğunu savunmaktadır. Devlet yönetiminde söz sahibi olmaya çalışan orta ve alt sınıfların artan siyasal katılma istekleri, giderek oy hakkının genişletilmesi sonucunu doğurmuş, seçmen kütlesinin genişlemesi de parlamento dışında seçim kampanyası yürütecek bir parti ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Sosyal modernleşme süreci, meşruluk ve bütünleşme krizleri, siyasal katılımın artmasına yol açacak şekilde doğuşunda etken olabilmektedir. Yüksek düzeyde bir siyasal katılıma dayanan modern toplumlarda siyasal parti, bu katılmayı gerçekleştiren başlıca araçtır (Özbudun 1972: 35).

1.2 KİTLE PARTİLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

19. yüzyılın sonundan itibaren siyasi partiler bir dönüşüm sürecine girmiştir. Duverger, incelediği partilerin onları oluşturan kişilerin sınıfsal mensubiyetlerinden ziyade örgütsel nitelikleri ile birbirlerinden ayrılacaklarını söylemektedir. 19. yüzyıldaki tek hücreli parti yaratığının yerini 20. yüzyılda karmaşık ve farklılaşmış bir organizmaya sahip parti anatomilerinin aldığını ifade eder. Duverger'e göre, bu dönüşüm kaçınılmaz ve ileridir. Gelişmiş bir parti örgütünde halk, siyasi yöneticilerle daha sadık ilişkiler kurma imkânına sahiptir. Bireyci ve ademi merkezîyetçi kadro partilerinin düşüşünün kaçınılmazlığına dikkat çeken Duverger (1972: 542), çağdaş toplumların yapısına uygun, merkezi ve disiplinli kitle partilerinin gelişmesinin doğal olduğunu söylemektedir.

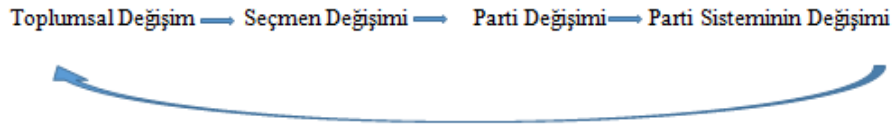
Batılı yarışmacı sistemlerdeki siyasal partilerin tanınırlığının artması, onları siyasal sürecin merkezine koymuştur. Partilerin mobilizasyon gücünün kestirilememesi egemen siyasi zümre için bir endişe kaynağı olmuştur. Lapalombara ve Weiner (1972: 26-27) bazı sebeplerden dolayı bu dönüşümü siyasal sistemin modernitenin gereklerine uyması

açısından sağlıklı bir durum olarak olumlu görmüşlerdir. Öte yandan, siyasal partilerin bu sistemlerdeki tanınırlığının, onları, sistemin kendisindeki temel değişiklikleri yapmaya en açık ve hazır organ yapmasını o dönem için kaygı verici olarak nitelendirmişlerdir. Kendilerini parlamento kurumları ile tanımlamama, demokrasi sürecini radikalleştirme ve muhalefete tahammülsüz bir ideolojiye sahip olma özelliklerini taşıyan bu partilerin sistemi yıkıcı potansiyellerinin olduğunu iddia ederler. Ancak bu partilerin zamanla sistemle birleştiğini ve parlamenter hükümetin merkezi siyasi değerlerini sosyalleştirerek akılcı bir istikrar ve yarışmacı partilerin devam etmesi için güçlü bir olanak sağladıklarını söylemektedirler.

Lapalombara ve Weiner’de siyasal partilerin ilk ortaya çıkışlarında onlara karşı duyulan güvensizliğin bir benzeri görülmektedir. Burke (1990) partilerin ilk çıktığı dönemde ihtirashlı siyasetçilerin siyasal düzeni altüst edeceğinden endişe duymaktaydı. Lapalombara ve Weiner’in de benzer endişesi partilerin örgütlenme ve mobilizasyon gücünden kaynaklanmaktadır. İki yazar partileri, bütün bir sistemi yıkıp, yeniden başka bir sistem kurabilme gücüne sahip görmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bireysel temsili amaçlayan eski tarz burjuva partileri istisna hale gelmişlerdir. Bazıları varlığını sürdürmeye devam etse de parti sisteminin doğasını belirleyemezler. Buna ilâveten, sıkı sınıf bağları döneminin ve dini yapıların keskin yükselişinin ürünü kitle “entegrasyon partileri”, kendilerini “hepsini yakala partileri”ne dönüştürmüştür. Kitlelerin entelektüel ve ahlaki çerçevelemesinin terk edilmesiyle partiler, ivedi seçim başarısına ve daha geniş bir izleyiciye ulaşmak için tamamen seçim sahnesine dönmüşlerdir. Daha dar siyasi görev anlayışı ve ivedi seçim başarısı amacı eskiden benimsenen meselelerden keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Eski meseleler ülke çapındaki potansiyel seçmen kesimlerini caydırdığı için seçimlerde başarılı olmayı zorlaştıran sebepler olarak görülmektedir (Kirchheimer 1972: 184).

Hale Williams, Kirchheimer’in parti dönüşümünü dört düzeydeki değişimden gözlemlediğini söyler (2009: 592). Şekil 1’de görüldüğü gibi bunlar toplumsal, seçmen, parti ve parti sistemi düzeyleridir.

Şekil 1: Geri Besleme Döngüsü (Hale Williams, 2009: 592)

İlk düzeyde görülen, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen ilk on yıllarda kabaca sanayi sonrası toplumunun sonucu olarak yeni bir parti türünün ortaya çıktığı toplumsal değişimdir. Bu değişim, siyasi önceliklerini yeniden değerlendiren ve partilerini değiştiren yüzergezer seçmeni yaratmıştır. Bu durum ikinci düzeydeki seçmen değişimine işaret etmektedir. Üçüncü düzeyde parti değişimi gözlenmektedir. Bu düzey hepsini yakala partisinin ortaya çıkışıdır. Kirchheimer meydana çıkan bu yeni parti tipini, ideolojik berraklığını kaybederek ve toplumsal bölünmeleri aşarak mümkün olan en çok seçmeni hedeflemesinden dolayı "hepsini yakala partisi" olarak adlandırmıştır. Bu yeni siyasi parti türü, siyasal ideolojinin artarak siyasi partiler arasındaki siyasi farklılığı nitelemekte önemsiz hale gelmesinden dolayı siyasi parti sisteminde anlamlı muhalefetin düştüğüne işaret etmektedir. Kirchheimer bu durumun partiler, temsiliyet ve demokratik yönetim üzerindeki olası etkileri için karamsardır. Bu son düzey parti sistemi değişimini göstermektedir. Her düzeydeki değişim bir sonraki değişimi tetiklemektedir. Bu düzeylerin birbirlerini dönüştürmesi ve en son parti sisteminin değişimi tekrar baştaki toplumsal değişimi etkileyerek bir döngü yaratmaktadır. Hepsini yakala partileri bu döngünün ürünü olmuştur.

1.3 GÜNÜMÜZDE SİYASİ PARTİLER

Hepsini yakala partileriyle başlayan kitle partilerinin dönüşümü, ilerleyen yıllarda farklı bir evreye girmiştir. Katz ve Mair (1995) kartel partiyi tartıştıkları makalelerinde, Avrupalı siyasi partilerin örgütsel dönüşüm sürecinin, partilerin toplumla ilişkilerinin zayıflaması ve devletle yoğun ilişkiler kurması ile tanımlanabileceğini ileri sürerler. Partilerin sosyal dayanaklarının zayıflaması birçok gösterge ile açıklanmaktadır. Parti kimliğinin gerilemesi, geleneksel bağların erozyonu, partizan ittifaklarının dağılması, yüzergezer oy oranının artması, parti üyeliğindeki düşüş, partiler ve yan örgütler arasındaki ilişkilerin bozulması gibi göstergeler az ya da çok aynı yöndedir (Dalton ve

Wattenberg, 2000). Devletin, partiler için örgütsel bir kaynak olarak artan rolü, sadece partilerin kendi gelecekleri için değil, aynı zamanda düşük toplumsal güven, meşruluk ve parti demokrasisinin belirsiz geleceği açısından da önem teşkil etmektedir (Mair: 1995).

Literatürde partilerin mevcut durumu ve geleceği hakkında daha iyimser düşünen araştırmacılar da vardır. Webb (2002: 4) partilerin vaat ettikleri politikalara artık riayet etmedikleri iddiasının ve siyasal devşirme konusunda partilerin rolünün azaldığı söyleminin (Dalton ve Wattenberg, 2000: 267, 276) abartılı olduğunu düşünmektedir. Webb seçmenler üzerinde yapılan parti çalışmalarında, sık sık partizan çözülmesine, parti karşıtı tutumlara kanıtlar ortaya çıkarıldığını ve bu durumun partilerin düşüşü olarak gösterildiğini belirtir. Katz ve Mair'in kartel partiler çalışmasını örnek gösteren Webb, parti örgütü çalışmalarının gösterdiği gibi partilerin sosyal bağlarının zayıflamasına rağmen topluma uyum sağladığı ve var olabilmek için yeni yollar ortaya çıkardığını belirtmektedir (2002: 4-6).

Webb'e göre (2002: 446-447), ABD'de eyalet düzeyinde uzun zamandır uygulanan, özellikle Almanya'da Land seviyesinde ve İtalya'da ulusal seviyede olmak üzere dünya çapında gittikçe yaygınlaşan doğrudan demokrasi deneyimlerinin, ülkelerdeki yasaların büyük bir bölümünün doğrudan yasama faaliyeti ile yapılmasının bile parti hükümetine ciddi bir rakip olarak kabul edilemeyeceğini söylemektedir. Partilerin özerk eylem alanlarının azaldığına dair bir sistematik kanıtın yoksunluğunu belirten Webb, parti hükümetinin hiçbir zaman bir altın çağ yaşamadığını, bu yüzden partilerin düşüşü kavramından bahsetmenin yanlış bir kanı olacağını söylemektedir. Partiler her zaman çeşitli sınırlar içinde hareket etmişlerdir. Bununla beraber partiler siyaset yapmak için anahtar bağlara da sahip olmuşlardır. Avrupa'da büyüyen AB etkisinin kısmi bir istisnası haricinde bu konuda temel olarak bir değişiklik şüpheli bir durumdur. Partilerin düşüşü algısı bazı gözlemcilerin, bir zamanlar partilerin sistemik ihtiyaçları karşılamada tekelleştiği, partilerin bir altın çağ yaşadığı yanlış kanılarından kaynaklanmış olabilir. Böyle olsa bile, bazılarının inandığı gibi parti performansının zamanla gerçekten değişip değişmediğini bilmek için hala araştırmaya ihtiyacımız var. Belli başlı Alman partilerinin hepsi “partilerden hoşnutsuzluk” ve “alışılmadık” siyasal davranış biçimlerine ve büyüyen toplumsal yönelim gibi çözülme kanıtlarına karşıt olarak, parti içi demokrasi ve

hükümet kararlarında vatandaş katılımı için daha farklı fırsatların yaratılmasıyla karşı harekete geçmişlerdir (Scarrow, 1999: 358).

Webb partilerin yerine getirdiği sistematik işlevlerin incelenmesiyle, özellikle hükümet kurmakta, siyasetçi devşirme konularında ve sorunlu olsa da çıkarların toplamasında partilerin demokratik siyasal sistemlerde merkezi konumuna dikkat çekmektedir. Parti elitlerinin aday belirlenmesinde veto hakkını ellerinde tutmasına ve parti politikasının belirlenmesinde kayda değer bir özerklik kullanmalarına rağmen, tabandaki parti üyelerinin (hatta bazı durumlara üye olmayan destekçilerin) yasama adaylarının seçiminde ve seçim programının meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir (Webb, 2002: 450-454).

Dünyada alternatif siyasal katılım yollarının geliştiği görülse de siyasal partilerin kendi ulusal meşruiyetlerini korumaya çabaladığı söylenebilir. Ulus-üstü siyasal ve ekonomik karar alıcıların ulusal siyaseti etkilemekteki gücü giderek artsa da ulusal siyasi organlar kendi yetki alanlarını koruyarak, nihai karar verici konumlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Siyasi partiler, ulus-üstü siyasi mekanizmaları etkilemek için de uluslararası örgütlenme ağları oluşturmaktadırlar. Bu açıdan siyasi partilerin ulusal ve uluslararası zeminde kendilerine siyaset alanı açmak için çabalayarak varoluşlarını sürdürdükleri söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERİN İŞLEVLERİ VE ADAY BELİRLEME

2.1 SİYASİ PARTİLERİN İŞLEVLERİ

Özbudun (1972), modern siyasi sistemlerde partilerin temel işlevlerinin, çıkarların birleştirilmesi, siyasal devşirme, siyasal sosyalleşme ve yönetme olarak dört grupta toplanabileceğini belirtir. Bu gruptamanın siyasi partiler literatüründe kabul görmüş bir sınıflama olduğu söylenebilir. Webb (2002) Özbudun'a benzer şekilde siyasi partilerin işlevlerini, çıkarları açıklama ve toplama, siyasal katılım, siyasal iletişim ve eğitim, yönetişim ve siyasetçi devşirme olarak saymaktadır.

Çıkarları açıklama ve toplama işlevi, partilerin devlet ve toplum arasındaki temsili mekanizmalar olarak davranmasını gerektirir. Çıkarların açıklanması, belli toplumsal grupların siyasi taleplerinin partiler, çıkar grupları ve sosyal hareketler aracılığı ile kamusal ifadesinde ve tâkip edilmesinde rol oynamasına işaret etmektedir. Çıkarların toplanması, çeşitli sosyal grupların taleplerinin partilerin bir araya getirdiği çıkarların açıklanması süreciyle ilişkili olsa da daha geniş bir sürece işaret eder. Bu süreç, dar çıkarların eklenmesi kadar doğrusal değildir, çünkü taleplerin öncelik sırasını ve bileşenlerinin birbiri ile gerilimler de yaşayabileceği destek koalisyonlarının kurulmasını da gerektirmektedir (Webb, 2002: 12).

Siyasal katılım işlevi, siyasi partilerin üyeleri veya seçime katılım mobilizasyonu aracılığı ile kitleleri siyasal katılıma teşvik etme kapasitelerini yansıtır. Parti üyelerinin üyelik hakları ve partideki güçleri aktivizm seviyelerini göstermektedir. Üyelerin sosyolojik profili, partilerin toplumsal kesimleri mobilize etme stratejilerine işaret etmektedir (Webb, 2002: 12).

Siyasal iletişim ve eğitim işlevi, demokratik toplumlarda siyasi partilerin vatandaşları kamusal meselelerde bilgilendirme ve eğitme konularında geleneksel olarak oynadıkları rollerdir. Televizyona yaygın erişim olmadığı dönemlerde, siyasal iletişim ve eğitim

büyük oranda parti üyelerinin etkinlikleri ve yazılı basının doğrudan kontrolü aracılığı ile gerçekleştirilmekteydi. Partiler, gündemi ve görsel medyanın ele aldığı meselelerin özünü şekillendirmeye yardım etmektedir (Webb, 2002: 13).

Webb (2002: 11) yönetim ve siyasal devşirmenin birbiriyle yakın bağlantılı oldukları için beraber değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Yönetimi yürütecek olan siyasi kadrolardır. Katz (1986) siyasi partilerin yönetim işlevi üzerine kullandığı “hükümetin partiliği” kavramını üç unsur ile açıklamaktadır. Birincisi, bütün hükümet kararları partilerin yarıştığı seçimle gelmiş bireyler tarafından alınmalıdır. İkincisi, siyasalar, partilerin içinden ve koalisyon partilerinden doğmalıdır. Üçüncüsü hükümetteki pozisyonlar partinin seçim başarısının akışından ziyade parti içindeki destekten kaynaklanmalıdır (Katz, 1986: 43). Webb ve Katz hükümeti yürütecek kadrolarla onların oluşturacakları siyasaları beraber ele alma eğilimindedir. Siyasalar ve kadrolar arasındaki etkileşim bu kadroların oluşum süreçlerinin siyasi partilerin yapısı ve izleyecekleri siyaset hakkında önemli bir veri sunmaktadır. Tez kapsamında siyasal devşirme sürecini yansıtan aday belirleme yöntemlerine odaklanılacaktır.

2.2 SİYASİ PARTİLERDE ADAY BELİRLEME

Siyasi partilerin temel işlevlerinden biri aday belirlemedir. Siyasi partiler, temsili demokrasilerde temsil işini üstlenecek kişileri belirlemek işlevini yüklenirler. Parlamentoların ve diğer seçimle gelinen kamusal makamların oluşumu için gerekli “siyasetçi devşirme” işlevi siyasi partilerin egemenliği altına girmiştir.

Temsili demokrasilerde bağımsız adaylık ve parti adaylığı olmak üzere iki türlü adaylık söz konusudur. Herhangi bir partinin etiketi altında seçilmek istemeyen, kendi görüşlerine ve kişisel özelliklerine dayanarak seçime katılıp, kendi kaynaklarıyla seçim faaliyetlerini sürdürmek isteyen kişiler bağımsız aday olarak seçime girerler. Parti adaylığı, bir partinin etiketi altında seçime girip ve seçim faaliyetlerini parti kaynakları ile sürdüren kişilerin durumudur (Sarıbay, 2001: 100-101).

Bağımsız adaylığın yaygınlığı bir ülkenin siyaset sosyolojisine de ışık tutan bir durumdur. Yerel siyasi figürlerin yaygın ve güçlü olduğu veya ulusal merkezi kurumların siyasette güçlü bir şekilde egemen olmadığı toplumlarda bağımsız adaylar başarılı olmaktadır. Türkiye’de seçimlere bağımsız aday olarak katılmak mümkündür. Fakat siyasi partiler seçimlerin ana aktörü durumundadırlar. 1923-1946 arasındaki tek parti döneminde siyasi partilerin kuruluşu kanunen yasak değildir. Ancak hükümet muhaliflerin partileşmesine izin vermemiştir. 1938 Cemiyetler Kanunu çerçevesinde siyasal cemiyet kurabilmek için idarenin tescili gerekmektedir. 1945’ten itibaren çok partili döneme geçişin mesajları verilmeye başlanmıştır. 1945 ara seçimlerinde CHP aday göstermeyerek 6 milletvekilliği için bağımsız girişimcilere olanak tanımıştır. (Tanör, 1996: 258). Türkiye’de 1946’dan itibaren yapılan seçimlerde kamusal makamların büyük bir bölümünü siyasi parti adayları kazanmıştır. Ülkemizde 1946’dan 2002’e kadar yapılan 15 Milletvekili Genel Seçiminin 8’inde toplam 47 bağımsız milletvekili meclise girmiştir. Buna göre, 1946 Seçimlerinde 7 bağımsız milletvekili, 1950 Seçimlerinde 2 bağımsız milletvekili, 1954 seçimlerinde 3 bağımsız milletvekili, 1969 Seçimlerinde 13 milletvekili, 1973 seçimlerinde 6 bağımsız milletvekili 1999 seçimlerinde 3 bağımsız milletvekili ve 2002 seçimlerinde 9 bağımsız milletvekili seçilmiştir (Tuncer, 2003: 247). Kürt siyasi hareketinin 2007’den sonra sol bileşenlerle ittifak halinde seçimlere bağımsız adaylarla girmesi ile bağımsız milletvekili seçilenlerde bir artış olmuştur. 2007 seçimlerinde Bin Umut Adayları olarak seçime giren bağımsız adaylardan 22 tanesi milletvekili seçilmiştir. Seçimin hemen sonrasında bu milletvekillerinden 20’si Demokratik Toplum Partisi’ne, 1’i Özgürlük ve Dayanışma Partisi’ne ve 1’i de Sosyalist Demokrasi Partisi’ne geçmiştir. Bin Umut Adayları’ndan başka 4 aday daha bağımsız olarak meclise girmişlerdir. 2011 seçimlerinde de Emek, Demokrasi ve Özgürlük Blok’u olarak giren Kürt siyasi hareketi 36 bağımsız milletvekili çıkarmış fakat bir tanesinin milletvekilliği Anayasa Mahkemesi tarafından düşürülmüştür. Düşürülen milletvekili yerine Adalet ve Kalkınma Partisi’nden bir milletvekili seçilmiştir. 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerinde bağımsız milletvekili seçilmemiştir (“Seçim Sonuçları”: 2015).

Aday belirleme; bir siyasi partinin, hangi kişilerin yasal olarak seçimli kamusal makamlara uygun olduğuna karar verdiği, sandıkta ve seçim kampanyasında önereceği ve destekleyeceği aday listesini veya adayı tasarladığı, ağırlıklı olarak yasalar haricinde

bir süreçtir (Field ve Siavelis, 2008: 621). Duverger (1972) bazı seçim sistemlerinde aday belirleme süreçlerinin kimin seçileceğinin de belirlediğini hatırlatmaktadır. Bu durum siyasal desteğin açıkça farklılaştığı iki partili seçim yarışında ve blok listeli nispi temsil sisteminde ortaya çıkar.

Schattschneider (1942: 64) aday belirleme sürecinin partilerin can alıcı süreci olduğunu ve aday belirleme süreci doğasının partinin doğasını belirlediğini söylemektedir. Adayları kim belirliyorsa, partinin sahibi odur. Bu yüzden aday belirleme, parti içindeki iktidarın dağılımını gözlemlemek için en iyi noktadır.

Gallagher'a göre (1988: 1), özellikle partilerin aday belirleme süreçlerinde büyük değişiklikler olursa, seçilmiş adayların niteliği hem milletvekillerinin, dolayısıyla yasamanın niteliğini, hem de ülkenin siyasetini etkileyecektir. Çıkarları temsil edilen grupların kendi temsilcilerinin siyasi partilerin kadrolarında nasıl yer alacağı aday belirleme yöntemi ile ilişkilidir. Partilerin, çıkarlarını savunacakları toplumsal kesimlerin temsilcilerini aday gösterip göstermeme konusunda değişen uygulamaları vardır. Bazı partiler, parti merkezinin savunacağı çıkarlara ve izlenecek politikalara göre kadro oluşturmaya karar verirler. Bazı partiler de kadroların oluşumu için daha geniş katılımı gerekli görürler. Aday belirleme yöntemleri de partilerin kadrolarını oluşturma biçimine göre farklılaşır. Hazan ve Voerman (2006: 159) ülke düzeyindeki seçim sistemi ve parti düzeyindeki aday belirleme yönteminin doğrudan birbirine bağlı olarak nitelendirilmezse de birbirini etkilediğini savunmaktadır. Seçim sistemi partilerin aday belirleme yöntemi menülerini kısıtlamakta ve şarta koşturmaktadır. Ayrıca bu ilişkinin sonucunda, bir ülkede seçim sisteminde bir reform yapıldığında bunun aday belirleme üzerinde de etkileri olmaktadır.

Siyasi partiler tarafından belirlenen adaylar aynı zamanda partilerin programlarını da icra edecek kadrolardır. Bu kadroların oluşumu ve içeriği siyasi partinin politikalarını belirleyen etkenlerdendir. Bir siyasi partinin politikalarının somutlaşmasında aldığı siyasi kararlar kadar oluşturduğu siyasi kadroların da önemi vardır. Partiler temsil ettikleri çıkarları savunacak kadroları bir araya getirmeye de çaba gösterirler. Örneğin, çevre ve doğa meselelerine duyarlılığı olan bir partinin sadece programına birkaç doğa ve çevre

siyasa önerisi alması yeterli olmayacaktır. Parti kadroları doğa ve çevre meseleleri ile ilgilenen aktivistlere de açık olmalıdır. Kadın-erkek eşitliğini savunan partilerin de kadrolarını oluştururken kadın adaylara yer açması gerekir. Aday belirleme süreci de bu ilkeler üzerinde şekillenmelidir. Politikalarını savunacak aktivistlere veya onların çıkarlarını temsil etme ihtiyacı olmadığını düşünen partiler, aktivistlerin parti içindeki gücünü kırarak aday belirleme yöntemleri kullanmaktadır.

Demokratik teoride seçim yarışına büyük önem verilmesine rağmen, bu yarışın iki farklı arenada (parti içi ve partiler arası) olduğu daha az dikkate alınmıştır. Nispi temsil sistemi ile seçilen sıradan bir milletvekilinin demokratik hesap verebilirlik kıstası, onu öncelikle parti içi rekabete zorlamaktadır. Milletvekillerinin parti listelerinde güvenli sandalyeleri kazanmak veya korumak için harcadıkları çaba, parlamentoda çalışmalarına harcadıklarına nazaran daha büyük yer tutmaktadır. Aday belirleme yöntemlerini incelemek için araçlar geliştirmek iki açıdan önemlidir. İlk olarak, parti siyaseti incelendiğinde, aday belirleme yöntemi parti içi güç yapısının büyük bir kısmının haritasını çizmek için uygun araçlar verecektir. İkinci olarak ise, partilerin tutumlarının seçim sisteminden etkilendiğini kabul edersek, bireysel siyasetçilerin tutumları da aday belirleme yönteminin doğasından etkilenmek zorundadır (Rahat ve Hazan, 2001: 297).

Rekabet ve temsiliyet kavramları ile aday belirleme yöntemlerini incelemek mümkündür. Bu kavramlar partilerin aday belirlemede takındıkları tutumların sonuçlarını göz önüne sereceklerdir. Parti içi rekabetin aday belirleme yöntemine yansımaları araştırmacıların ilgi alanına girmektedir. Barnea ve Hazan (2007) parti içi rekabet arttığında, aday belirleme yöntemlerindeki reformların da sıklığının arttığını görmüşlerdir. Seçim reformu gibi ulusal kurumlar kendiliğinden partiler arası yoğun rekabetin bir parçası değildir. Ancak siyasal iktidarın toptan yeniden düzenlenmesinin şartlarında ortaya çıkarlar. Bu farklılıklar araştırmacıları, “Kurumlar mı kazanılmış çıkarları yoksa, çıkarlar mı kurumları meydana getirir?” sorusuna götürmektedir. Bu soru farklı ölçeklerin sorusudur. Yani bazı kurumlar; siyasi teşviklerin, iktidar haritalarının neredeyse tek yaratıcılarıyken, daha esnek kurumlar, iktidar ilişkilerine daha iyi entegre olan esnek kurumlar sıklıkla iktidar oyunlarının nedenleri olmaktan ziyade sonuçlarıdır. Aday belirleme yöntemleri tam bu ikisinin ortasında bir yerlerde. Yani oyunun kurallarının

genellikle sabit belirleyicisi, bununla beraber oyunun bir parçası olacak kadar yeterli sıklıkta değişen bir parçasıdır. Çalışmalarında verili bir kurumun istikrar düzeyinin zaman içerisindeki değişimini gösteren Barnea ve Hazan’a göre aday belirleme, bazı zamanlar oyunun kurallarını belirleyen olarak, bazı zamanlar da oyun kurallarının bir parçası olarak görülmelidir (2007: 391).

Aday belirleme süreçlerinin ürettiği temsiliyet sonuçları da araştırmalara konu olmaktadır. Rahat ve Hazan’a (2010) göre, aday belirlemenin demokratikleşmesi aday listesinin temsiliyetini azaltmaktadır. Kadınların siyaset sahnesinden dışlanması sorunu üzerinde yapılan bazı çalışmalar meseleye aday belirleme süreci üzerinden yaklaşmaktadır. Bu çalışmalara göre aday belirleme kampanyası erkeklere göre kadınlardan daha fazla gayret talep eden bir testtir. Bu yüzden kadınların büyük bir partinin adayı olmaya çabalıyorsa, adaylık kampanyalarında erkeklerle aynı deneyimleri yaşamadıkları görülmektedir. Kadın adaylar erkek emsallerine göre çok daha fazla sayıda hasımla karşılaşmaktadır. Adaylık kampanyasının finansmanı, kadınlara erkeklerden daha büyük zorluklar çıkarmaktadır. Ayrıca partilerin kadınların parlamentodan dışlandığına dair farkındalığının artmasına ve kadınların daha fazla kadın aday gösterilmesine yönelik çabalarına rağmen siyasette kadın sayısını arttırmada ciddi bir isteksizlik görülmektedir. Kısacası, aday belirleme süreci nötr değildir ve kadınlar sistematik bir ayrımcılığın kurbanıdır (Tremblay ve Pelletier, 2001: 159).

2.2.1 Aday Belirleme Yöntemleri Konusundaki Yasal Düzenlemeler

Batı Avrupa’daki siyasi kültür çerçevesinde partiler aday belirleme süreçlerini kendileri seçmektedir. Duverger’nin ünlü deyişiyle, “Partiler seçim çamaşırlarını ortalıkta yıkamaktan hoşlanmazlar.”(1972: 455). ABD’de ise, ön seçimlerin resmi makamlarca düzenlenmesi ve bu makamların kontrolü altında yapılması, partilerin oylamaya katılacak kişilerin seçiminde herhangi bir etkisinin olmamasını sağlama amacına yöneliktir. Batı Avrupa partileri, süreci kontrol etmek açısından aday belirlemeye kamusal bir nitelik veren Amerikan ön seçimlerinden farklı olarak daha bağımsızlardır (Bilir, 2007: 102).

Aday belirleme, ülkelerin siyasi parti kanunlarında ayrıntılı şekilde düzenlenen konulardan değildir. Bazı ülkeler bu konuda partilere herhangi bir inisiyatif bırakmayacak

kadar ayrıntılı düzenlemelere giderken, bazı ülkeler ise, seçilecek yöntemi tamamen partilerin kendisine bırakmaktadır. Bazı ülkelerde de süreçte seçilen yönteme göre partilerin kamusal makamlar tarafından denetlenme durumu vardır. İngiltere’de aday belirleme sürecini düzenleyen bir kanun yoktur. Bu konudaki tercih partilere bırakılmıştır. Almanya’da ise böyle bir hukuki düzenleme olmakla beraber aday belirleme özü itibarıyla parti içi bir işlem niteliğindedir. Alman siyasi partiler kanunu aday belirleme esaslarına neredeyse hiç değinmemektedir (Bilir 2007: 101). Finlandiya kanunlarla ön seçimi zorunlu kılar. Almanya’da kanunlar ön seçimi sınırlamıştır. Norveç’te 2002’ye kadar ön seçim ödüllendirilmiştir (Hazan ve Barnea, 2007: 377). Görüldüğü gibi aday belirleme yönteminin kanunla düzenlenerek partilere dayatılması sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir. Dünyadaki genel eğilim adayların belirlenmesinde partilerin kendi inisiyatiflerini kullanmasıdır. Bu inisiyatifi kullanırken partiler kamusal makamların denetimine tabi olabilir. Örneğin, Türkiye’de 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na (SPK) göre, partilerin adaylarını seçecekleri yöntemi Yüksek Seçim Kuruluna (YSK) bildirmeleri gerekir. Parti üyelerinin katılacağı bir ön seçim yapacak olan partilerin seçim işleri YSK’nın belirlediği takvim çerçevesinde ve YSK hâkimlerinin denetiminde yürütülmektedir.

Osmanlı Devleti’nde I. ve II. Meşruiyet dönemlerinde yapılan seçimlerde seçimi düzenleyen kanunlarda herhangi bir aday belirleme yöntemi belirlenmediği gibi aday olma zorunluluğu da yoktur. İkinci seçmen olarak belirlenen kişiler seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasından kimleri uygun görürlerse aday olup olmadığına bakmaksızın seçebilirler. 1920 seçimlerinde parti ve dernek yoluyla ya da bağımsız aday olarak seçime katılmak mümkündür. Tek parti döneminde CHP’nin tüzüğüne göre adaylar Başkanlık Divanı tarafından gösterilmektedir. Başkanlık Divanı aday belirlerken Grup Yönetim Kurulu ve Genel Yönetim Kurulunun görüşlerine başvurabilmektedir. Adayları genel başkan açıklamaktadır. Türkiye’deki siyasi partiler çok partili dönemin ilk yıllarında 1946 ile 1960 arasında adaylarını tüzüklerine göre belirlemekteydiler. Bu durum parti üyelerinin belli bir seçim bölgesinde adaylarını parti içi ön seçimlerle belirleme imkânı tanımaktaydı. Parti liderleri ve yöneticilerinin kısıtlı bir etkisi mevcuttu. Dönemin iki büyük partisi CHP ve Demokrat Parti (DP) adaylarını ön seçim yöntemi ile belirlemiştir. CHP 1947 yılında tüzüğünde yaptığı değişiklikle adayların yüzde 70’inin ön seçimle,

yüzde 30'unun merkezden belirlenmesine karar vermiştir. 1951'de bu konuda tekrar değişiklik yapmış ve adayların tamamının ön seçim ile belirlenmesini kararlaştırmıştır. DP'nin 1951 yılındaki tüzüğüne göre adayların illerde yapılacak ön seçimle belirlenmesini ve bu adaylara beşte bir nispetinde merkez adaylarının eklenmesini öngörmüştür (Tuncer, 2003: 156-160).

1961'de çıkarılan 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na göre merkez yoklaması yöntemi ile belirlenecek aday oranı yüzde 10 ile sınırlandırılmıştır. Bu düzenleme ile aday belirleme ilk defa yasal bir düzenlemeye tabi kılınmıştır. 1965 yılında yapılan Türkiye'nin ilk siyasi partiler kanununa göre ise parti merkezinin belirleyebileceği aday oranı %10'dan %5'e düşmüştür (Tuncer, 2003: 160-161). Bu kanundan önce siyasi partiler dernekler kanunu kapsamında düzenlenmişti. Yeni kanun parti adaylarını belirlerken parti taraftarlarının veya parti üyelerinin ön seçimlere katılmalarını öngörmüştür. N. Abadan'a göre, yenilik olarak "ön seçimler" müessesini getiren kanunda, aday belirleme (kanundaki adıyla aday tesbiti) lââyık olduğu itina ile ele alınmış ve etraflı şekilde düzenlenmiştir. Tasarıda ön seçim müessesesinin, liste usulünü veya nispi temsil sistemini kabul eden mevzuatta, liste üzerinde değişiklik yapmanın izin verilmemesi nedeniyle, parti adaylarının demokratik yolla tespiti ve aday listelerinin düzenlenmesinin özel önem taşıdığı vurgulanmaktadır (N. Abadan, 1966: 339). Türkiye'deki ön seçim uygulaması ABD'deki uygulamadan farklı olarak bütün vatandaşlara değil sadece parti üyelerine açıktır. Genel seçimlere benzer olarak yargı denetiminde yapılacak bu ön seçimlere, siyasi partilerin kendi tüzük ve yönetmeliğine göre düzenleyecekleri parti seçmen kütüklerine kayıtlı olanlar katılabilir.

1960'larda yapılan yasal düzenlemelerde kapsayıcı aday belirleme süreçlerini gerekli gören bir anlayışın hâkim olduğu söylenebilir. Y. Abadan kanun yapılırken ABD'deki siyasi partiler kanununun göz önüne alındığını belirtmiştir. Tasarının gerekçesinde, ön seçimin gerekliliği şu şekilde özetlenmiştir: "Seçmene sunulacak aday listesinin düzenlenmesinin oligarşik kurallara, parti bürokrasisine veya dar bir lider ekibine bırakılması demokrasi ilkelerine aykırıdır." (Y. Abadan: 1966: 202). Anayasa Mahkemesi'nin 18.02.1971 tarihli ve 14238 nolu resmi gazetede yayınlanan bir kararı, o

dönemin kamusal makamlarının aday belirleme konusundaki görüşlerini yansıtmayı bakımından önemlidir:

Bir partinin yapısı kadar işleyişi de demokratik esaslara uygun olmalıdır. Bir seçim çevresinde partiye oy verebilecek bütün partili üyelerin aday saptanması işlemine katılmaları öngörüldüğünden, gerek partililer ve gerek parti adına ortaya çıkmış bulunan bir sonuçtan, yani iradeden söz edilebilir. Böylece, bir yandan partili üyelerin çoğunluğunun eğilim ve isteklerine uygun bir sonucun doğması sağlanacak, öbür yandan parti genel merkezlerinin veya liderlerinin veyahut belirli sayıdaki partililerin azınlıkta olan eğilim ve isteklerinin gerçekleşmesinin doğuracağı sakıncalar büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olacaktır.

1973 değişiklikleri parti yönetimlerine büyük yetki verse de AP ve CHP ön seçim uygulamasına birkaç seçim bölgesindeki istisnalar haricinde devam etmişlerdir. 1970'ler boyunca ideoloji ve tüzük fark etmeksizin bütün büyük partiler seçimlerden önce ön seçim yapmıştır. Bu uygulama yerel parti örgütlerini ve parti üyelerini güçlendirmiştir (Kabasakal, 2014: 706-707).

12 Eylül 1980 darbesi sonrası kurulan askeri hükümet siyasi partiler yasasını 1983 yılında değiştirmiştir. Partilerin aday belirleme yöntemlerinde serbest bırakıldığı 1986'daki değişikliğe kadar, partiler herhangi bir seçim bölgesinde adaylarını bütün üyelerin katıldığı ön seçim ile belirlemek zorundaydı. SPK'nın ilk hâlinde, aday belirleme partinin bir iç sorunu olarak değil, milli iradenin oluşumu meselesi şeklinde görüldüğü için kamu makamlarının gözetimine tabi kılınmıştır (Sarıbay 2001: 104). Bu SPK'da 1987 yılında yapılan değişiklik ile ön seçim tamamen yasaklanmış ancak bu düzenleme 09.10.1987 tarihli ve 19604 sayılı resmi gazetede yayınlanan Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir. 1998 yılında yapılan değişiklikle siyasi partiler, ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının % 5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, ön seçim veya aday yoklaması tarihinden en az on gün önce Yüksek Seçim Kuruluna bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilirler.

Aday belirleme yöntemini seçme inisiyatifi partilerin olmalıdır. Kanunun yapacağı ayrıntılı bir düzenleme yeni örgütlenmelerin önünü kesecektir. Kanun tarafından seçime girmek için ön şart haline getirilmiş, ayrıntılı ve geniş bir örgütlenme ağı gerektiren aday belirleme yönteminin zorunluluğu, yeni kurulan partileri dezavantajlı bir duruma sokacaktır. Böylesi bir düzenleme kanunun gereklerini yerine getiren birkaç partinin seçimlere katılmasına olanak sağlayacağı için seçimlerin meşruiyeti serbest katılım açısından sorgulanacaktır. Yeni partilerin seçime katılmasını kısıtlayan bu düzenlemeler, kanunun beklediği düzeyde gereklilikleri yerine getiren partileri de ayrıcalıklı hale getirerek seçimlerin eşit şartlarda geçmesine engel olacaktır. Mevcut siyasi durumun sürekli yeniden üretilmesine sebep olacak bu durum toplumdaki alternatif düşüncelerin partileşmesine ket vuracaktır.

2.2.2 Aday Belirleme Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Aday belirleme yöntemleri dört ölçüt ile incelenmektedir. Bunlar; adaylık, parti seçicileri, yerleşme ve atama/oylama sistemleridir (Hazan ve Rahat, 2010: 10).

Birinci ölçüt adaylıktır. Adaylık kavramı bir siyasi partiden kimlerin aday olabileceğini anlatır. Partiler aday olabilme koşullarını kendi siyasi kültürlerine göre şekillendirirler. Bazı partiler bu şartları sadece üye olmak gibi oldukça gevşek tutarken, bazıları adaylarından yüksek ve sürekli bir bağlılık beklemektedir. Adaylık ölçütü değerlendirilirken aday olma koşulları değerlendirilecektir. Koşulların gevşek olması kapsayıcı, sıkı olması ise dışlayıcı adaylık olarak sınıflandırılacaktır.

İkinci ölçüt adayların kimler tarafından belirleneceğini anlatan seçicilerdir. Seçiciler aday belirleme yöntemlerini farklılaştıran en önemli ölçüttür. Bu ölçütü incelerken bir ucu daha çok insanın katılımını içeren kapsayıcı aday belirleme yöntemleri ile diğer ucu dar bir kadro veya tek kişinin aday belirlemede karar verici olduğu dışlayıcı aday belirleme yöntemlerinin oluşturduğu bir eksen üzerinde değerlendirme yapılacaktır. Partilerin aday belirleme birimlerini dışlayıcılıktan kapsayıcılığa doğru sıralandığında, parti lideri, parti merkez organı, aday belirleme komitesi, parti üyeleri ve seçmenler olarak ele alınmaktadır (Hazan ve Rahat, 2010: 40).

Adayların nerede belirlendiği de üçüncü ölçüttür. Siyasi partiler adaylarını genel merkezleriyle veya yerel örgütlerin katılımı ile belirlerler. Bazı durumlarda iki karar odağının da sürece dâhil olması söz konusudur. Bu süreç parti örgütünün dikey yetki paylaşımına göre farklılık gösterir. Örneğin, yerel örgütler tarafından belirlenen adaylar merkez organları tarafından gözden geçirilebilir. Bu durum sadece aşağıdan yukarı bir denetim mekanizması ile gerçekleşmez. Merkez organları tarafından önerilen adaylar arasından yerel otoriteler tarafından nihai bir seçim yapılabilir. Böyle bir durumda yukarıdan aşağı bir yetki dağılımı vardır. Aday belirlemenin bu ölçütü incelenirken adayların, merkez organlarınca mı, yoksa seçim bölgelerindeki yerel örgütlerce mi belirlendiği araştırılacaktır.

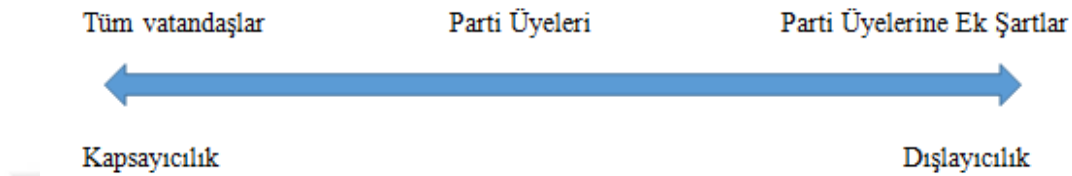
Dördüncü ölçüt atama/oylama sistemidir. Aday belirleme yöntemleri, adayların atamayla mı oylamayla mı belirlendiğine göre sınıflandırılmaktadır. Bazı partiler iki yöntemi bir arada kullanmaktadır. Aşağıda bu dört ölçüt ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Ayrıca tez kapsamında incelenecek olan dört partinin tüzükleri de bu ölçütler temelinde değerlendirilecektir.

Hazan ve Rahat'a göre (2010: 11), aday belirleme yöntemlerinin sınıflandırılması işlemi de bu dört ölçüte dayandırılabilir. Ancak tek bir ölçüt veya boyut üzerinde odaklanılması da mümkündür. Çünkü aday belirleme yönteminin yasama ile ilgili sonuçları değerlendirilirken açık bir ölçütler hiyerarşisi söz konusudur. Aday belirleme yöntemlerinin sınıflandırılmasında kullanılan her bir ölçüt politika üzerinde ayrı bir etkiye sahip bulunmakla birlikte, genelde en önemli ve en uç noktaya ulaşan sonuçları seçiciler ölçütü göstermekte ve bu durumu özellikle seçicilerin kapsamlılığı veya sınırlılığı belirlemektedir. Seçiciler, adayları belirleyen organdır. Aday belirleme yöntemlerini sınıflandırılması da bu ölçütle yapılacaktır.

2.2.2.1 Adaylık

Aday belirleme yöntemlerinden ilk incelenecek olan adaylık ölçütüdür. Aday, kanunen belirlenen şartları taşıyan, seçimli makamlar için kendi kendine veya bir siyasi parti

aracılığı ile propaganda yapan kişidir. Seçim zamanı kimlerin partiler için yarışacağı adaylık ölçütü ile ilgilidir. Siyasi partiler seçimle gelinen makamlar için yarışacak adaylarını belirlerken belli ölçütleri göz önünde bulundurabilir. Hiçbir ölçütü olmayan, sadece adaylık için başvuran kişinin seçilme hakkının yeterli olduğu partiler de mevcuttur. İlk durumda, partinin koyduğu belirleyici şartlar ve ölçütler derecesi kapsayıcılık seviyesini belirleyecektir. İkinci durum ise en kapsayıcı seviyeyi yansıtmaktadır. Bu durum Şekil 2’de resmedilmiştir.

Şekil 2: Adaylık (Rahat ve Hazan, 2001: 301)

Adaylık için getirilen şartlar sadece ilk başvuruçulara değil mevcut seçilmiş kadrolara da uygulanmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bazı partiler seçilmiş kadroların art arda seçilmesine sınırlama getirmiştir.

Partilerin adaylık anlayışı kendi siyasi kültürlerini de yansıtmaktadır. Seçimle gelinen makamlara aday gösterilecek kişilerin belli bir parti sadakatine sahip olması gerektiğini düşünen partiler olduğu gibi buna hiç önem vermeyen partiler de mevcuttur. Partiler büyük oranda “parti emekçileri”ni aday göstermeye yatkındır. Fakat kamuoyunda tanınan isimlere de kadrolarını açmak isteyen partiler, aday olma şartlarını düşük tutarak veya merkez organına bu yönde yetki vererek, adaylık ölçütünü geniş kesimlere açmak istemektedirler. Yeni kurulan partilerde bu duruma sıkça rastlanır. Kamuoyunca tanınan kişilerin, kanaat önderlerinin desteğine ihtiyaç duyan, onların seçmenlerle kurduğu bağlardan yararlanmak isteyen partiler, bu kişileri kadrolarına katmaya çabalarlar. Belli bir örgütlenme seviyesine ulaşan partilerin adaylık şartları koydukları görülmektedir. Ancak bu şartlar da Türkiye özelinde oldukça sınırlıdır. Ayrıca bu şartların da aşılması için tüzük ve yönetmeliklere ek fıkralar konularak merkez organlarına bu konuda inisiyatif kullanma imkanı verilmiştir.

Türkiye’deki incelenen partiler arasında aday adayı olmak için sıkı şartlar konulmamıştır. Partiler toplumsal kesimlerden destek alabilmek için bu konuda esnek davranabilecekleri

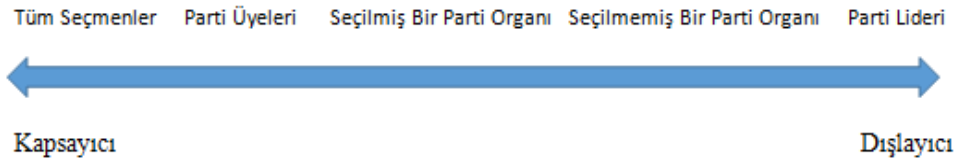
düzenlemeler yapmışlardır. Seçim çevrelerinde geniş desteği bulunan kişiler seçim dönemlerinde partilerin ilgisini çekmektedir. Özellikle, partiler zayıf oldukları seçim çevrelerinde bölgenin tanınan ve nüfuzlu kişilerinin desteğine ihtiyaç duyabilirler. Böyle adayların partiye katılması için aday aday olma şartlarının esnek olması gerekir. Türkiye'deki partiler geniş örgütlenme ağına sahip olsalar bile düşük bir siyasallaşma düzeyi gösterirler. Çok büyük üye sayılarına sahip olsalar bile bu üyelerin parti ile bağları oldukça zayıftır. Ayrıca sık sık demokratik yaşamın darbelerle kesintiye uğraması ve sıklıkla yaşanan parti kapatmalar, partilerin üyeler ile bağlarının gelişmesini de engellemiştir. Siyasi partilerin toplumun belli kesimleri ile bağ kurmasının da yasaklanması ve sınırlandırılması partilerin toplumda kökleşmesine engel olmuştur.

Adaylık, aday belirleme sürecinin ilk evresini oluşturur. Kimlerin aday aday olarak kabul edileceği seçicilerin önüne gelecek alternatif açısından önemlidir. Partiye adaylık başvurusunun yerine getirilmesinin zor şartlara bağlanması veya seçicilere sunulacak aday adaylarının üst kurullar kurularak ciddi bir elemenden geçmesi demokratik rekabet ilkelerine aykırı olacaktır. Tez araştırmasında rekabet değişkenini ölçmek için kullanılacak ölçeklerden biri de aday aday başvuru sayısı olacaktır. Aday belirleme sürecini dar bir katılımı yürüten bir partiye adaylık başvurusu yapacak kesimler, rekabetçi bir aday belirleme yöntemi uygulanmayacağını düşünerek bu kararlarından vazgeçebilirler. Dar bir kadronun hep aynı adayları göstermesi veya yeni isimlere az yer vermesi adaylık başvurusu yapacak kişilerin şevkini kırarak bir durum olabilir. Daha katılımcı bir aday belirleme süreci de aday adaylarının daha geniş bir kitleye ulaşmanın zorluğu ve mâliyeti açısından değerlendirildiğinde başvurucular için olumsuz bir yön barındırmaktadır. Bir kişinin parti yönetimine kendini tanıtmayı bütün üyelere kendini tanıtmaktan daha kolay ve masrafsız olabilir. Katılımcı aday belirleme yöntemlerine gelen eleştiriler mevcut görevde olan kişilere tanınırlık açısından avantaj sağlamasıdır. Potansiyel aday adayları bunları düşünerek katılımcı aday belirleme yöntemleri uygulayan partilere başvurmadan çekinebilirler. Bu yüzden aday belirleme yöntemini değiştiren partilere adaylık için başvurularında yaşanan bir artış veya azalış rekabetçi bir süreç için ölçülmesi gereken bir olgudur.

Adaylık konusunda en ciddi engeli maddi ücret oluşturmaktadır. Partiler milletvekili adaylık başvuru ücreti olarak belli bir meblağ talep edebilirler. Bu ücret başvuruların sınırlandırılması için kullanılabilir. Fakat bu ücretin yüksek olması partiye başvurmak isteyen yeni üyeler için engel oluşturabilir. Bu konuda partiler bazı toplumsal gruplara bu konuda ayrıcalık uygulayabilir. Kadın adayları desteklemek için kadınlardan alınan ücretlerde indirim yapılmaktadır. Engelli adaylardan herhangi bir ücret talep etmeyen partiler mevcuttur. Adayın gelirine göre başvuru ücreti alan partiler de bulunmaktadır. Seçime katılan partinin parlamentoya girme ihtimali azaldıkça ücret düşmektedir. Ancak parlamentoya girme ihtimali arttıkça aynı oranda yükselmemektedir. Tez kapsamında incelenen partiler de adaylık başvurularında aday adaylarından değişen miktarlarda ücret talep etmişlerdir.

2.2.2.2 Seçiciler

Seçiciler aday belirleme yönteminin ikinci ölçütüdür. Seçiciler, siyasi partilerin adaylarını belirleyen kişi veya gruplardır. Bir partinin adayını parti lideri de belirleyebilir, bütün vatandaşlar da belirleyebilir. Seçicilere kapsayıcılık temelinde yaklaşıldığında parti lideri en dışlayıcı, bütün vatandaşlar en kapsayıcı seviyeyi yansıtır. En kapsayıcı yöntem olan ABD'deki açık ön seçimler, bir seçim bölgesindeki bütün seçmenlerin, hatta diğer partilerin üyesi olanların veya herhangi bir partiye üye olmayanların da katılabildiği seçimlerdir (Teziç, 2009: 280). Kanada gibi bazı ülkelerde vatandaşlığı olmayanlar parti üyesi olabildiği için onların da aday belirleme süreçlerine katılabildiği durumlar mevcuttur (Rahat ve Hazan, 2010: 35). Katılımın genişliğine göre bu iki uç arasında kategoriler oluşturulabilir. Şekil 3'te görüleceği gibi en kapsayıcı gruptan en dışlayıcı gruba doğru başlıca kategoriler; tüm seçmenler, parti üyeleri, seçilmiş bir parti organı, seçilmemiş bir parti organı ve parti lideri olarak sıralanabilir. Bu kategorilerin arasında alt kategoriler olabilir. Seçicilerin düzenli aidatlarını yatıran parti üyelerinden oluşması durumunda bu şartı sağlamayan parti üyeleri seçici grubun dışında kalacaktır. Bu durumda bu seçici grup, sıralamada parti üyeleri ile seçilmiş parti organı arasında bir noktaya düşecektir. Parti faaliyetlerinin bir bölümüne katılım ve üyeliğin belli bir süreyi geçmesi de parti üyelerinin seçiciler grubuna girmesi için getirilen şartlara örnek verilebilir.

Şekil 3: Seçiciler (Rahat ve Hazan, 2001: 301)

Kapsayıcılıkla beraber değerlendirilmesi gereken bir olgu da erişilebilirliktir. Posta yoluyla oylama, tele-oylama ya da oylama istasyonlarının tüm ülkeye yayılması kapsayıcılık ve erişilebilirlik düzeylerini artıracaktır (Rahat ve Hazan, 2001: 302). Adayların bütün üyelerin katılmasının serbest olduğu bir açık hava toplantısı veya kongre ile belirlenmesi durumunda bu etkinliklere katılma imkânları olanlar katılabilecektir. Böyle bir uygulama yöntem olarak kapsayıcı olsa bile erişilebilirlik düzeyi düşük olduğu için kapsayıcı olarak nitelendirilmemelidir.

Seçiciler ölçütü aday belirleme yönteminin en önemli ölçütüdür. Siyasi partilerde adayları kimlerin belirlediği parti içi demokrasi ve iktidar ilişkilerini de yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. Partinin merkez yönetiminin iktidarı elinde tuttuğu partilerde, bütün adaylar üst düzey birkaç yönetici tarafından belirlenmektedir. Bazı partilerde parti liderinin aday belirlemede öne çıktığı görülmektedir. Lider, bütün adayları belirlemese de bütün adayların üzerinde etkisi vardır. Adayların tamamı yerel beklentiler de göz önüne alınarak parti merkezinden belirlenir. Böyle partilerde dikey veya yatay anlamda yetki paylaşımına rastlanılmaz. Partilerin kuruluş süreci bu durumu ortaya çıkaran etkenlerden biridir. Partinin belli bir merkezi grup etrafında kurulup gelişmesi, partideki karar yetkisinin de bu grupta toplanmasına neden olur. Yerel örgütlerin bir araya gelerek oluşan partilerde karar alma yetkisi dikey anlamda bölüşülmüştür. Yerel örgütler, tam bir özerklik ile tam bir merkez denetimi arasında bir yetkiye sahiptir. Yerel ve merkez örgütler arasındaki yetki gerilimi, yerelleşme ölçütü incelenirken daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Partideki etkin kadro orta düzey partililerse, bu durumda aday belirleme seçilmiş veya yerel örgütlerin belirlediği seçilmemiş aday belirleme komisyonları tarafından yapılabilir. Örneğin, seçilmiş delegelerin oluşturacağı bir komisyon bu tarz bir yöntem olacaktır.

Parti üyeleri tarafından milletvekili adaylarını belirlemek için oluşturulacak komisyonu seçmeleri istenebilir. Daha sonra seçilen delegeler belli usuller çerçevesinde partinin milletvekili adaylarını belirleyecektir. Bu durum seçilmiş bir aday belirleme komisyonunu işaret etmektedir. Partinin tüzüğünde, belli pozisyonlarda olmanın aday belirleme komisyonuna katılma hakkını kazandırdığı düzenlemeler de olabilir. Örneğin, partinin ileri gelenleri, yerel örgütlerin liderleri partilerindeki pozisyonları gereği aday belirleme komisyonuna üye olabilir. Böyle bir durumda da seçilmemiş bir aday belirleme komisyonu meydana gelecektir.

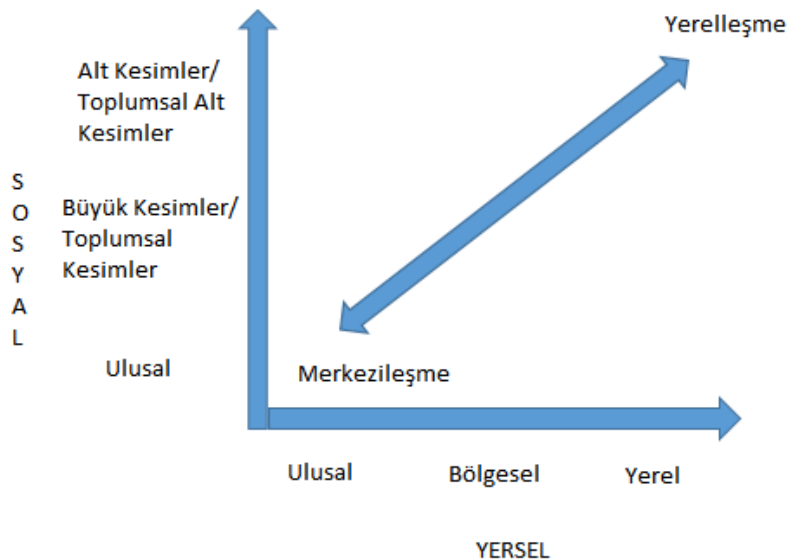
Partinin karar mekanizmaları oluşturulurken kendi içindeki çatışmalar ve iktidar paylaşımları da göz önüne alınır. Seçicilerin kapsayıcılığı, parti içi kararlara demokratik katılım için en önemli gerekliliktir. Örgütlenmesini tamamlamış bir parti, kararlarını demokratik mekanizmalarla alabilme yetisine sahiptir. Parti liderinin veya onun çevresinin belirlediği adayların demokratik meşruiyeti eksik olacaktır. Bu yöntem kamuoyunda “liderler oligarşisi” veya “lider sultanı” olarak eleştirilir. Adayları daha geniş grupların belirlemesi gerektiği kamuoyunda da tartışılan bir konudur. Seçicilerin ne kadar tabana yayılacağı da önemli bir sorundur. Çünkü katılımın üreteceği sonuç da önemlidir. Daha rekabetçi ve daha geniş kesimlere temsil olanağı veren katılım daha demokratik olacaktır. Aynı kişilerin mükerreren seçilmesine sebep olan bir katılım demokratik sonuçlar vermekten uzaktır. Siyasi partiler belli bir zümrenin seçilmiş makamlara el koyma aracı olmamalıdır. Aynı şekilde bir milletvekili, partisi içinde takdir gördüğü ölçüde milletvekili seçilmelidir. Parti içi muhalefetin, aday belirleme yöntemi ile bastırılması partinin içindeki görüş zenginliğini de etkileyecektir. Elbette siyasi partiler programları ölçüsünde belli bir iç disipline sahip örgütlerdir. Ancak uygulanacak siyasi taktiklerde parti içinde belli bir çoğulculuk sağlanması partideki tartışma ortamının zenginliği için faydalıdır. Aday belirleme yönteminin parti yönetiminin tekelinde olması onun bir tasfiye aracı olarak kullanılmasına neden olacaktır. Partinin kamusal propaganda aracı olmasının yerine bu kişilerin yeniden seçilme aracı olmasına neden olur. Adayların katılımı geniş bir seçici grup tarafından belirlenmesi süreci şeffaf hale getirerek adayların meşruiyetini pekiştirici bir etki yapacaktır.

2.2.2.3 Yerelleşme

Yerelleşme aday belirleme yönteminin üçüncü ölçütüdür. Yerelleşme, siyasi partilerin adaylarının, partinin hangi düzeyinde belirlendiğini belirtmektedir. Bazı partilerde yerel düzeyde aday belirleme yapılırken bazı partilerde ise aday belirleme kararları genel merkez düzeyinde alınmaktadır. Bu durum partinin dikey yetki bölüşümünü yansıtmaktadır.

Yerel temsile önem veren partiler aday belirleme sürecinde kararı yerel otoritelere bırakırlar. Bu tür partilerde otorite yerel örgütlere dağılmıştır. Yerel parti örgütünün adaya kazandırdığı meşruiyeti önemserler. Yerel örgütleri güçlü partiler bu yöntemle karar alırlar. Yerelleşme sadece parti içi bir yetki meselesi değildir. Bazı partiler aday belirleme sürecini toplumun örgütlü/örgütsüz diğer kesimleri ile paylaşabilirler.

Şekil 4'te aday belirlemenin merkezileşmesi ve yerelleşmesi boyutlarını yansıtmaktadır. Sosyal eksenin bakıldığında ulusal bir kesimin aday belirlemesi en merkezi konumdayken, toplumsal alt kesimlerin sürece katılması yerelleşmeye işaret etmektedir. Yersel eksenin ulusal bir merkezin aday belirlemesi en merkezi süreci gösterirken, bölgesel ve yerel aday belirleme yöntemleri yerelleşmeyi artırmaktadır.

Şekil 4: Aday Belirlemenin Merkezileşmesi ve Yerelleşmesi (Rahat ve Hazan, 2001: 305)

Parti içi iktidarın merkezde toplandığı partilerde adaylar merkezden belirlenir. Genel merkez çoğu zaman yerel kaygıları da göz önüne alarak bütün seçim bölgelerinin adaylarını tek bir merkezden belirler. Parti içi yetki paylaşımının yarattığı gerilimler seçim kampanyasına da yansımaktadır. Adayların genel merkezden belirlendiği durumlarda yerel örgütlerin bundan rahatsız olduğu durumlar olabilir. Kamuoyunda “paraşüt aday” olarak nitelendirilen bu adayların yerel örgüt tarafından benimsenmesi zaman alabilir. Hatta bazı yerel örgütler genel merkezin belirlediği adayları beğenmediği durumlarda adayların kampanyalarına destek vermeyerek veya eksik destek vererek belli bir direnç gösterebilirler. Bu yüzden adayların yerel meşruiyeti, bölgenin ve toplumsal kesimin meşru temsili yanında partinin seçim başarısı açısından da önemlidir. Kitle iletişim araçları ve internet aracılığı ile seçim kampanyası merkezileşmiş olsa bile partiler yerel desteğe ihtiyaç duymaktadır. Siyasi partiler sadece seçim döneminde yapılan propaganda kampanyası ile başarılı olamazlar. Seçimden sonra da siyasi faaliyetler ile seçmenlere ulaşmak zorundadırlar. Karar mekanizmalarından dışlanmış yerel örgütlerin seçim döneminde veya seçim harici dönemde siyasi faaliyetler için motivasyonu düşük olacaktır. Belli bir yerellik veya yerel meşruiyet seçmen tarafından da beklenen bir olgudur. Seçmenler tercihlerini yaparken seçim bölgelerini tanıyan, bilen insanlara daha yakın dururlar. Yerel örgütlerde çalışmış veya örgütünün desteğini almış adaylar, seçmen tarafından daha kolay kabul görmektedir.

Aday belirleme konusunu karşılaştırmalı olarak ilk inceleyenlerden Epstein (1967), ülke siyasetini yakından tâkip edenler arasında İngiltere’deki iki büyük partinin güçlü merkezi aygıtlarına rağmen, adayların yerel birimler tarafından belirlendiği hakkında çok az bir şüphe olduğunu söyler. Aday belirleme süreci az sayıdaki yerel aktivistlerin elindedir. Ulusal parti veya ilgili ulusal bürolar yerel liderleri belirleyemez. Oligarşik bir kontrolü sürdürmenin, oligarşiler yerel bile olsa, ulusal sonuçları vardır. Parti merkezinden yerel parti örgütüne gelen öneriler olabildiği gibi yerel parti örgütü parti merkezinin alışkanlıklarını da göz önüne almaktadır. İngiliz yöntemi, parti içi aday belirleme yöntemlerinin en katı örneklerinden birini sergilemektedir (Epstein, 1967: 217-226). İngiliz büyük partileri yerelleşmenin her zaman demokratikleşme getirmeyeceğinin güzel bir örneğini vermişlerdir. Parti merkezinin etkisinin sınırlı kalması yerel aktivistlerin öne

çıkmasını sağlamıştır. Ancak bu durum daha kapsayıcı bir seçici grubu yaratmamış aday belirleme süreci yerel aktivistlerinin oligarşik eğilimlerine teslim olmuştur.

Adaylarda aranan “yerellik” sadece yerel örgüte emek vermek anlamına gelmez. Siyasi partiler adaylarını belirlerken yerel başka örgütlerin de desteğine başvurabilirler. Örneğin, belli toplumsal kesimleri temsil eden yerel sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de yerellik ölçütlerini taşıyan kişiler olacaktır. Bu sivil toplum kuruluşlarının aday belirleme yöntemine katılımının nasıl sağlanacağı önemli bir mevzudur. Sosyal demokrat partilerin işçi sendikaları ile bağları bu konuya örnektir. Sağ partilerde çiftçi ve iş adamı derneklerinden temsiliyet buna benzerdir. Bu durumun en bilinen örneği, sendikaların 1950’ler ve 1960’lar boyunca İngiliz İşçi Partisi’ndeki rolüdür. Bu dönemde sendikalar yaklaşık olarak adaylığın beşte birini, milletvekillerinin de üçte birini kontrol etmişlerdir (Rahat ve Hazan, 2010: 57). Trade Union Congress’in İşçi Partisi yöneticileri üzerindeki etkisinin hala önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’de toplumsal kesimler partilerin karar mekanizmalarına kurumsal olarak katılamamaktadır. Partiler toplumsal kesimlerle bağlarını kişisel düzeyde kurmaktadır. Bir partiye yakın olan toplumsal kesimler için kurumsal bir katılım imkânı yoktur. Bazı sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin liderleri partilerde aday olarak gösterilse bile aday belirleme sürecinde etkin bir katılımı bulamazlar.

2.2.2.4 Atama/Oylama Sistemi

Aday belirleme sürecinin dördüncü ölçütü atama/oylama sistemidir. Partiler adaylarını belirlerken alacakları kararları oylama ya da atama ile belirlerler. Bir seçme işleminin oylama sayılabilmesi için iki koşulun sağlanması gerekir. İlk olarak, uzlaşılan bir liste üzerinde oybirliği veya çoğunluk oyuyla onaylanmış bir liste olmamak kaydıyla, her aday sadece oylarla belirlenmelidir. İkincisi de, oylama sonucu, adaylığı doğrulayan ve meşrulaştıran resmi bir açıklama ile sunulmalıdır (Rahat ve Hazan, 2001: 306). Bu koşulları sağlamayan oylamalar da atama olarak kabul edilecektir. Örneğin, blok liste olarak adlandırılan oylamaya katılanlara o listeyi onaylama ve onaylamama hakkı verilen bir seçim oylama sistemi dışında kalacaktır. Parti merkezi, yerel örgütler veya parti içi ve

dışı gruplar belli bir listeye meyil gösterebilir. “Anahtar liste” olarak da adlandırılan bu listeler blok listeden farklıdır. Bu listeler seçicileri yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de “liste delmek” olarak adlandırılan partide hâkim grupların belirlediği “anahtar liste”yi aşma sıkça rastlanılan bir durumdur.

Bir seçim için aday belirleme yöntemi hem atama hem de oylama usulünden oluşabilir. Listenin bir kısmı ön seçim gibi oylamaya dayanan bir sistemle oluşturulurken kalan kısmı atama sistemi ile şekillendirilebilir. Parti merkezi seçim bölgesinin belli pozisyonlarını oylama usulü ile belirlerken belli pozisyonları atama yoluyla belirleyerek melez bir yöntem kullanabilir.

Türkiye’de sıklıkla kullanılan geniş katımlı aday belirleme yöntemleri, temayül yoklamaları ve ön seçimlerdir. Temayül yoklamaları örgütün nabzını ölçmek için kullanılan, partilerin tüzüklerinde belirlenen kişilerin katılımı ile yapılan ve sonuçları kamuoyuna duyurulmayan bir yöntemdir. Bu nedenle oylama sistemi olarak değerlendirilmemektedir. Ön seçimler YSK’nın görevlendirdiği hâkimler gözetiminde yapılmaktadır (SPK, 1983: madde 41). Partiler bu ön seçimlerde çıkan sonuçlara uymak zorundadır. Bazı durumlarda partiler, hem liste üzerindeki tasarruflarını tamamen üyelere teslim etmemek hem de ön seçim organizasyonunun zor olabileceği bölgelerde hâkim gözetimi dışında ön seçim yaparlar. Kanunen bu oylamanın sonucuna uymak zorunda değildirler. Bu yöntem temayül yoklamasından farklıdır. Temayül yoklamasına partilerin tüzüklerine göre belirlenen katılım bütün parti üyelerine açık değildir. “Örgüt gözetiminde ön seçim” olarak adlandırılan bu yöntem ise parti üyelerinin katıldığı bir oylamadır. YSK hâkimlerinin gözetiminde olmayan bu oylamanın sonucunun partiyi kanunen bağlayıcı bir tarafı olmasa da partiler bu seçimin sonuçlarına genellikle uyarlar. “Örgüt gözetiminde ön seçim” de yukarda sayılan oylama sistemi şartları taşıdığı sürece oylama olarak kabul edilebilir.

2.2.3 Aday Belirleme Yöntemleri

Aday belirleme yöntemleri seçiciler ölçütü kullanılarak sınıflandırılmıştır. Seçicilerin kapsayıcılığı ve dışlayıcılığı göz önüne alındığında en kapsayıcıdan en dışlayıcıya doğru

beş çeşit aday belirleme yöntemi vardır: Tüm partili seçmenler veya taraftarlarca aday belirleme, parti üyelerince aday belirleme, seçim çevresi parti örgütü üyelerinin bir bölümünce aday belirleme, parti merkez organlarınca aday belirleme, parti liderinin aday belirlemesi (Bilir, 2007: 160).

2.2.3.1 Tüm Partili Seçmenler veya Taraftarlarca Aday Belirleme

Adayların tüm partili seçmen veya taraftarlarca belirlenmesi en kapsayıcı aday belirleme yöntemidir. En yaygın olarak ABD’de uygulanmaktadır.

Amerika’da adaylar, önceleri parti liderlerinin meydana getirdiği komiteler (caucus) tarafından belirlenmekteydi. Daha sonra bu sistemin yerini adayların parti delegelerince belirlenmesini içeren konvansiyon (convention) yöntemi almıştır. Ancak bu delegeler, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi parti üyelerince değil, partili seçmen ve taraftarlarca seçilmekteydi (Teziç, 2009: 279). Konvansiyon sistemi, Avrupa partilerinin aday belirleme yöntemlerinden çok, bugünkü ön seçim (primary) sistemine yakındır. Komite ve konvansiyon yöntemi siyasal partinin gönüllü, özel dernek olduğu kavramına daha uygun düşer (Leiserson, 1958: 253-254).

Batı Avrupa partilerinde yüksek oranda parlamenter disiplini vardır. ABD partileri ise, başarılarını geniş bir şekilde değişen siyasi mesajları ile kendi çabalarına borçlu olan siyasi girişimcilerin gevşek bir toplamıdır. Bu parçalanma parlamenterlerin ideolojik bir programdan ziyade kendi bölgelerinin faydalarına odaklanmalarına sebep olmaktadır. Adaylara ve seçilmiş siyasetçilere verilen yüksek seviye özerklik, parti emekçilerini garip bir durumda bırakmaktadır. Parti aktivistlerinin aday belirlemede kayıtlı seçmenlerden neredeyse farklı hiç etkisi kalmamaktadır. Bu yüzden Avrupa ile karşılaştırıldığında siyasal aktivizm için oldukça küçük bir alan kalmaktadır. ABD’deki ön seçimleri temellendiren argümanlar, partileri demokratikleştirmekten ziyade partilerin ortadan kaybolmalarına yol açmıştır (Hopkin 2001: 347).

Amerikan ön seçim sistemi, hem ön seçimin resmi ve kamusal bir nitelik taşıması, hem de kayıtlı ve aidat ödeyen bir üyelik sistemine sahip olmayan partilerin adaylarının partili

seçmenler veya taraftarlarca belirlenmesi yönlerinden diğer ülkelerde ön seçim olarak adlandırılan aday belirleme yöntemlerinden ayrılmaktadır. ABD'deki ön seçimler parti seçmenlerinin belirlediği açık ön seçim ve parti taraftarlarının belirlediği kapalı ön seçim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.2.3.1.1 Kapalı Ön Seçim

Kapalı ön seçim yöntemine katılmak için seçmenlerin bir partinin taraftarı olması beklenir. ABD partilerinde Avrupa tarzı üyelik sistemi olmadığı için taraftarlığı göstermek için iki yöntem bulunmuştur. Bunlardan biri kayıt usulüdür. Bu usulde seçmen hangi partinin ön seçimine katılmak istiyorsa o partinin ön seçimler için tutulan kütüğüne kayıt olur. İkinci usul bağlılık testidir. Partinin ön seçimine katılmak isteyen seçmenlere o partiyi daha önceki seçimlerde desteklediğini ve gelecek seçimlerde de destekleyeceğini beyan etmesi istenir. (Teziç, 2009: 280, Özbudun, 1968: 33-34). Bu beyanın bağlayıcı bir yönü olmasa da seçmenin böyle bir tutum alması onun partiye daha yakın olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu tutum seçmeni, parti taraftarı yapmaya yeterlidir.

2.2.3.1.2 Açık Ön Seçim

Açık ön seçimde, seçmen taraftarı olduğu partiyi açıklamak zorunda değildir. Seçmen partilerden hangisini tercih ettiğini açıklamaksızın, dilediği partinin aday belirleme sürecine katılabilir. Oy verme yerinde seçmene bütün partilerin ön seçim listeleri verilir. Seçmen bunlardan dilediği birini tercih ederek oyunu kullanır (Teziç, 2009: 280).

Açık ön seçimlere katılmak için hiçbir siyasi kimliğe veya eğilime sahip olmak gerekmemektedir. Açık ön seçimleri tâkip edecek ve partinin adaylarını belirleyecek olan seçmenler genellikle o partiyi destekleyenlerdir. Bu ön seçim yönteminde aday belirleme işi tamamen parti örgütünün elinden alınmaktadır. Parti örgütleri bir adaya meyil gösterse bile nihai karar seçmenlerin elindedir.

2.2.3.2 Parti üyelerince aday belirleme (Ön Seçim)

Parti ön seçimlerinde seçimlere girecek adaylar parti üyeleri tarafından belirlenmektedir. Parti üyelerinin aday belirleme süreçlerine katılımını incelenirken parti üyeliğinin tanımı yapılmalıdır. ABD’deki parti üyeliği kavramı ile Avrupa’daki parti üyeliği kavramları arasındaki farka dikkat çekmek gerekir. ABD partileri güçlü bir parti örgütüne sahip olmadıkları için siyasi kimliğini partilerle ifade eden devamlı üyelere sahip değildir. ABD’deki “parti üyeliği” kavramı daha çok bir partiye eğilim gösteren parti taraftarına işaret eder. Avrupa partilerinin üyelikleri farklı özelliklere sahiptir. Üyeler genellikle partiye yıllık üyelik aidatı ödemekle yükümlüdür ve aynı anda diğer partilerin üyesi olamazlar (Heidar, 2014: 301). Avrupa’da üyelik partiye maddi bir destek anlamına gelir. Bu maddi destek sembolik de olsa önemlidir. ABD ile Avrupa arasındaki üyelik anlayışı farkı siyasi kültür farklılığına işaret etmektedir.

Bireysel, parti kolları ve kolektif üyelik olmak üzere üç çeşit üyelik biçimi vardır. Bireysel üyelik, bir kişinin genellikle partinin yerel örgütüne fakat artan şekilde internet ve mail yoluyla genel merkezine üye olmasıdır. Kişinin belli bir yaşı doldurması ve partinin temel amaçlarını kabul etmesi beklenir. Birçok partinin gençler, emekliler ve kadınlar için kolları vardır. Bu örgütler parti örgütünün alt bölümleridir. Kişi partiye doğrudan üye olmadan parti kollarına üye olabilir. Kolektif üyelik ise partinin dışındaki bir örgütün üyelerinin tümünün veya bir kısmının partiye üye olmasıdır. Bu örgütler sendikalar, çiftçi dernekleri gibi partiye yakın örgütlerdir. Kolektif üyelik birçok Avrupalı sosyal demokrat partiler için hala önemlidir (Heidar, 2014: 302-303).

Parti örgütleri adaylarını, seçim bölgeleri temelinde o seçim bölgesinde kayıtlı üyeler ile belirlemektedir. Üyelerin ön seçimlere katılımı için aidatlarını düzenli ödeme veya belli bir üyelik süresini doldurmuş olmak gibi şartlar öne sürülebilir. Parti ön seçimlerinde karar merci üyelerdir. Bu yöntemi sol partiler ağırlıklı olarak kullansa da sağ partilerin de kullandıkları görülmektedir.

Aday olabilmek için aday adaylarının üyeler tarafından tanınması ve onları ikna etmesi gerekir. Bu yüzden parti örgütünün faaliyet içinde bulunması gerekir. Bu faaliyetleri

yürütecek kişilere gereksinim de partinin örgütsel varlığının sürekli olması ile mümkündür. Parti üyelerinin aday belirleme yetkisine sahip olması partinin yerel örgütünü güçlendirmektedir.

2.2.3.3 Seçim Çevresi Parti Örgütü Üyelerinin Bir Bölümünce Aday Belirleme

Adayların seçilmiş bir komisyon tarafından belirlenmesi yöntemi parti tabanı ile parti yöneticileri arasında bir denge oluşturma esasına dayanmaktadır (Teziç, 2009: 281). Benimsenecek komisyon da bu dengenin terazisine göre değişmektedir. Bu yöntem seçiciler bakımından katılımın genişletilmesi konusunda ön seçimlere nispetle daha az kapsayıcıdır.

Bu yöntemin çeşitli uygulamaları mevcuttur. Bunlar, parti üyelerinin seçtiği delegelerden oluşan kongrelerde adayların belirlenerek parti merkez organlarının onayına sunulması, adayların belli bir yüzdesinin delegeler belli bir yüzdesinin de parti merkez organlarınca belirlenmesi ya da seçim çevrelerinde delegelerin belirleyeceği aday adaylarının parti merkez organlarınca aday gösterilmesi biçimlerinde olabilmektedir (Teziç, 2009: 281).

2.2.3.4 Parti Merkez Organlarınca Aday Belirleme

Partinin merkez yürütme organlarının adayları belirlediği yöntemdir. Yeni kurulan partiler bu yöntemi yaygınlıkla uygulamaktadır. Parti içi demokrasinin yerleşmediği köklü partilerde de sıklıkla kullanılır. Aday belirleme konusunda nihai yetkili merci parti lideri ve kurmaylarıdır.

Teziç (2009: 281)'e göre, parti adaylarının partinin merkez organlarınca belirlenmesi, genel seçimlerin seçmenlere sunulan adayların onaylanmasından başka bir anlam taşımamasına sebep olmaktadır. Teziç, bu yöntemin otoriter bir yöntem olduğunu vurgulayarak genellikle sağ partiler tarafından kullanıldığını belirtmektedir.

Partilerin merkez organları; parti merkez karar yürütme kurulları ve parti meclisleridir. Parti meclisi parti kongresinde delegeler tarafından seçildiği için merkez karar yürütme

kurullarına göre daha kapsayıcı bir grubu oluşturur. Parti meclisinin aday belirlemesi merkez karar yürütme kurulunun aday belirlemesinden nispeten daha kapsayıcı bir seçici grubuna işaret etmektedir. Merkez karar organınca belirlenen bir aday belirleme komisyonu da bu seçici grubuna girer.

2.2.3.5 Parti Liderinin Adayları Belirlemesi

Parti liderinin adayları belirlemesi yöntemi tek kişinin partiye egemen olduğu partilerde ortaya çıkmaktadır. Bir partide adaylar belli aşamalardan geçerek genel başkanın onayına sunuluyorsa o partinin adaylarını da parti lideri belirlemektedir. Çünkü nihai karar merci parti lideridir. Parti içi demokrasinin işletilmediği bir yöntemdir. Adayların parti lideri tarafından belirlenmesi lidere aşırı bağlılığa ve liderin hâkimiyetine yol açmaktadır (Bilir, 2007: 180).

Birçok durumda parti liderinin adayları belirlemesi fiili bir durumdur. Karizmatik liderlerin ortaya çıktığı dönemlerde partiler adaylarını liderin belirlemesine izin verirler. Partilerin tüzüklerinde veya aday belirleme düzenlemelerinde adayların sadece lider tarafından belirlenmesine çok nadir rastlanmaktadır. Aday belirleme düzenlemelerini gevşek tutan partiler böyle fiili durumların yaratılmasına zemin hazırlar. Fiili durumlar parti teşkilâtı tarafından bir karara bağlanarak somutlaşabilmektedir. Batı demokrasilerinde adayların sadece lider tarafından belirlenmesi çok nadir bir durumdur. Parti liderinin yetkilerinin olağanüstü artması parti örgütünü de zayıflatmaktadır. Adaylar sadece lidere sorumlu olduğu için örgüte karşı bir bağlılık geliştirmeye ihtiyaçları olmamaktadır. Bu da yerel parti örgütleriyle adaylar arasında kopukluğa yol açmaktadır. Adayların sorumluluğunun olmaması ve bağlılıklarının zayıflığı seçim bölgelerindeki parti örgütünün işlevlerini ve faaliyetlerini azaltmaktadır.

2.2.4 Aday Belirleme Yönteminin Demokratikleşmesi

Partilerin seçtiği aday belirleme yönteminin parti kadroları üzerindeki etkisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Aday belirleme sürecinin, belirlenen adayların tipi (ve bu sayede milletvekillerinin tipi) ve adayların önemli toplumsal yarılımları temsil etme

açısından etkilediği bulunmuştur. Bu durum yaş, etnisite ve toplumsal cinsiyet gibi demografik değişkenlere ayrıca siyasal veya mesleki tecrübenin miktarına ve tipine ve ideolojik kimliğe de işaret etmektedir (Katz, 2001: 277).

Hazan, Rahat ve Katz (2008: 665), John Stuart Mill ile Sartori'nin aday belirleme konusundaki görüşlerinin iki karşıt görüşü yansıttığını söyler. Mill'e (1876: 569) göre, demokratik kurumlarla ayrıntılı desteklenmeyen, merkezi hükümet kurmakla sınırlanan demokratik bir anayasa siyasal özgürlüğe değil sıklıkla tersine durumlara yol açar. Giovanni Sartori ise, demokrasinin büyük ölçekte birçok küçük demokrasinin toplamı olmadığını savunur (1965: 124). Sartori ve Mill arasındaki gerilim, dışlayıcı ve kapsayıcı aday belirleme yöntemleri benimsenmesindeki temel çelişkileri yansıtmaları bakımından önemlidir. Mill demokrasinin ince ince işlenmiş birçok kurumsal düzenleme ile ayakta kalacağını savunurken, Sartori böyle bir uygulamanın demokrasiyi yıkabilme endişesini yansıtmaktadır. Mill'in kapsayıcılığı ön plana çıkardığı görüşleri toplumların demokrasi anlayışlarını geliştirmesine olanak sağlaması açısından önemlidir. İyi bir demokratik rejim siyasal özgürlüklerin geniş kitleler tarafından yaygın kullanımı ile mümkündür. Aday belirlemenin kapsayıcılığı da siyasal partilerin kendi tabanlarının siyasal müzakere süreçlerine katılmasını sağlaması açısından gereklidir.

Bazı araştırmacılar daha kapsayıcı seçicilere doğru geçişi demokratikleşme olarak görmüştür (Bille, 2001: 365; Pennings ve Hazan, 2001: 268; Rahat ve Hazan, 2001: 309). Epstein (1967) da kapsayıcı aday belirleme yöntemlerinin demokratik sonuçlar çıkaracağına inanmaktadır. Epstein'a göre, parti adayları aktivistlerin yerine partinin seçmenleri tarafından belirlenirse partiler, yeni meselelerin ortaya çıkmasını yok sayamaz ve yeni yüzlerin adaylıkları kazanma şansı daha fazla olur. Bille'ye göre, partilerin örgütsel yapısı yurttaş katılımına ve etkisine sahip değilse, bir rejimi demokratik olarak sınıflandırmak zordur. Karar verme süreci parti içi demokrasiyi yansıtır ve bu süreçler arasında en önemlisi aday belirlemedir. Bille genel olarak, bireysel parti üyesinin rolü arttıkça, partilerin iç işleyişinde demokratik kuralların uygulanma derecesinin arttığını ve süreç ne kadar merkezi olmayan bir hale gelirse, bireysel parti üyelerinin rol oynama imkânının o kadar fazla olacağını ileri sürmektedir. Kuralların değiştirilmesi ve böylece partinin bir kategoriden daha yüksek katılımı diğer bir kategoriye geçilmesi durumunda,

demokratikleşmenin gerçekleşmiş olacağını ifade etmektedir (Bille 2001: 363-7). Bu yazarların Mill ve Sartori arasındaki salınımda Mill'e daha yakın oldukları söylenebilir. Kapsayıcı aday belirleme süreçlerine kuşku ile bakan araştırmacılar da mevcuttur. Bazı araştırmacılar kapsayıcı aday belirleme süreçleri parti liderlerinin tahakkümünü daraltarak parti içi demokrasiyi geliştirdiği düşüncesine katılmamaktadır. Daha kapsayıcı seçici grubu, orta düzey aktivisitlerin altını oyarak, parti liderlerinin amaçlarına ulaşmasına ve daha az bilgili ve atomize olmuş seçicileri yönlendirmesine daha iyi imkân sağlar (Hopkin, 2001: 358; Katz, 2001: 290). Katz seçicilerin kapsamının genişletilmesinin her zaman parti liderlerinin üzerindeki denetimi artırmayacağını ifade etmektedir. Seçicilerin genişletilmesi parti tabanının liderler tarafından kontrolü için de kullanılabilmektedir (Katz, 2001: 293).

Aday belirleme yöntemlerindeki reformlar partilerin bazı krizleri aşmak için kullandıkları araçlar da olabilmektedir. Üst üste seçim yenilgileri yaşayan partiler aday belirleme yöntemini değiştirme yoluyla yenilenmeye gidebilirler. Partinin yeni fikirlere, yeni gruplara ve daha geniş katılıma açılması gibi amaçlarla aday belirleme yönteminde yeni düzenlemelere gidilebilir.

Aday belirleme yönteminin demokratikleşmesinin boyutları da literatürde tartışılmıştır. Pennings ve Hazan ne bölgesel ne de fonksiyonel yerelleşmenin demokratikleşme için önemli olmadığını ifade etmektedir. Bundan daha önemlisi, aday belirleme sürecini kontrol eden seçici grubunun rolü ve kompozisyonudur. Aday belirlemenin demokratikleşmesi için daha önemli ve güçlü olan seçiciler grubu sınırlı olduğunda ve az sayıdaki parti yetkililerinin iktidarı devam ettiği sürece, yerelleşmenin gerçekleştirilmesi ciddi bir demokratikleşme ile sonuçlanmayacaktır (Pennings ve Hazan, 2001: 273).

Genel seçim kampanyalarına benzer şekilde parti içi sıkı bir sandık kampanyasının olması, kampanya boyunca kaçınılmaz olarak adaylarla seçiciler arasında bir iletişim kurulmasını sağlayacaktır. Fakat üyeler arasında zengin ve sistematik bir iletişim yoktur. Üyeler arasında düzenli bir iletişim olmaması ilk olarak, onların uzlaşma veya başka türlü bir “paket anlaşması” yapacakları bir araca sahip olmadıklarını gösterir. İkinci olarak, üyelerin büyük bir bölümünün bir uzlaşma yapabileceği varsayılabilse bile, sandığın

sonucu belirsiz olduğundan böyle bir uzlaşmayı izlemek mümkün olmadığı ve bu yüzden üyeler arası uzlaşma kurallara aykırı kabul edileceği için genel olarak uzlaşma girişimlerinden uzak durulur. Üçüncü olarak, teoride anketlerle mümkün olsa bile sandığın doğası gereği adayın, sonucu güvenilir olarak tahmin edeceği az sayıda sinyal vardır. Komiteler tarafından alınan kararlar, tartışmayla ve sıkı pazarlıklarla veya diğer uzlaşma ve oydaşma yapılarıyla alınır. Kararlar bazen açık oylama ile alınır ve vaatlerine uymayanların tespit edilmesi durumunda onlar için yaptırım uygulanması beklenebilir. Seçicilerin gelecek pazarlıklarda güvenilirliklerini kaybetme ihtimalleri ve gelişmiş araştırma olanakları adaylara, geleceklerini tahmin etme yönünde makul güvenilir bir temel verebilir (Hazan vd. 2008: 666).

Öte yandan, seçicilerin yaptığı işin doğası gereği parti komitesi ile üye sandığı arasında farklılaşma vardır. Üye sandığında seçicilere bireysel olarak hangi adayı tercih ettikleri sorulur. Bazı adaylar kararlarını partinin yararına göre temellendirmesine rağmen böyle yapacaklarına dair gerçekçi bir beklenti yoktur. Hatta milletvekili seçimlerinde olduğu gibi, partinin ortak çıkarı üyelerinin ortak çıkarlarının toplamı ile geliştirilebilir varsayımı vardır. Bununla beraber, sandık yöntemi gereği, oy verenler, listenin tüm şekli hakkında bir tercihte bulunamazlar. Örneğin, son liste her adayın alacağı oyla düzenleneceği için oy verenler sadece sınırlı sayıda birey hakkında tercihlerini ifade etme hakkına sahiptir. Ancak küçük bir heyetin üyeleri kendi tercihlerini kullanabilmesine rağmen, işin doğası gereği kendi seçimlerini partinin ortak çıkarı doğrultusunda yaparlar. Genel bir ifadeyle, parti üyeleri tercihlerini yaparken partinin seçim kazanma şansını artıracak bireysel adayların etkilerini dikkate almaya yatkın olsalar bile üyelere kimin aday olması gerektiği sorulmaktadır. Fakat bir parti komitesinin üyelerinden listenin tamamını yapmaları istediğinde, komite üyeleri, partinin oyunu maksimuma çıkaracak listeyi oluşturmaya çalışır (Hazan vd. 2008: 666-667). Küçük bir grubun bir toplantı ile belirlediği liste seçici grubun siyasi fikirlerini yansıtırken geniş bir grubun oylama ile belirleyeceği liste parti üyelerinin partiden beklentilerini ortaya koyacaktır.

N. Abadan’a göre (1966: 340), temsil yetkisinin sürekli aynı kişilerde toplanması siyasal katılımı daralttığından, egemenliğin halka dayandırılması ve parlamenter demokrasi ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bu hususun “siyaset sosyolojisinin ısrarla üzerinde

durmakta olduğu parti oligarşisi, parti bürokrasisi ve parti teşkilâtı fenomenlerinde saklı” olduğunu öne sürmektedir. Oysa demokrasilerde temsilcilerin değışebilirlik oranı ne kadar yüksekse, temsilcilik yetkisinin demokratik seçimlerle devredilmesi ne kadar iyi işliyorsa, gerek partilere gerekse siyasal rejime sahiplik ölçüsü de o kadar yüksek yoğunlukta olacaktır.

Millet temsilciliğinin, partilerin tekelci bir şekilde belirlediğı kişilere verilmesi, temsil müessesesindeki irade serbestliğı ile bağdaşmamaktadır. Özellikle aday belirlemede parti içinde dar bir grubun yetkilendirilmesini öngören bir siyasal parti yapısı, hem demokrasi idealine hem de temsil müessesesindeki irade serbestliğı unsuruna aykırı olur. Bu nedenle, aday belirlemenin demokratikleştirilmesinde, geniş katılımlı bir yöntemin benimsenmesi gereklidir. Demokratikleşme için aynı zamanda parti merkezinin ve yerel parti örgütünün rolünün azaltılması da gerekir (Bilir, 2001: 136).

Aday belirleme sürecinin demokratikleşmesi, sürece katılımın genişletilmesi olarak ifade edilebilir. Seçmenlerin aday belirleme sürecinde daha etkin hale gelmeleri ve seçmenleri de içeren bir aday belirleme yöntemi uygulanması bu süreci demokratikleştirebilecektir. Böyle bir reform, geniş bir çoğunlukla oylama sistemini gerektireceğinden dolayı seçim sisteminin doğasına hemen etki edebilir. Daha kapsayıcı adaylık şartları ve coğrafi veya fonksiyonel yerleşme de demokratikleşme olarak nitelendirilebilir. Bir partinin daha katılımcı aday belirleme yöntemi seçmesi aday belirleme sürecinin demokratikleştirilmesinin sadece bir yönüdür. Bu katılımı geniş gruba hangi alternatiflerin sunulduğu da önemlidir. Parti merkezinin elemesinden geçmiş ve istenmeyen kişilerin ayıklandığı bir aday aday grubu demokratik bir aday belirleme sürecine engel olacaktır. Yukarıda ortaya konan ölçütler çerçevesinde, demokratik bir aday belirleme yönteminin adaylık anlayışının kapsayıcı olması, kapsayıcı bir seçici grubu içermesi, adayların yerel seçim bölgelerinde belirlenmesi ve seçicilerin kendi görüşlerini rahatça ifade edeceği oylama sistemine sahip olması beklenir.

Parti içi demokrasinin gelişmesini sağlayacak yöntemler tartışılırken bu yöntemlerin demokratik kamusal tartışma alanına sağladığı katkılar da göz önüne alınmalıdır. Habermas, ampirik ve varsayıma dayanan halk iradesi arasında bir çizgi çeker. Ampirik

halk iradesi sıradan bir kamuoyu araştırması ile ortaya çıkabilirken, varsayıma dayanan halk iradesi insanların kamusal tartışmalarda konuyla ilgili bilgi ve argümanların ağırlığına göre ifade ettikleri seçimlerle tanımlanabilir. Bu ayırım sadece siyasal sürece daha önce verilmiş tercihlerle girilmeyen fakat argümanların tartışılarak değişmesine açık olması ile ortaya çıkmaktadır (Habermas, 1996: 181, 336, 362). Bu durum insanların kendi yararlarına uygun düşünemedikleri veya daha yetkin bir seçkin grup tarafından aydınlatılmaları gerektiği anlamına gelmemektedir. Argümanın gücü, kamuoyundaki görüşlerin kamunun yararına uzak olan veya mantıklı bir görüşün hiç oluşamayacağı şartlarda oluşturulmuş olabileceği iddiasından gelmektedir (Fishkin, 1995: 4). İdeal olarak görüşler, tartışma odaklı ve sadece bir argümanın daha iyi olma gücü ile sorun hakkında ortak bir anlayışa erişilmesi olarak tanımlanmış müzakere vasıtasıyla oluşmalıdır (Habermas, 1996 107-108).

Beitz demokrasinin esası olarak salt tercihleri bir araya getirmek yerine müzakereci model ile görüşlerin oluşturulduğu sürecin önemini vurgulamaktadır (1989: 16). Rekabetçi modelin tersine müzakereci demokrasi, seçim sürecinin yanı sıra temsili sistemin değerlerini de vurgular. Seçim kararının kendisi veya seçim kampanyası, siyasal süreçteki fikirleri ortaya çıkaran iletişimin bütün yükünü taşımamalıdır (Gutmann ve Thompson, 1996: 130, 142-144).

Parti içi demokrasi yasamayı kamuoyuna duyarlı yapan, genel seçimleri bütünleyen bir mekanizma olarak görülmelidir. Siyasal partiler sivil toplumun müzakerelerinden kamuya, oradan siyasi alana bağlar kurabilecek unsurlardır (Teorell, 1999: 373). Siyasal parti kendisinin varoluş nedeninin gereği olarak, seçmenlerden adaylara ve seçim süreci ile hükümet yetkililerine bütün bir bağlantı zinciri yaratabilecek bir unsurdur (Lawson, 1988: 16). Bu yüzden parti örgütünde iletişim kanallarının açılması vasıtasıyla devletin müzakereci organlarının sivil toplum ve kamusal alandaki müzakerenin etkilerine, Habermas'ın (1996: 182) deyimiyile daha geçirgen (porous) hale gelmesi sağlanabilir (Teorell, 1999: 373). Gündem oluşturma tasarılarının kendileri parti içindeki demokratik müzakerelerin sonucu olmalıdır. Hazırlanan çözümler en azından bir parça halkın kendisi tarafından üretilmiş olur. Bu şekilde tasarlanması alternatif görüşlere zemin hazırlarken aynı zamanda bu öneriler ve sıradan insanların görüşleri arasındaki bağı güvenceye

alacak iç müzakere yöntemleri için zaman sağlamasıyla partiler kamusal tartışmaların niteliğini geliştirecektir (Cohen, 1989: 31-32). Geniş katılımlı aday belirleme yöntemleri bu taleplerin devlet organlarına geçirgenliğini sağlayacak bir mekanizma olarak görülmelidir. Geniş katılım ile seçilen kadroların bulundukları yeri borçlu oldukları parti üyelerine ve onların kamusal müzakereleri sonucu oluşturdukları taleplerine daha bağlı olacağı iddia edilebilir.

Siyasetçilerin bazı konularda partilerinden bağımsız tavır alabilmesi farklı fikirlerin somutlaşması açısından önemlidir. Özellikle parlamenter sistemdeki iktidar partilerinin çoğunluğu ellerinde bulundurmalarının sonucu parlamento faaliyetlerinin iktidar partilerinin tahakkümü altına girmesi durumu ancak bağımsız bir karar verme yetisi olan siyasetçiler ile çözülebilir. Parlamenter sistemde milletvekillerinin partilerinden tamamen bağımsız davranmasının siyasal istikrarı zedeleyeceği düşünülse de parlamentoda iktidar partilerinin politikaları dışında hiçbir kararın alınamaması da yapay bir istikrar olgusudur.

Aday belirleme yönteminin demokratikleşmesi seçicilerin kapsayıcı olması ile mümkündür. Bu kapsayıcılığın yaratacağı sonuçlar adaylar arası rekabet ve toplumsal kesimlerin temsiliyeti ile değerlendirilmelidir. Görevde olanların sıklıkla değiştiği bir aday belirleme yöntemi rekabetçi bir sürece işaret eder. Demokratik bir aday belirleme süreci yeni adayların da parti listelerinde yer bulacağı rekabetçi bir ortam yaratmalıdır. Müzakereci bir süreç, rekabetçi koşulların yaratılması için seçicilere zemin hazırlayacaktır. Hem seçicilerin fikirlerinin oluşması hem de bu fikirleri karara dönüştürecek bir ortam müzakereci demokrasi modeli ile mümkündür. Toplumda hâkim grupların seçimli kamusal makamları sürekli elinde bulundurmaları diğer grupların dışlandığına işaret etmektedir. Demokratik bir aday belirleme yönteminin temsiliyet kabiliyetinin de geniş olması beklenir. Müzakereci demokrasi farklı kesimlerin kendilerini kamusal tartışmalarda ifade ederek temsil sisteminde yer bulmalarına katkı sağlayacaktır. Müzakereci demokrasinin kendilerine açtığı siyasal süreçte kendini ifade imkânı bulan yeni kişiler bu tartışma ortamının benimsenmesi ile siyasal alanda kendilerine daha geniş bir yer bulabileceklerdir. Geniş katılımla müzakere edilmiş siyasi kararlarının daha rekabetçi ve daha temsiliyetçi sonuçlar üretebileceği beklenebilir. Pek çok kez kesintiye uğramış demokrasisi ile yeni demokrasilere örnek olan Türkiye'deki

ana siyasi aktörler olan dört partinin inceleneceği tez kapsamında, bu partilerdeki seçicilerin katılımının değişimi ile bunun parti içi rekabet ve temsiliyet üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Bu partilerin farklılaşan aday belirleme yöntemi, Türkiye özelinde yeni demokrasilerdeki partilerin iç dinamiklerini anlamak açısından bir bakış açısı sağlayacağı gibi müzakereci demokrasi mekanizmalarının parti içi uygulamalarının işlerliğine dair tartışmalara ışık tutacaktır.

2.2.5 Aday Belirleme Yöntemlerindeki Reformların Sonuçları

Literatürde birçok yazar, hükümet yapısı veya seçim sistemindeki gibi dış çevrenin dönüşümüne partilerin nasıl tepki verdiği sorusunu, partilerin ve liderlerinin değişikliklere zorlandığı şeklinde cevaplamıştır. Bazı yazarlar örgüt içinde değişimin ya tarihsel mirastan dolayı ya da yerleşmiş çıkarlardan dolayı zor olduğunu, iddia etmişlerdir (Harmel vd. 1995: 1). Başka yazarlar ise, partilerin seçmen memnuniyetsizliğine karşı reform yapabilmesinin zor olduğunu ancak seçimlerde başarılı olmak için sıklıkla reformcu bir stratejiye zorlandığını savunmaktadır (Appleton ve Ward, 1993; Hale, 1995).

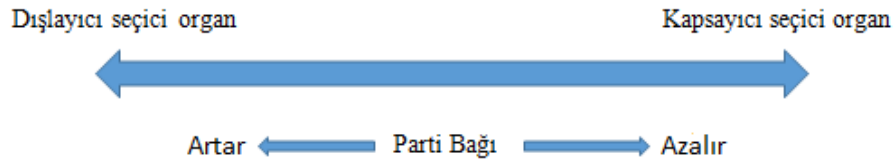
Field ve Siavelis (2008: 622) yeni demokrasilerdeki aday belirleme ve siyasetçi yetiştirme literatürünün gelişmesinin, demokratik gelişimin farklı evrelerinin araştırılmasında olduğu gibi kültürel, siyasal ve kurumsal bağlamların daha fazla durumu kapsayarak araştırılmasının da aday belirleme süreçlerini ufkumuzu geliştireceğini iddia etmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde aday belirleme süreçleri üzerinde yapılmış çalışmalar ışığında; yeni demokrasilerde yasama seçimlerinde kapsayıcı aday belirleme yöntemleri uygulanmasının istisna durumlar olduğunu eklemektedirler. Bu yüzden kapsayıcı yöntemler kullanılan ülke veya partilerin üretecekleri sonuçlar açığa çıkarılmalı ve diğer yöntemler ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmelidir.

1960'ların sonundan itibaren birçok parti katılımcı aday belirleme yöntemleri benimsemeye başlamıştır. 30 yıllık zaman zarfında 18 batılı demokrasi üzerinde yapılan değerlendirmelerde 8 ülkede daha katılımcı aday belirleme yöntemi uygulandığına işaret edilmektedir. Bu ülkeler; Avusturya, İngiltere, Kanada, Danimarka, Finlandiya,

Almanya, İrlanda ve Yeni Zelanda'dır. Hollanda, Avusturalya ve Belçika'da ise zıt yönde bir hareket gözlemlenmiştir (Scarrow vd. 2002: 140-1). Bille de 1990'ların başında 1960'lara göre partilerin aday belirleme konusunda daha merkezi olmayan bir duruma geldiğine işaret etmektedir. Bireysel parti üyeleri görece daha fazla söz hakkına sahiptir ve bu bakımından süreç daha katılımcı olmuştur. Bu tespit 20. yüzyılın son üçte birlik bölümünde Batı Avrupalı partiler arasında ulusal seçimlere yönelik aday belirleme sürecinde demokratikleşmenin meydana geldiği iddiasını desteklemektedir (Bille, 2001: 372-378). Norris, Avrupa'daki partilerin karar verme merkezinin yerel parti aktivistleri ve görevlilerinden, oy kullanan normal parti üyelerine doğru hafif bir genişlemeyle demokratikleştiğini ifade etmektedir. Yine de potansiyel katılımcı sayısı bir ölçüde genişlemiş olmasına karşın, adaylara yönelik tercihler, katılımcı ve temsili parlamentoların oluşması için uygulanan kanuni ve gönüllü kotalarla ve kadınlara yönelik eylem stratejileri ile kısıtlı hale gelmiştir (Norris, 2004: 28). Norris üyelerin kararlarını yönlendiren kurumsal ve yasal mekanizmalara olan güvensizliğini belirtmektedir.

Çok az araştırmacı ülkeler ve partiler arasında aday belirleme kontrolünün değişme sebebini incelemiştir. Bazı araştırmacılar merkezileşme derecesinin seçim sistemi ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Dar bölgeli çoğunlukçu sistemlerde aday belirleme ademi merkezileşme eğilimi gösterirken, liste usulü uygulanan sistemlerde merkezileşme gerektirmektedir. Gallagher (1988) yaptığı araştırmada yasal düzenlemeler, devletin örgütsel yapısı, seçim sistemi, siyasi kültür ve partinin doğası etkenlerinden sadece devlet yapısının etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Yaptığı araştırmaya göre federalizm ile ademi merkezi aday belirleme sistemi arasında bir ilişki vardır.

Tutarlılık ve parti etkisi açısından aday belirlemenin demokratikleşmesine bakıldığında iki sonucun ön planda olduğu gözlenmektedir. İlk olarak, seçmenin sahip olduğu yetki ne kadar genişletilirse, sonuçları o kadar dramatik ve dikkat çekici olmaktadır. İkinci olarak, genellikle aday belirlemenin demokratikleştirilmesinde olumsuz ve beklenmeyen sonuçlar olumlu sonuçlara daha baskındır (Pennings ve Hazan, 2001: 270-272).

Şekil 5: Seçici Organın Kapsayıcılığı ve Parti Bağı (Rahat ve Hazan, 2001: 314)

Rahat ve Hazan (2001: 314) şekil 5’te resmedildiği gibi dışlayıcı adayların seçici organ ile belirlenmesi parti bağının artmasına, kapsayıcı seçici organ ile belirlenmesi de parti bağının azalmasına neden olduğunu söylemektedir.

Rahat ve Hazan’a (2001: 314) göre, aday belirleme yönteminin demokratikleştirilmesi şu ilave sonuçlara yol açmaktadır:

- 1- Görevde olanların gücünün artması ve rekabetin azalması.
- 2- Seçilmiş listenin temsiliyetinin azalması.

Genelde aday belirleme, özelde ise kapsayıcı seçiciler ve merkezi olmama, siyaseti etkilemektedir. Seçicilerin çok geniş ve akışkan bir kitleyi kapsayacak şekilde genişletilmesi, adayları yeni hedef kitlelerine ulaşabilmek ve rakipleri içinden seçilebilmek için ekip halinde hareket etmekten çok bireyler olarak davranmaya itebilmekte ve dolayısıyla parti bağlılığını azaltabilmektedir. Aday belirleme yönteminin merkezi olmayan yapısı, bölgesel temsili sağlamakla birlikte, partinin azınlıklar ve cinsiyet gibi temsilin diğer yönlerini kontrol altında tutmasını daha da zorlaştırmaktadır. Seçiciler ve merkezi olmama, birbirinin etkilerinin dengelenmesi amacıyla da kullanılabilir. Örneğin, bir parti, İngiliz İşçi Partisi’nde olduğu gibi daha katılımcı bir aday belirleme yöntemini benimseyebilmekte ve parti birliği üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak amacıyla, aynı anda ulusal parti örgütüne yetki vererek süreci merkezi hale getirebilmektedir. Gerçekten de, daha katılımcı bir seçici yapısının benimsenmesi, Batılı temsili demokrasilerde aday belirleme konusundaki en yeni gelişmedir (Hazan ve Voerman 2006: 149-150).

Voerman ve Hazan, kapsayıcı ve âdem-i merkeziyetçi ölçütlere sahip aday belirleme yöntemi kabul edilirse, bu durumun parti disiplininin ve birliğinin zayıflamasıyla sonuçlanabileceğini ifade etmektedir. Bu sonuç hem örgütsel karışıklığa hem de

seçimlerde başarısızlığa yol açabilmektedir. Hollanda için birlikte yaptıkları çalışmada kapsayıcı ve ademi merkezietçi aday belirleme yöntemlerinin ülkenin siyasetini bireyci, popülist ve aday merkezli bir karaktere brndrdğn belirtmektedirler. lke siyasetinin geldiği noktada, partilerin bu aday belirleme yöntemleri ile parlamenter işlevlerini etkili olarak icra edemediklerini ve partilerin artık ülke siyaseti için istikrarlı bir temel sağlamayabileceklerini söylemektedirler (Voerman ve Hazan, 2006: 160).

1996 seçimlerinde aday belirleme yöntemini demokratikleştirme yönünde genel bir eğilime sahip olan İsrail partileri 1999 seçimleri ile beraber bu konuda geri adım atmaya başlamıştır. Aday belirleme yönteminin demokratikleştirilmesi tecrübesi sonrası partiler şu sonuçlarla karşılaşmıştır: Geçici parti yeliği, “oy satın alma”, temsiliyet sorunları, görevde olanların avantajı, finansal bağlılık, partizan kargaşası, ideolojik uyumsuzluk, istikrarsız hükümet vs. Kısacası, büyük bir parti kontrolü kaybı vardır. Bunun zerine, aday belirleme yöntemini demokratikleştiren  parti seçicileri sınırlamış, parti merkezi kontrolünde bir ademi merkezietilik getirmiş veya ciddi bir şekilde sınırlamış, adayların atanması belirlenmiş veya bunların bazılarının kombinasyonunu benimsemiştir. Başka bir ifadeyle, seçiciler daha dışlayıcı olmuş, ademi merkezietilik kontrollü olmuş ve atamalar sürecin bir parçası olmuştur (Rahat ve Hazan, 2001: 316).

Aday belirleme yöntemlerinin demokratikleşmesi, ideoloji ve parti kimliğinin düşüşüyle birlikte siyasetin liberalleşmesi ve kişileşmesi gibi sosyal gelişmeleri yansıttığı şeklinde anlaşılabilir. Diğer bir deyişle, bu durum İsrail’deki gibi siyasi partilerin değişen siyasal çevreye ve değişen seçim pazarına adaptasyonun bir parçası olabilir. İsrail özelinde yapılan bazı çalışmalarda, araştırmacılar 1990’lardaki parti n seçimlerinin kabulünü İsrail siyasetinin Amerikanlaşmasının bir ifadesi olarak görerek kültürel bir bakış açısından bakmaktadır (Barnea ve Hazan, 2007: 382).

Yeni demokrasilerdeki aday belirleme yöntemlerinde yapılan reformların etkisini anlamak için Langston’un (2006) Meksika zerine yaptığı çalışma önemlidir. Meksika’daki tek parti yönetiminin çok partili döneme geçişteki değişimini inceleyen Langston (2006, 410), 70 yıllık Kurumsal Devrimci Parti’nin aday belirlenmesindeki yukarıdan aşağı başkanlık dayatmasının, 1998’deki açık n seçimlerin uygulanmaya

başlanmasıyla sona erdiğini belirtmektedir. Langston bu ön seçimlerin, partilerin seçmenleri tarafından daha iyi tanınan eyalet seviyesindeki siyasetçilerin ulusal benzerlerine üzerinde bir avantaja sahip olacak şekilde hırslı siyasetçiler olmaları yönünde teşvik yarattığını söylemektedir.

Aday belirleme reformlarının etkilerinin araştırıldığı mevcut literatür kapsayıcı yöntemlerin, parti disiplinini bozduğu ve siyasette kurumlardan ziyade kişilerin ön plana çıktığı bir ortam yarattığını göstermektedir. Aday belirleme üzerine yapılacak yeni çalışmalarda bu bulgular dikkate alınırken bunların her toplum için geçerliliği sorgulanmalıdır. Siyasi kültür ülkeden ülkeye değiştiği gibi bir ülkede partiler arasında da değişebilmektedir. Bu yüzden aday belirleme konusunda ülkeler arası karşılaştırma yapılırken partiler de ayrı ayrı incelenmelidir. Farklı parti türleri aynı aday belirleme yönteminden farklı sonuçlar elde edebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARTİ TÜRLERİ

3.1 PARTİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Siyaset bilimi literatüründe partilerin sınıflandırılması için temel olarak üç yöntem kullanılmaktadır (Krouwel, 2014: 250). İlk yöntemde farklı türlerin başlıca özellikleri sayılarak parti türleri listelenmektedir. Katz ve Mair (1995) elit, kitle, hepsini yakala ve kartel parti olmak üzere dört parti türü tanımlar ve bu partileri birbirinden ayıran on üç özelliği listeler. İkinci yöntem olarak, bazı bilim insanları belli parti soyundan gelen parti türleri tanımlamaktadır. Örneğin, Gunther ve Diamond (2003) 15 çeşit parti tanımladıkları 5 parti soyu geliştirmişlerdir. Üçüncü sınıflandırma yöntemi partilerin farklılaştığı somut boyutlara dayanmaktadır. Wolinetz (2002) partilerin başlıca amaçlarına göre, oy amaçlama, siyasa amaçlama ve makam amaçlama olarak oluşturduğu üç boyutla altı parti türü saymaktadır.

Partilerin gelişiminde diyalektik bir süreç olduğunu söyleyen Katz ve Mair, yeni partilerin bir önceki parti türüne tepki olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu diyalektik süreç sadece sivil toplumdaki değişikliklerden değil, devlet ve parti arasındaki ilişkilerin değişiminden de kaynaklanmaktadır. Sivil toplum ve devlet arasındaki konumlanmasına göre partiler; elit partiler, kitle partileri, hepsini yakala partileri ve kartel partiler olarak sınıflandırılmıştır (Katz ve Mair, 1995: 6). Katz ve Mair siyasi partilerin örgütsel dönüşüm sürecini sivil toplum, parti ve devlet arasındaki etkileşimle açıklamaktadır. Tarihsel bir süreç içinde oluşan parti türleri bu etkileşimin yol açtığı belli özellikleri taşımaktadır. Bu özellikler parti türlerini birbirinden ayırmakta ve onların bugünkü işlevlerini anlamakta yardımcı olmaktadır. Gerek Gunther ve Diamond'un gerekse de Wolinetz'in oluşturduğu parti türlerindeki farklı türlerin birbiriyle çakışan özellikleri olduğundan sınıflandırma yapmak zorlaşmaktadır. Bu yüzden tez kapsamında parti türleri arasında daha net bir ayırım yapan Katz ve Mair'in parti türleri kullanılacaktır.

3.2 ELİT PARTİLER

Elit partiler, modern siyasi partilerin ilk türüdür. Liberal demokrasinin ilk evresinde seçimlere katılan partilerdir. Yerel ekonomik ve siyasi iktidar unsurlarının, ülke genelinde konfederasyon benzeri bir örgütlenme biçimidir. Parti temelini sınırlı bir yerel elit oluşturur. Elit partiyi destekleyen kaynaklar, elitlerin kendi yerel patronaj bağları olduğundan merkezi bir organa riayet ihtiyacı azdır. Adaylar, ulusal parti ile parti tabanı arasındaki potansiyel çatışmaları idare edecek, yerel iktidar odaklarının temsilcileri veya kendileridir. Elit partilerin ortaya çıktığı dönemlerde, siyasal retorik, tek bir ulusal çıkarı vurgulama eğiliminde olmasına rağmen farklı partiler, kendi ana gruplarının özel çıkarlarıyla kesişen çıkarları savunmuşlardır (Katz, 1996: 116).

Duverger (1972: 17) parlamento gruplarının kuruluşundaki başlıca itici gücün “a priori” olarak siyasal doktrin olarak görüldüğünü ancak bunun pratikte her zaman böyle olmadığını vurgulamaktadır. Çoğu zaman coğrafi yakınlığın veya mesleki çıkarların itici güç olduğunu, siyasi doktrinin sonradan önem kazandığını söylemektedir. Bu durumlarda önce yöresel gruplar meydana gelmiş ve bunlar sonradan ideolojik gruplara dönüşmüştür.

Örgütsel düzeyde elit partileri iki temel katmana sahiptir: seçim bölgesi ve meclis. Parlamento dışı parti örgütü zayıf eklenmiştir veya yoktur. Her seçim bölgesi kendi kaynaklarını üretebildiğinden merkezi otorite ve kontrol zayıftır (Kruowel, 2014: 254). Katz birçok sağ partinin elit parti tipi olarak tanımlanmaya devam ettiğini söylemektedir (1996: 116). Elit partilerin günümüzdeki varlığı ulusal düzeyde olmasa da yerel düzeyde gözlemlenmektedir. Partinin ulusal merkezi güçlü olsa da bazı bölgelerde yerel elitlerin parti içinde ağırlığı vardır.

3.2.1 Elit Partilerde Aday Belirleme Yöntemleri

Neuman, sınırlı bir siyasi çevrenin ve kısıtlı bir katılımın olduğu bir toplumun özelliği olarak, erken dönem siyasi partileri bireysel temsiliyetçi görmektedir. Bu partiler belli toplumsal grupların taleplerini bir araya getirir. Üyelik etkinliği, pratik siyasal amaçlar içindir ve oy verme ile sınırlandırılmıştır. Parti örgütü varsa bile, seçimler arası faal

değildir. Partinin temel işlevi temsilcilerin belirlenmesidir. Bu temsilciler tam vekâlete sahiptir ve her durumda sadece kendi seçim bölgelerine sorumludurlar (Neuman, 1956: 404). Partinin elitlerinin siyasi inisiyatiflerinin genişliği aday belirleme yöntemine de yansımıştır. Aday belirleme yöntemi parti elitlerinin keyfi kararlarına göre şekillenmiştir.

Oy verme hakkının genişlemesi yöresel seçim komitelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni seçmenlerin ikna edilebilmesi için kurulan bu komiteler aday belirlemede de etkili olmuşlardır. Adayın kendi kendisini belirlemesinin hoş karşılanmadığı toplumlarda aday olmak isteyenler bu komiteleri ikna etmek zorunda kalmışlardır (Duverger, 1972: 21). Böyle bir süreç yerelleşme açısından en uç noktaya işaret ederken, seçicilerin katılımı açısından oldukça dışlayıcıdır.

3.3 KİTLE PARTİLERİ

Kitle partileri, refaha ve makama sahip olan elitlerin tahakküm ettiği siyasal alanda, bu avantajlara sahip olmayanlar tarafından kurulmuştur. Bazı durumlarda kitle partileri mecliste partilerinden ayrılan milletvekilleri tarafından örgütlense de genelde, devlet organlarının dışında örgütlenmişlerdir. Bir grup kurucu, bir parti merkezi örgütleyerek, nihai olarak seçimleri kazanmak ve hükümete gelmek amacıyla tabanda bir parti kurarlar (Katz, 1996: 116-117).

Duverger'ye göre (1972: 23-31), kitle partileri parlamento dışında doğan (externally created) partilerdir. Bu partilerin kuruluşunda asıl faaliyetler parlamento dışındaki kurumlara aittir. Bu kurumlar sendikalar, fikir kulüpleri, meslek kuruluşları, dini örgütlenmeler, tarım kooperatifleri olabilir. Ortaya çıkan parti bu kuruluşlardan birinin faaliyetlerinin sonucu olduğu gibi birkaçının ittifakı sonucu da olabilir. Bu partilerde parlamento grubunun etkisi parlamento içinden doğan partilere göre çok daha sınırlıdır. Parlamento grubuna karşı açık bir güvensizlik ve grubu kendisinden bağımsız bir yönetim kurulunun otoritesi altına sokma yolunda oldukça belirgin bir istek mevcuttur.

Oy hakkının genişlemesi bu partilerin taban bulmasına yardımcı olmuştur. İşçi sınıfı örgütlenmesini sınırlamanın burjuva devletin liberal rasyoneli ile uyuşmadığı görülmüş ve işçi sınıfının sanayi alanında olduğu gibi politik alanda da örgütlenmesini

engellenememiştir. Örgütlü üyeliğiyle, biçimsel yapısıyla kitle partileri, sivil toplum ve devlet arasındaki parti gelişiminin ikinci aşamasını oluşturur. Elit partiler destekçilerinin niteliğine bağlı iken bu yeni parti, destekçilerinin miktarına dayanır. Büyük bireysel patronaja sahip olmadıkları için küçük üyelik aidatları, bireysel etkileri sınırlı olduğu için örgütlü ve kolektif eylemler, ticari yayınları olmadığı için de parti veya parti ilişkili kanallar aracılığı ile iletişim araçları yaratmaya çalışır (Katz ve Mair, 1995; 9-10). Kitle partileri adını kitlesel üyelerinin örgütün özünü oluşturmasından almaktadır. Üyelik düzeyi ve üyelerin parti içi etkinliklere ve seçim kampanyalarına katılması kitle partilerinin ayırt edici özelliklerindendir. Gönüllü çalışmanın ötesinde üyelerin bunları yapması görev olarak beklenir. Ayrıca üyeler başlıca gelir kaynağıdır. Üyelik aidatları, merkezi bürokrasiyi ve seçim kampanyalarını finanse etmek için kullanılır. Kitle partilerinin diğer gelir kaynakları, yardımcı örgütlerin etkinliklerinden ve partinin yayınlarından elde edilir (Krouwel, 2014: 255-256).

Kitle partilerinin en temel iki unsuru; ideoloji ve örgüttür. Bu partilerin toplumun açıkça tanımlanmış, belli bir toplumsal, dini ve etnik kesimini temsil ve mobilize ettiği gerçeğinin yanında, sahip oldukları parlamento kökeni ideolojik ve örgütsel özelliklerini de etkilemiştir. Kitle partilerinin siyasi olarak dışlanmış bir grubu örgütlemek için daha iyi ve farklı bir dünya için ilgi uyandıracak bir şekilde aktarılması gereken tutarlı görüşe ihtiyacı vardır (Krouwel, 2014: 254).

3.3.1 Kitle Partilerinde Aday Belirleme Yöntemleri

Her kitle partisi örgütsel temelde, ulusal düzeyde yoğun ve merkezi bir bürokrasi özelliğini paylaşır. Kitle partilerinin demokratik çeşitleri, seçilmiş ve temsili bir meslektaş liderliği, sıklıkla bir ulusal kongrenin üyelerinin temsilcilerinin resmi gücü ile birleştirilerek nitelendirilirler. Kitle partileri demokratik örgütlerdir fakat örgüt içi eğitim ve elit üyeler yetiştirme süreçleri (yerel birimlerde yoğun bir sosyalizasyon ve yoğun bir eğitim sistemi ile) parti içi seçimleri nadiren rekabetçi yapar (Wolinetz, 2002: 146).

Yanıt verme (responsiveness) ön seçimleri savunanların inandırıcı bir avantajı olarak sunulmaktadır. Geleneksel kitle partisinde parti taraftarlarına söz hakkı verilmemiştir ve

partiye baskı aracı olarak sadece partilerinden vazgeçme seçeneği bırakılmıştır (Ware, 1979: 78). Ware’a göre üyelik biçimindeki parti örgütü, üyelerine değil seçmenlere sorumlu olan, ideolojik ve örgütsel olarak sıkı partiler üretmektedir. “Üyelik partileri” bir özellik kazanmakta ve belirli çıkarları emniyete alarak ve siyasal olarak yeni çatışmalar ifade edilmeden kurumsallaşmaktadır (Ware: 1979). Kitle partilerinde ön seçim gibi kapsayıcı yöntemler kullanılsa da çoğunlukla parti yönetiminin belirleyici olduğu söylenebilir.

3.4 HEPSİNİ YAKALA PARTİLERİ

Avrupa’daki kitle partileri destekçilerini siyasete entegre etmekte çok başarılı oldular. Partinin yan örgütlerinin işlevlerini ulusal düzeydeki refah devleti uygulamaları aldı. Yüksek düzeydeki ekonomik gelişme ve refah devletinin olgunlaşması nitelikli yeni bir beyaz yakalı işçilerinin ve kamu görevlilerinin oluşmasını sağladı. Bu grupların çıkarları eski orta sınıfın çıkarlarından ayırt edilemez bir noktaya geldi (Krouwel, 2014: 256).

Kirchheimer (1972: 185) sınıf temelli kitle partilerinin dönüşümünde için üç evre olduğunu söylemektedir. İlk evre, Birinci Dünya Savaşı’na kadar süren güç kazanılan dönemi, 1920’lerdeki ve 1930’lardaki ikinci evrede ise, ilk hükümet deneyimi gelmektedir. Bu dönem, kitle parti taraftarlarının veya liderlerinin beklentileri ve siyasi sistemdeki geniş uzlaşma ihtiyacı ile ölçüldüğünde başarısız bir dönemdir. Bir sonraki evre, hepsini yakala gruplaşmasının olduğu dönemdir. Bu evrede partiler işçi sınıfını elde tutmaya çalışırken aynı zamanda çeşitli grupları kapsamaya çalışır. Hepsini yakala partilerinin ortaya çıktığı evre bu son dönemdir. Kitle partilerinin sınıf temelli siyasetinin kırılmasının sonucu olarak ortaya çıkan hepsini yakala partileri, politik bir entegrasyon stratejisinin ürünü olmuşlardır.

Kirchheimer’a göre (1972: 190) kitle partileri ve bireysel temsiliyeti amaçlayan bazı burjuva partileri aşağıdaki değişimleri geçirmiştir:

- a) Partilerin ideolojik bagajlarının boşalması,
- b) Partilerin eylemlerinin ve kusurlarının belli örgütsel amaçlarla tanımlanması yerine tüm sosyal sisteme katkılarıyla değerlendirilen parti liderlerinin daha da güçlenmesi,

- c) Yeni hepsini yakala imajının silikleştirdiği ve tarihsel bir hatıra olarak görülen parti üyelerinin rollerinin azalması,
- d) Geniş halk kesimleri arasından yeni seçmenler kazanmak için belli bir toplumsal grup veya sınıf vurgusunun azaltılması,
- e) Finansal ve seçim sebeplerinden dolayı belli çıkar gruplarına erişimin güvenceye alınması.

Sıradan seçmenlerin tutumları, üyelerin ve aktivistlerin tutumlarından farklı olarak, toplumsal süreçlere yoğun katılım ve başlangıçtaki genel politik değişim ihtiyacına dayanan eski politik tarz ile tüketim odaklı toplum arasındaki uyumsuzluğa işaret etmektedir. İlk seçenek, Batı ülkeleri için sönmüş ve hepsini yakala partilerinin beklentilerinden, hesaplarından ve sembollerinden çıkarılmıştır. Bu uyumsuzluk genel sosyo-kültürel davranış ve politik tarz arasında bağların yokluğuna dayanabilir. Seçmenlerin tercihi aile geleneğine veya siyasal mağduriyetle onun kişisel bir parçası olmadan empati kurabilmekle oluşmaktadır. Seçmen tercihi siyasal gelişmelerde hiçbir değişikliğin olmayacağı beklentisi ile de yapılabilir. Bu durum ya uyum sağlama ya da başka bir siyasal sisteme girmeden mevcut siyasal sistemden çıkma hareketi olarak görülebilir (Kirchheimer, 1972: 192).

3.4.1 Hepsini Yakala Partilerinde Aday Belirleme Yöntemleri

Kitle partisinden sonra ortaya çıkan yeni parti türleri, aday belirleme süreçleri üzerinde etkisi olan parti örgütleri ile kamusal makamları ellerinde tutanlar arasındaki güç dengesini yansıtmaktadır. Kirchheimer'in (1972) hepsini yakala partileri, sınıf ittifakı yerine seçim başarısına odaklanmaktadır. Partinin sahip olduğu kamusal makamların, partinin parlamento dışı yapıları üzerinde güçlendirilmesi ve partinin seçimlerde daha çekici olmasına vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan, kamusal makam sahipleri parlamento dışındaki parti yapılarından daha özerk olmaya başlamıştır. Seçimlerde partinin çekiciliği aday belirleme süreçlerinde örgütsel sadakatin önüne geçmiştir. Batı Avrupa kitle partilerinde görülen parti kimliğinin ve taban üye sayısının sürekli olarak düşüşü, partilerin parlamento dışı yapılarını daha da sarsmıştır (Hopkin, 2001: 344).

Hepsini yakala partilerinde, partideki güç dengesinin parti elitleri lehine değiştiği, partinin ideolojik bir belirsizlik yaşadığı, oy toplama amacının öne çıktığı, esas oy kaynağı olan sosyal gruplardan uzaklaşıldığı, parti ve seçmen ilişkisinin gevşediği ve profesyonel sermaye yoğun propaganda yapıldığı gözlemlenmektedir. Seçim kazanmak için daha esnek davranabilme kabiliyetine sahip olmak isteyen parti elitleri karar alırken, parti içi demokratik mekanizmaları işletmekten kaçınmaya başlamışlardır. Aday belirleme süreçleri de bu zihniyetten etkilenmiş ve parti elitlerinin kararları adayların belirlenmesi için temel oluşturmuştur.

Kitle partilerinden hepsini yakala partilerine geçiş, parti üyelerinin örgütsel karar almada azaltmıştır. Aday belirleme süreçlerinde partinin merkez organlarının ağırlığı artmıştır. Hepsini yakala partilerinde aday belirleme süreci, popüler beklentiler ve imgeler doğrultusunda değişmiştir. Milletvekili adaylarını popüler beklentilere ve imgelere göre belirlemekte daha esnek karar alabilen parti merkezi, parti örgütünün rolünü elinden almıştır.

3.5 KARTEL PARTİLERİ

Uluslararası ekonomik ve siyasi sistemin genişlemesi iktidardaki partilerin siyaset alanını daraltmıştır. Bağımsız çıkar grupları ve vatandaş inisiyatifleri temsiliyette öne çıkmaya başlamıştır. Hepsini yakala partilerinin çatışmaları yumuşatma stratejisi, parti rekabetindeki siyasa farklarını azaltmış ve her çizgiden siyasetçinin birbiriyle çalışmasını kolaylaştırmıştır. Siyasetin profesyonelleşmesi özellikle, hükümetteki partiler için seçim yenilgisinin mâliyetini artırmıştır. Bu sebeplerden dolayı ne herhangi bir partinin kazandığı ne de herhangi bir partinin kaybettiği bir kartelin oluşması için olgun bir ortam oluşmuştur (Katz, 1996: 120).

Katz ve Mair birlikte yaptığı çalışmalarda sanayileşmiş toplumlardaki partilerin 1975 sonrasında kartel partilere dönüştüğünü işaret etmektedir. Mevcut kurulu partiler bazı yasal düzenlemelerle kendilerine rakipler çıkmasına engel olup, oyunun kurallarını değiştirmeyerek, kendi aralarında bir “centilmenlik” anlaşması ile statükoyu korumaktadırlar (1995, 17-20).

Katz'e göre, kartel partilerin oluşumunda en önemli etken devlet yardımlarının getirilmesidir. Bunun nedeni olarak siyasi partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak devlet tarafından desteklenmesi gerektiği öne sürülmüştür. Devlet yardımlarından en çok yararlanan hükümet partileri olmuştur. Bu durum partileri, tabana bağlılıktan ve tabanın kontrolünden uzaklaştırmıştır (Katz, 1996: 120-121).

Önceden parti tabanı, partiyi kontrol edecek veya partiye itiraz edecek orta seviye parti seçkinlerinin ve aktivistlerinin yetiştiği temsil organları aracılığı sesini duyurmaktaydı. Teknolojinin gelişmesi ile parti yönetimi, bilgisayar üzerinden tutulan üye kayıtları ve e-posta aracılığı ile parti aygıtı olmadan üyelerle meşruiyet bağı kurmaya başlamıştır. Sıradan üyelerin daha ılımlı olması ve parti liderine, aktivistlere nazaran daha yakın olmaları nedeniyle, bu meşruiyet bağı parti tabanını güçlendirmekten ziyade tabanın dışlanması için bir araç olmuştur (Katz, 1996: 121).

Esas itibariyle, sermaye yoğun kampanyalar düzenleyerek, yönetsel becerilerini ve verimliliklerini vurgulayan, gevşek örgütlenen ve üye olmayanlardan çok da kolay ayırt edilemeyen üyelerine de uzak duran kartel partiler, girişimcilik odaklı hepsini yakala partilerinin tersine daha geniş ve dağınık seçmen grubuna hitap ederler. Daha önemlisi, nereden olursa olsun destek kazanmak için yarışmaktan ziyade kartel partiler, iktidarını diğerleri paylaşarak, devlet kaynaklarına erişimini sağlama almaktan memnundurlar (Wolinetz, 2002: 148).

Partilere devlet yardımı yapılması ile beraber tabana ihtiyacı azalan parti elitleri, partilerinin toplumsal meşruiyetlerini korumak için bazı kararlarını geniş kitlelerce alabilmektedir. Ancak bu kararların alınması kitle partilerinden farklı olan üyelik yapısı nedeniyle, parti elitlerinin manipülasyonuna daha açık bir siyasal ortam içerisinde olmaktadır. Aday belirleme süreçlerinde de hepsini yakala partilerinden daha katılımcı yöntemler seçseler bile sonucu parti elitlerinin yönlendirme kabiliyeti yüksektir.

3.5.1 Kartel Partilerde Aday Belirleme Yöntemleri

Kartel partilerin sivil toplumdan ayrılması ile siyasi partilerin tabandaki üyelere karşı daha da dışlayıcı olması beklenmiştir. Fakat Katz ve Mair (1995: 21) parti kararlarında parti üyelerin artan rolü, özellikle aday belirlemede, kartel partilerin özelliklerinden biri olarak tanımlamıştır.

Aday belirlemeye bireysel parti üyelerinin katılımı partide onların rollerinin zorunlu olarak artacağı anlamına gelmemektedir. Aday belirlemede üyelerin katılımı en azından tabandaki üyeleri güçlendirmek için görünebilir ve sosyal bağları olmayan kartel parti bu gelişmeyi açıklamak için anahtar olabilir. Parti kararlarında parti üyelerinin rollerini genişletme önlemleri, kartel partileri kendilerini seçkincilik ve toplumdan kopukluk iddialarına karşı savunmasını sağlayabilir (Hopkin, 2001: 345).

Aday belirleme reform önerileri, örgütün rakip hizipleri arasındaki iç çatışmalar için silah olarak ortaya çıkmıştır. Parti üyelerinin aday belirleme sürecine katılımı, parti içindeki rakip seçkin gruplar arasındaki güç dengesini değiştirmek için bir strateji de olabilir (Katz'tan aktaran Hopkin 2001: 345).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA İNCELENECEK SİYASİ PARTİLER VE KULLANDIKLARI ADAY BELİRLEME YÖNTEMLERİ

4.1 ADALET VE KALKINMA PARTİSİ

2001 yılında kurulan AKP 2002, 2007 ve 2011 genel seçimlerini rahatça kazanarak tek başına iktidar olmuştur. Partinin lideri Recep Tayyip Erdoğan partiyi yüksek bir disiplin ile yönetmiştir (Hale ve Özbudun: 2010). Erdoğan, 2014 yılındaki Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'ni kazanarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmuştur. Erdoğan'dan sonra partinin lideri Ahmet Davutoğlu olmuştur. Davutoğlu yönetimindeki AKP 2015 yılındaki ilk genel seçimlerde yüzde 40,9 oy ile birinci parti olmuş ancak hükümeti kuracak çoğunluğa ulaşamamıştır. AKP'nin diğer partilerle koalisyon kurma çabası sonuç vermemiş ve 1 Kasım 2015'te tekrar yapılan seçimlerde 49,5 oy oranı ile tek başına iktidar olmuştur.

4.1.1 AKP'de Adaylık Şartları

Ak Parti Tüzüğü'nde 2002 yılında yapılan değişikliğe göre; adaylık başvuruları tamamlandıktan sonra Merkez Yürütme Kurulunca, adaylar hakkında yasal nitelikler ve uygunluk açısından gerekli ön inceleme yapılarak veya oluşturulacak bir komisyona yaptırılarak, adaylık değerlendirmesine alınacakları gösterir öneri listesi hazırlanır, Merkez Karar ve Yönetim Kuruluna sunulur. Merkez Karar ve Yönetim Kurulu, lüzum gördüğü incelemeyi yaparak ön seçim, teşkilât yoklaması ve merkez yoklamasına katılabilecek aday adayları listelerini seçim çevresi esasına göre belirler. AKP adaylık işlerini Ak Parti Seçim İşleri Adaylık İşlemleri Yönetmeliği esaslarına göre düzenlemektedir.

Ak Parti Tüzüğü'ne göre, AKP'den aday olmak için partiye üye olmak gerekmektedir (131. madde). 2012'de yapılan değişikliğe göre, AKP listelerinden aday gösterilip

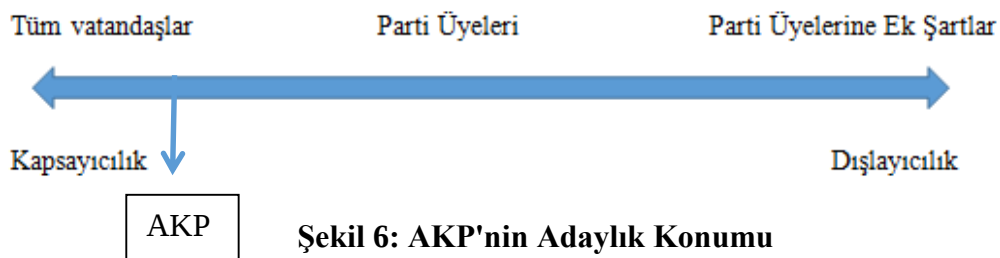
seçilmiş milletvekilleri en fazla üç dönem aday gösterilebilir. Ancak, ara veren kimseler tekrar aynı görevlere aday gösterilebilir (Ak Parti Tüzüğü: 132. madde).

AKP'nin resmi internet sayfasında aday olamayacaklar aşağıda gibi sıralanmıştır:

- “a) Kanuni şartları taşımayanlar,
- b) AK PARTİ Tüzüğüne göre yetkili parti disiplin kurullarının kararı ile Partimizden ihraç edilenler,
- c) AK PARTİ Genel Merkezi tarafından Tüzükte öngörülen sebeplerle işten el çektirilmesine karar verilen teşkilât kademe yönetim kurulları ve başkanları ile disiplin kurulu başkan ve üyeleri.”

2011 seçimlerinde AKP aday adaylığı için erkeklerden 3 bin, kadınlardan bin 500 lira başvuru ücreti almıştır. Engellilerden ise ücret istenmemiştir (“Siyasi partilerin adaylık ücretleri”, 2011). 2015 seçimlerinde AKP aday adaylık başvurusu için özel ücret olarak erkek adaylardan 5 bin lira, kadın adaylardan 2 bin 500 lira almış, engellilerden ücret talep etmemiştir (“Partilerin adaylık ücreti belli oldu”, 2015).

Adaylık boyutu göz önüne alındığında, AKP’de milletvekili aday olmak için kapsamlı şartlar öngörülmemiştir. Adaylık başvurusu yapamayacaklar; üç dönem üst üste milletvekili olmuş kişiler, bazı parti görevlileri ve partiden disiplin cezası ile ihraç edilmiş kişilerdir. Bu kişiler dışında milletvekili olmak için kanuni şartları yerine getirmiş her vatandaş AKP’den milletvekili aday olabilmektedir. Şekil 6’da görüldüğü gibi adaylık boyutu kapsayıcılık-dışlayıcılık eksenine göre, AKP’nin birkaç istisnai durum dışında milletvekili adaylığının bütün vatandaşlara açık olduğu söylenebilir.

Şekil 6: AKP'nin Adaylık Konumu

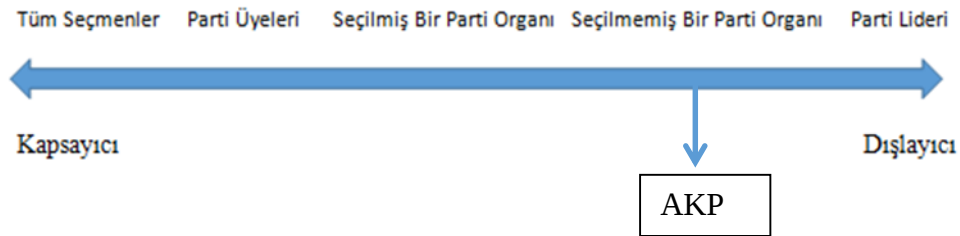
2007 seçimleri için AKP'ye 3904 kişi aday aday olarak başvurmuştur. 2011 seçimlerindeki aday aday sayısında büyük bir artış göze çarpmaktadır. Başvuran toplam

5717 kişiden 918'i kadındır. 2015 seçimlerinde de aday adayı sayısı artmıştır. Başvuran 6227 kişiden 1040'ı kadın 5187'si erkektir.

4.1.2 AKP'nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi

AKP 2011 ve 2015 seçimlerinde temayül yoklaması yöntemi ile adaylarını belirleyeceğini açıklamıştır. AKP, parti teşkilâtının ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerini temayül yoklamasıyla, partinin il başkanlarının ve il belediye başkanlarının görüş ve önerilerini de istişare vasıtalarıyla toplamıştır. Temayül yoklamalarının sayımı genel merkezde yapılmaktadır. Aday adayları hakkındaki görüşler bu yoklamalar sonucu şekillenmiştir. Bundan sonra alt, ara ve üst kurullar olmak üzere 3 düzeyde mülâkat ve eleme yapılmıştır. Alt kurullarda genel başkan yardımcıları, seçim çevresini tanıyan genel başkan yardımcıları, il koordinatörleri görev almaktadır. Ara kurullarda genel başkan yardımcılarının ve bir komisyonun katıldığı tekrar eleme ve mülâkat yapılır. Üst kurulda genel başkanın inisiyatifinde kurulan bir komisyon listeye son şeklini vermektedir. Liste oy birliği ile belirlenmektedir.

AKP merkez organlarınca aday belirleme yöntemini benimsemiştir. Şekil 7'de görüldüğü gibi seçiciler boyutundan incelendiğinde, oldukça dışlayıcı bir yöntem kullanan AKP'nin aday belirleme yöntemi kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde seçilmemiş bir parti organına işaret etmektedir.

Şekil 7: AKP'nin Aday Belirleme Komisyonun Seçiciler Konumu

Yerelleşme boyutundan bakıldığında her ne kadar yerel örgütlerin görüşleri alınsa da karar mercii olarak parti merkezi görülmektedir. Bu boyutta da ademi merkezîyet-merkezîyet ekseninde AKP aday belirleme yöntemi merkezîyet tarafının en ucundadır.

Atama-oylama boyutu göz önüne alındığında AKP aday belirleme yönteminin atama sistemini seçtiği görülmektedir. Temayül yoklaması gibi gizli oylamalar yapılsa bile, adaylar bu oylamalar sonucunda belirlenmemiştir. Adaylar hakkında nihai kararın verildiği en son aşama olan üst kurul mülakatlarında adayların, kuruldaki tartışmalar sonucu oybirliği ile belirlendiği anlaşılmaktadır. Bu da aday belirlemenin resmi açıklama ile duyurulmuş, üzerinde çoğunluğun veya oybirliğinin olmadığı bir oylama sonucunda gerçekleşmediğini göstermektedir. AKP adaylarını belirlerken atama yolunu kullanmıştır.

4.2 CUMHURİYET HALK PARTİSİ

1980 askeri darbesi ile kapanan CHP, 1992 yılında tekrar kurulmuş ve ilk kurultayında Deniz Baykal'ı genel başkanlığa seçmiştir. 1994'te Sosyaldemokrat Halkçı Parti ile birleşmiştir. 1994 seçimlerinde yüzde 10,7 oy alarak beşinci parti olarak meclise girdi. 1999 yılındaki seçimlerde yüzde 10 seçim barajının altında kalarak meclise giremedi (Heper, 2011: 189). CHP, 2002, 2007, 2011 ve 2015 yılında yapılan seçimlerde ikinci parti olarak ana muhalefet pozisyonunda kalmıştır. 1 Kasım 2015 seçimlerinde de yine ana muhalefet partisi olmuştur.

4.2.1 CHP'de Adaylık Şartları

CHP Tüzüğü'nün 62. maddesi adaylık işlemlerinin yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiş ve bu konuda Milletvekili Aday Saptama Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin 3. maddesine göre CHP'de aday olma şartları aşağıdaki gibidir:

- “a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Yirmibeş yaşını doldurmuş olmak,
- c) 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11.maddesinde belirtilen sakıncaları taşımamak,
- d) En az bir yıldan beri parti üyesi olmak,
- e) Ödenti borcu olmamak.

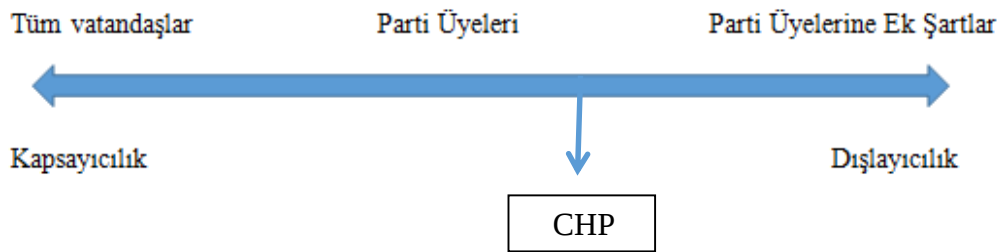
Ancak merkez yoklaması adaylığı istemiyle başvuranlarla, Tüzüğün 12. maddesi uyarınca Merkez Yönetim Kurulu (MYK) kararıyla doğrudan asıl üyeliğe kabul

olunanlar, partili olarak TBMM üyeliği, belediye başkanlığı, belediye ve il genel meclisi üyeliği yapmış olanlar, parti örgütünde seçimle bir göreve gelmiş olanlar için bir yıllık üyelik koşulu aranmaz. Yasal zorunluluk nedeniyle partiye üye olma olanağı bulunmayan kimselerden adaylığa başvuruların, parti üyesi olmaksızın, merkez yoklaması, ön seçim veya aday yoklamasına katılmaları, MYK'nin iznine bağlıdır.”

2011 yılında CHP 30 yaş üstü erkeklerden 3 bin lira, 25-30 yaş arası erkek aday adayları ile kadın aday adaylarından 2 bin lira, engelli aday adaylarından ise 500 lira almıştır (“CHP aday adaylığı ücretlerini açıkladı”, 2011).

2015 yılında CHP ön seçimlere katılacaklar ile merkez yoklamasıyla belirlenecek olan kontenjan adaylığı için başvuracaklar arasında bir ayırım yapmıştır. Buna göre kontenjan adaylığı için başvuracaklar erkeklerden 7 bin 500 lira, ön seçime girecek adaylardan 5 bin lira, bütün kadın, engelli ve genç aday adaylarından ise 2 bin 500 lira ücret alınmıştır (“En pahalı adaylık CHP’de”, 2015).

Adaylık boyutu göz önüne alındığında CHP milletvekili aday olmak için 1 yıldan fazla parti üyesi olmak, partiye üyelik aidatı borcu olmamak ve partinin talep ettiği adaylık ücretini ödemek yeterlidir. CHP adaylık için oldukça basit şartlar koymuştur. Ayrıca bazı kişiler için bu şartların bile aşılmasını mümkün kılacak karar mekanizmaları vardır. Şekil 8’de görüldüğü gibi adaylık boyutunun kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde CHP, bütün parti üyeleri ile aday olmak isteyen parti üyelerinin bazı ek şartlar taşıması aralığında bütün parti üyelerinin aday olabileceği anlayışına yakın bir noktada konumlanmıştır.

Şekil 8: CHP'nin Adaylık Konumu

2007 yılında 246 kadın ve 854 erkek olmak üzere 1100 aday adayı CHP'ye başvurmuştur. 2011 yılında başvuru sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Başvuran 3061 aday adayından 556 kadın, 2505 erkektir. 2015 yılında başvuru sayısında küçük bir azalma görülmektedir. 2822 aday adayı başvurmuştur. Bunların 2173'ü erkek, 649'u kadındır. Merkez yoklamasına başvuranların sayısı 951, ön seçime başvuranların sayısı ise 1871'dir.

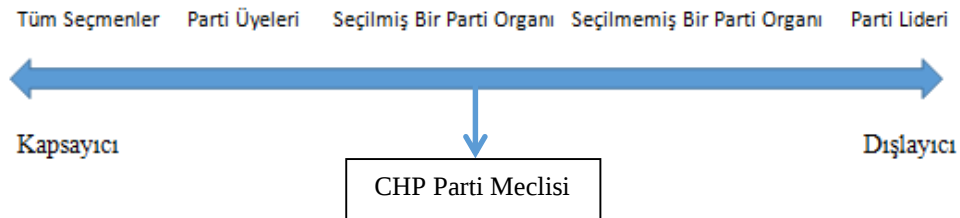
4.2.2 CHP'nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi

CHP 2011 ve 2015 seçimlerinde adaylarını iki yöntem ile belirlemiştir. Aynı seçim bölgesi için de farklı yöntemlerin kullanılması durumu söz konusudur. Bu yüzden kullandığı yöntemler ayrı ayrı incelenecektir.

4.2.2.1 CHP'nin Parti Meclisi ile Belirlediği Adaylar

CHP 2011 ve 2015 seçimlerinde bazı adaylarını belirlerken üyelerin katıldığı ön seçim yöntemini kullanırken bazı adaylarını parti meclisi kararıyla belirlemiştir.

CHP'nin yöntemi merkez organlarınca aday belirlemedir. Şekil 9'da görüldüğü üzere, seçiciler boyutu kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde CHP, dışlayıcı bir yöntem kullanmıştır. CHP'nin seçicileri, seçilmiş bir parti organıdır.

Şekil 9: CHP'de Parti Meclisinin Seçiciler Konumu

Yerelleşme boyutundan bakıldığında karar mercii olarak parti merkezi görülmektedir. Bu boyutta da ademi merkezîyet-merkezîyet ekseninde CHP'nin aday belirleme yöntemi merkezîyet tarafındadır.

Atama-oylama boyutu göz önüne alındığında, CHP'nin parti meclisi ile aday belirlerken atama sistemini seçtiği görülmektedir.

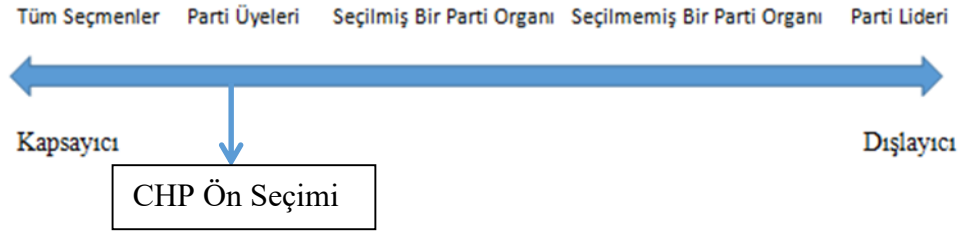
4.2.2.2 CHP'nin Ön Seçim ile Belirlediği Adaylar

CHP 2011 seçimlerinde 29 seçim bölgesinde parti üyelerince aday belirleme yöntemini (ön seçim) kullanacağını açıklamıştır. Bunların altısında aday yoklaması yapacağını duyurmuştur. Tez kapsamında bu seçim bölgelerinde yapılan oylamalar da ön seçim olarak kabul edilecektir. Çünkü bu oylamalar, aday belirleme işlemini oylama sistemi olarak değerlendirmek için gerekli olan her adayın oylama ile belirlenmesi ve sonucun resmi açıklama ile duyurulması şartlarını sağlamaktadır. 29 seçim bölgesindeki bazı sıralar da parti merkezinin belirleyeceği kontenjan adaylara ayrılmıştır.

2015 seçimlerinde ön seçimi daha geniş bir alana yayan CHP iddialı olduğu 56 seçim bölgesinde adaylarını ön seçim ile belirlemiştir. Ön seçim yapılan bazı seçim bölgelerinde genel merkezin atama yoluyla belirleyeceği kontenjanlar ayrılmıştır. Örneğin, Ankara 1. seçim bölgesinde 1., 3., 5., ve 7. sıra adayları merkez kontenjanı olarak ayrılmıştır. CHP'nin bazı illerde yaptığı ön seçim hâkim gözetiminde olmamıştır. Fakat parti yönetimi bu seçimlerin sonuçlarına sadık kalmış ve bu seçim bölgelerindeki listeleri bu oylamaların sonucuna göre belirlemiştir. Bu oylamaya katılım şartları, hâkim gözetimindeki ön seçimlerle aynıdır. Tez kapsamında bu seçim bölgelerinde yapılan oylamalar da ön seçim olarak kabul edilecektir. Çünkü bu oylamalar, gerek seçicilerin katılımı ve kapsayıcılığı, gerek yerleşme boyutunun şartlarını, gerekse de aday belirleme işlemini oylama sistemi olarak değerlendirmek için gerekli olan her adayın oylama ile belirlenmesi ve sonucun resmi açıklama ile duyurulması şartlarını sağlamaktadır. CHP ön seçime katılmak için üye olma koşulunu yeterli kabul etmiştir. Üyelerin 31 Aralık 2014 tarihi ve öncesinde partiye üye olmaları ve ön seçim bölgesinde ikamet etmeleri gerekmektedir. Ön seçimde oy kullanmak için aidat borcu olmama zorunluluğu yoktur ("CHP Ön Seçim Bilinmesi Gerekenler", 2015).

CHP'nin ön seçimi seçiciler boyutunun kapsayıcılık-dışlayıcılık eksenine göre oldukça kapsayıcı bir yöntem kullanmıştır. Ön seçime katılım için ön seçim bölgesinde ikamet

etmek ve 31 Aralık 2014 tarihinde üye olmak gibi oldukça hafif şartlar koymuştur. Ön seçime katılım için belirlenen son üyelik tarihi ön seçimin yapıldığı tarih olan 29 Mart 2015 tarihine oldukça yakın bir tarihtir. Ayrıca üyeler için aidat borcu olmaması gibi bir şart da öngörülmemiştir. Şekil 10’da görüldüğü gibi bütün bunlar göz önüne alındığında CHP ön seçimle belirlediği adaylarını kapsayıcı bir yöntemle seçmiştir.

Şekil 10: CHP’de Ön Seçimin Seçiciler Konumu

Yerelleşme boyutu ele alındığında ademi merkezîyet-merkezîyet ekseninde, seçim bölgesinin ön seçim sonucu aday belirlemede esas olduğundan ademi merkezîyetçi bir yöntem uygulandığı görülmektedir. Parti merkezi seçim bölgelerinden gelen sonuçlara uymak zorunda kalmış ve herhangi bir değişiklik yapamamıştır. Parti merkezinin hiçbir vesayeti altında kalınmadan adayların belirlenmesi bu yöntemi ademi merkezîyetçiliğin en ucuna yerleştirmiştir.

Oylama-atama sistemi göz önüne alındığında CHP’nin hâkim gözetiminde yaptığı ön seçimler birer oylamadır. Ayrıca 2011 yılında 6 ilde 2015 yılında da 10 ilde “aday yoklaması” adıyla yapılan seçimler de oylama olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu seçimler, oylama sisteminin gerekleri olan her adayın oylama ile belirlenmesi ve sonucun resmi açıklama ile duyurulması şartlarını sağlamaktadır. Parti yönetimi bu illerden gelen sonuçlara uymuş ve aday listesinde bir değişiklik yapmamıştır.

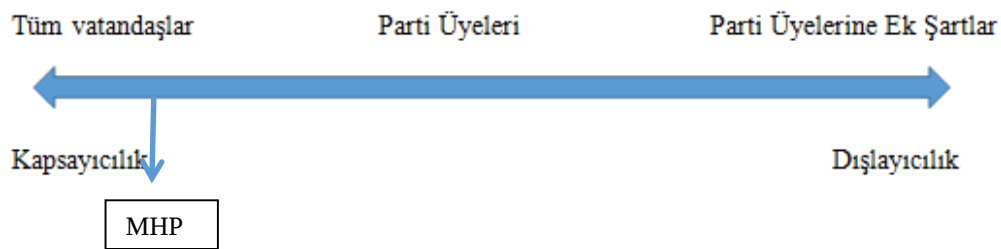
4.3 MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

1980 yılında askeri yönetim tarafından kapatılan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kadrolarından bazıları darbe sonrasında Muhafazakar Parti’yi kurmuşlardır. Muhafazakar Parti’nin 1985’te yapılan kongresinde ismi Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) olarak değiştirilmiştir. MHP’nin kurucu lideri Türkeş, 1987 yılında siyaset yasağının kalkmasının ardından Milliyetçi Çalışma Partisi’nin başına geçmiştir (Bora ve Can, 1991:

217-239). 1992’de MÇP ile yeniden kurulan MHP birleşti ve 1993’te MÇP adını MHP olarak değiştirdi. Türkeş’in ölümünden sonra partinin başına Devlet Bahçeli geçmiştir. 1999 seçimlerinden başarılı bir sonuç alan MHP, seçim sonucunda kurulan hükümette koalisyon ortağı olarak yer almıştır (Bora ve Can, 2004). 2002 seçimlerinde %10 barajının altında kalan MHP 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde üçüncü parti olarak meclise girmiştir. 1 Kasım 2015 seçimlerinde de yine üçüncü parti olmuştur.

4.3.1 MHP’de Adaylık Şartları

MHP Tüzüğü’nün 95. maddesine göre, parti yetkili kurullarınca haklarında kesin çıkarma kararı verilenler ve diğer partilerden herhangi birine adaylık başvurusunda bulunanlar ile il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyesi oldukları ve görev yaptıkları yerden aday aday olmak istedikleri hâlde Merkez Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek olan tarihe kadar bu görevlerinden ayrılmayanlar partiden aday olamazlar. 2011 seçimlerinde MHP milletvekilliği aday adaylığı ücreti 1000 lira olarak belirlenmiştir (“Siyasi partilerin adaylık ücretleri”, 2011). 2015 seçimlerinde ise MHP bütün aday adaylarından 2 bin lira başvuru ücreti almıştır (“Partilerin adaylık ücreti belli oldu”, 2015). Şekil 11’de görüldüğü gibi adaylık boyutunun kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde MHP’nin birkaç istisnai durum dışında milletvekili adaylığının bütün vatandaşlara açık olduğu söylenebilir.

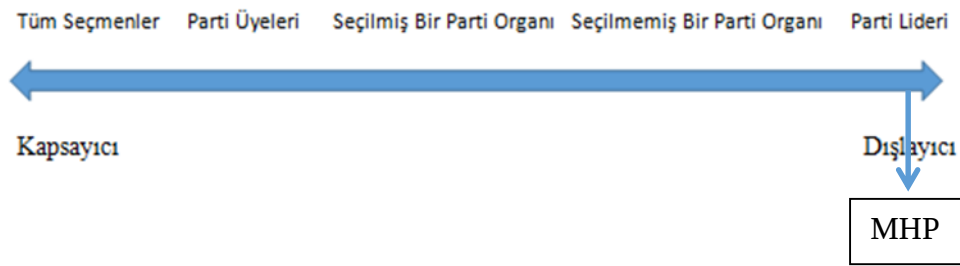
Şekil 11: MHP’nin Adaylık Konumu

MHP’ye 2011 seçimleri için 1463 kişi başvurmuştur. Bunların 1282’si erkek ve 181’i kadındır. 2015 seçimlerinde milletvekili aday olmak için başvuran sayısında bir artış meydana gelmiştir. Adaylık için 1562’i erkek, 170’i kadın 1732 kişi başvurmuştur.

4.3.2 MHP'nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi

MHP 2011 ve 2015 seçimlerinde aday belirlerken dört aşamalı bir yol izlemiştir. İlk önce teşkilâtın haberi olmadan tabanda anket çalışması yapılmıştır. Daha sonra üyelerin, sivil toplum kuruluşlarının, yan kuruluşların, teşkilât başkanlarının ve yönetimlerinin katıldığı temayül yoklaması yapılmıştır. Üçüncü aşamada, parti içi bir komisyon değerlendirilmesi yapılmıştır. En son olarak, parti genel başkanı değerlendirmiştir. MHP'nin adaylarını belirlerken izlediği aşamalı yöntem esas karar merciinin tespit edilmesinde bazı sorunlara sebep olabilir. Ancak anket ve temayül yoklaması gibi sonucu açıklanmayan aşamaların adayların belirlenmesinde etkisinin zayıf olduğunu söylenebilir. Parti içi komisyon aday adaylarını değerlendirmede etkin görülse de liste parti liderinin onayına sunulmuştur. Parti liderinin onayının aday belirleme yönteminin esas unsuru olduğu görülmektedir. Parti lideri bu kararı verirken birçok talebi göz önüne almış olabilir. Merkezi parti içi komisyondan ve yerel birimlerden görüşler toplansa bile parti lideri listeye son şeklini vermiştir. Listenin üzerinde değişiklik yapabilme yetkisine sahip olan parti liderinin liste hakkında son kararı vermesi MHP'de seçici organın parti lideri olduğu göstermektedir.

Seçiciler boyutundan incelendiğinde, Şekil 12'de görüleceği gibi kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde MHP, en dışlayıcı yöntem olan parti liderinin aday belirlemesi yöntemini kullanmıştır. Seçicilerin katılımcılığı açısından MHP, diğer dört partiye göre, en dışlayıcı yöntem seçmiştir.

Şekil 12: MHP'de Parti Liderinin Seçiciler Konumu

Yerelleşme boyutundan bakıldığında her ne kadar yerel örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının, yan kuruluşların görüşleri alınsa da karar merci olarak parti merkezi

görülmektedir. Bu boyutta da ademi merkezîyet-merkezîyet ekseninde MHP'nin aday belirleme yöntemi merkezîyet tarafının en ucundadır.

Atama-oylama boyutu göz önüne alındığında MHP'nin aday belirleme yönteminin atama sistemini seçtiği görülmektedir. Temayül yoklaması gibi gizli oylamalar yapılsa bile adaylar bu oylamalar sonucunda belirlenmemiştir. Adayların belirlendiği en son aşama parti liderinin kararıdır. Parti lideri aday listesine son şeklini vermiş ve adayları istediği konumlara atamıştır.

4.4 HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

1980'den sonra Kürt siyasetçiler ya başka partiler çatısı altında ya da kendi partileri ile seçimlere katılmıştır. Kurdukları partiler yüzde 10 seçim barajını geçememiş ve birbiri ardına Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Kürt siyasetçiler 2007'de bağımsız adaylar ile seçime girmişler ve 22 sandalye ile Demokratik Toplum Partisi (DTP) altında mecliste temsil edilmişlerdir. 2009'da Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan DTP'nin milletvekilleri, aynı yıl kurulan Barış ve Demokrasi Partisi'ne (BDP) geçmiştir (Aydınoglu, 2014). Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloğu adı altında bağımsız adaylar ile 2011 seçimlerine giren BDP 36 milletvekili kazanmıştır. Bir milletvekilinin milletvekilliği YSK kararıyla düşürülmüştür ("YSK Hatip Dicle'nin vekilliğini düşürdü", 2011). 2014 yılında HDP'nin kurulması ile beraber BDP'li siyasetçiler bu partiye geçmişlerdir.

4.4.1 HDP'de Adaylık Şartları

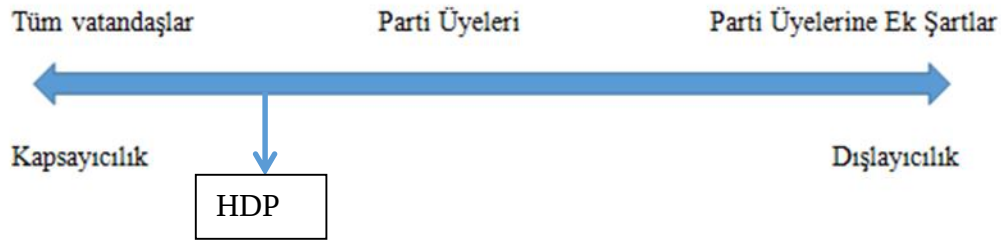
HDP Tüzüğü'ne göre parti üyeleri, her göreve aday olabilir, aday gösterebilir (HDP Tüzüğü: madde 44). Bir üye aynı organa kuruluş kongresinin dışında, en fazla olağan iki seçimli dönem üst üste seçilebilir. Bir olağan seçimli dönem ara verdikten sonra yeniden aday olunabilir (HDP Tüzüğü: madde 3).

HDP'nin resmi internet sayfasında adaylık şartlarını aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- “HDP programıyla ve tüm bileşenlerimizle yürüttüğümüz ortaklaşmış mücadelemizle çelişen, bu mücadeleye geçmişte karşı eylemlerin içinde bulunmuş olanlar ile parti tüzük ve ilkelerine aykırı davranışlarda bulunması nedeniyle hakkında ilgili parti yetkili organlarının vermiş olduğu disiplin yaptırımı veya disiplin soruşturması devam eden kişiler aday adayı olamaz.
- Partimizin kadın özgürlük çizgisini ve eşit temsil ilkesini benimsemiş olmak.
- Kadına yönelik şiddet uygulamış olanlar aday adayı olamazlar.
- Çok eşlilik durumu olanlar aday adayı olamazlar” (“Milletvekilliği Aday Adaylığı Başvuruları”, 2015).

HDP aday adaylığı için başvuruda bulunan erkekler 2 bin lira, kadınlar ve 27 yaş altındaki gençler ise bin lira ödemiştir. Engelli aday adaylarından ücret talep edilmemiştir.

HDP Tüzüğü’ne göre bir kişi bir pozisyona üst üste iki kez seçilebilir. Adaylık boyutu göz önüne alındığında HDP milletvekili aday olmak için parti üyesi olmayı şart koymamıştır. HDP adaylık için koyduğu şartlar, parti programı ile paralel nitelik taşımaktadır. Bu şartların hem vicdani olarak kabul edilmesi hem de hukuken kanıtlanması gerekmektedir. Bu şartları taşımamanın yanında partinin talep ettiği adaylık ücretini ödemek gereklidir. HDP’nin adaylık için çok sıkı şartlar öne sürmediğini söylemek mümkündür. Şekil 13’te görüleceği gibi adaylık boyutu, kapsayıcılık-dışlayıcılık ekseninde HDP tüm vatandaşlar ile parti üyeleri arasında yakın bir yerde konumlanmıştır.

Şekil 13: HDP'nin Adaylık Konumu

2015 seçimleri için HDP'ye 1501 kişi başvurmuştur. Bunların 342'si kadın 1159'u erkektir.

4.4.2 HDP'nin 12 Haziran 2011 ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerindeki Aday Belirleme Yöntemi

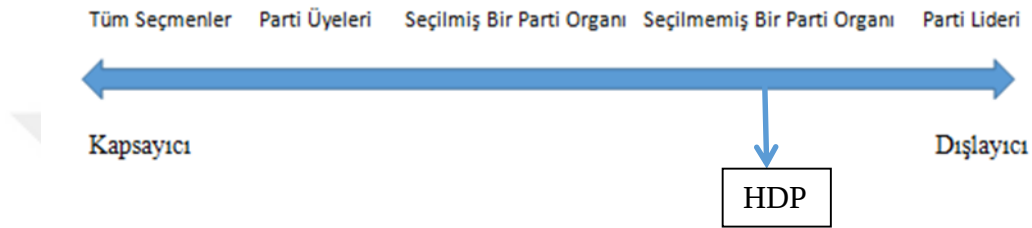
HDP 2014'te kurulduğu için 2011 seçimlerine katılamamıştır. Türkiye'de milletvekili genel seçimlerinde uygulanan yüzde 10 ülke barajı nedeniyle HDP'li siyasetçilerin bir bölümü 2007 ve 2011 seçimlerine bağımsız aday olarak girmişler ve seçimden daha sonra da sırasıyla DTP ve BDP altında toplanmışlardır. DTP 2009 yılında kapatılmış ve milletvekillerinin çoğu yeni kurulan BDP'ye geçmiştir. HDP'nin 2014'te kurulması ile beraber BDP'li siyasetçilerin büyük bölümü bu partiye geçmiştir. HDP 2015 seçimlerine bağımsız adaylar yerine parti olarak girmiştir. Bu devamlılık sebebiyle BDP-HDP aynı parti olarak kabul edilerek analiz yapılacaktır.

HDP 2015 seçimleri için adaylarını aşamalı bir değerlendirme sonucunda belirlemiştir. Aday adayları HDP'nin ana bileşenlerinin eş başkanları, kadın ve gençlik temsilcilerinin oluşturduğu 15 kişilik bir komisyon tarafından belirlenmiştir. Kadın adayların belirlenmesi için 19 kişilik ayrı merkezi kadın üst koordinasyonu adı verilen bir komisyon kurulmuştur. Merkezi seçim komisyonu tarafından adayların belirlenmesi kararıyla birlikte yerelde aday yoklaması yapılması kararlaştırılırken, aday adaylığına başvuran herkes için yerelde bulunan HDP bileşenlerinden, il, ilçe ve belde yönetimlerinden, kent ve mahalle meclislerinden, kent meclislerinin bulunmadığı yerlerde belediye meclislerinden ve il genel meclislerinden, Halkların Demokratik Kongresi il, ilçe ve mahalle meclislerinin yürütmelerinden, sivil toplum kuruluşlarından görüş alınmıştır. Bu görüşler kapalı zarflarda merkezi komisyona iletilmiştir. Merkezi komisyona bağlı olarak bölge düzeyinde en az bir kadının yer aldığı üç kişilik ön yoklama komisyonları oluşturulmuştur. Komisyon sayısı illerin büyüklüğüne göre ayarlanmıştır. Ön yoklama komisyonları yukarıda belirtilen kuruluşlara görüş bildirmeleri için randevu vermiş ve aday adayları ile toplantı yaparak süreç hakkında bilgi vermiştir ("HDP'de adaylar eğilim yoklamasıyla belirleniyor" 2015).

HDP'de sürecin iki aşamalı olduğu görülmektedir. Kadın adaylar için de ayrı bir komisyon kurularak karma bir yöntem izlenmiştir. İlk aşama olan ön yoklama genel bir

değerlendirme aşaması olarak görünmektedir. Esas karar merciinin merkezi seçim komisyonu olduğu söylenebilir.

Şekil 14’te görüldüğü gibi seçiciler boyutunda, kapsayıcılık-dışlayıcılık eksenini göz önüne alındığında HDP oldukça dışlayıcı bir yöntem kullanmıştır. Aday belirleme komisyonunun aday belirlediği HDP’de seçiciler, seçilmemiş bir parti organıdır. HDP merkez organlarınca aday belirleme yöntemini benimsemiştir.

Şekil 14: HDP’de Aday Belirleme Komisyonun Seçiciler Konumu

Yerleşme boyutundan bakıldığında yerel görüşler alınsa da karar mercii olarak parti merkezi görülmektedir. Bu boyutta da ademi merkeziyet ve merkeziyet ekseninde HDP aday belirleme yöntemi merkeziyet tarafındadır.

Atama-oylama boyutu göz önüne alındığında, HDP’nin aday belirleme yönteminin atama sistemini seçtiği görülmektedir. HDP’nin aday belirleme komisyonundaki sürecin resmi açıklama ile duyurulmuş üzerinde çoğunluğun veya oybirliğinin olmadığı bir oylama sonucunda gerçekleşmediği görülmektedir.

4.5 TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN TÜRLERİ

Partilerin aday belirlemede kullandığı yöntemlerin sonuçlarına geçmeden önce incelenecek partilerin hangi parti türüne uygun düştüğünün tartışılması gerekmektedir. Katz ve Mair (1995) günümüzdeki siyasi partilerin homojen bir dönüşüme girdiğini iddia etmektedir. Partiler bu dönüşümün belli aşamalarında olsalar da dönüşümlerinin doğrultuları homojen bir yapıya evrilmektedir. Kartel parti bu dönüşümün mevcut olan son evresidir. Van Biezen ve Kopecky kartel partilerin devletle olan ilişkilerinin tek

boyutlu değil çok yönlü olduğunu söylemektedir. Buna göre parti-devlet bağı üç boyutludur: partilerin devlete bağımlılığı, partilerin devlet tarafından yönetilmesi ve devletin partiler tarafından ele geçirilmesi. Birinci boyut partilerin devlete finansal olarak bağımlılığını, ikinci boyut devletin parti etkinliklerini ve örgütlerini düzenlemesini, üçüncü boyut ise devlete atamalarda parti patronajının genişlemesini ifade etmektedir (van Biezen ve Kopecky: 2014, 171). Tez kapsamında incelenen partiler bu üç boyut çerçevesinde incelenecektir.

İlk boyut olan partilerin devlete finansal olarak bağımlılığı, Türkiye'deki mevcut büyük partilerin en önemli ortak özelliğidir. Devlet yardımı AKP, CHP ve MHP'nin en büyük finansal kaynağıdır. HDP bu yardımın dışında tutulmuştur. Devlet yardımını düzenleyen kanunlar sıkça değiştirilmiştir. İlk defa 1965 tarihli SPK'da bu konu düzenlenmiştir. 1969, 1971 ve 1974 yıllarında bu kanunda değişiklikler yapılmıştır. 1983'te yeniden yazılan SPK'nın ilk halinde devlet yardımı öngörülmemekteydi. 1984 yılında yapılan değişiklik ile devlet yardımı yasallaştırıldı. 1987, 1990, 1992, 1995 ve 2005'te devlet yardımı hakkındaki hükümler değiştirilmiştir (Aydın: 2005, 248-253). Kanunun bu kadar sık değiştirilmesinden anlaşılabileceği üzere mevcut partiler devlet yardımı ile kazandıkları avantajları kendi lehlerine korumak istemektedirler. 2013 yılına kadar genel seçimlerde yüzde 7 oy üzeri oy alan partiler devlet yardımından yararlanmaktaydı. 2013 yılında yapılan değişiklikle bu oran yüzde 3'e düşürülmüştür. AKP 2002 yılından beri MHP ve CHP ise 1990'lı yıllardan beri bu yardımdan yararlanmaktadır. HDP ve öncülü partiler ya seçimlere girdikleri dönemde belirtilen sınırın altında oy aldıklarından ya da seçimlere bağımsız adaylar ile girdiklerinden dolayı devlet yardımından yararlanamamışlardır. 2013'te yapılan değişiklik sırasında HDP milletvekillerinin mecliste grubu olan partilerin de bu yardımdan yararlanması üzerine yönünde verdiği önerge reddedilmiştir. 2013 yılında yüzde 3'e düşmüş olsa bile devlet yardımından sadece AKP, CHP ve MHP yararlanmıştır. Yapılan yasa değişikliği, devlet yardımından yararlanabilme olanaklarını geliştirse bile kısa vadede mevcut kartel dışında hiçbir partinin yararlanmasına imkân vermemesi kartel parti literatürü için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Van Biezen (2003) devlet yardımının bir yandan yeni demokrasilerde genç ve kırılgan olan partilerin kurumsallaşmasına destek olacağını, öte yandan partilerin sivil toplumla

yapısal bağlar geliştirmesini sağlayacak inisiyatifi ortadan kaldıracabileceğini ve yeni demokrasilerdeki tepeden aşağı merkezizetçi yapılar kazanmasına hizmet edebileceğini belirtmiştir. Devlet yardımıdan yeni partilerin yararlanmasının zorlaştırılması, bu partilerin kurumsallaşmasında devlet yardımının bir desteğinin olmadığını göstermektedir. Büyük partiler bu yardımı kendi çıkarlarını muhafaza etmek için kullanmış ve yeni partilerin güçlenerek kendi siyaset alanlarını daraltmalarına engel olarak kartel pozisyonlarını korumaya çalışmışlardır.

İkinci boyut olan devletin parti faaliyetlerini ve örgütlerini düzenlemesi Türkiye’deki siyasi partilerin yoğun olarak yaşadığı bir durumdur. Van Biezen ve Kopecky (2014: 173) siyasi partilerin giderek artan bir şekilde kanunlar ve anayasa ile düzenlendiğini belirtmektedir. Siyasi partileri hedef alan bu düzenlenmelerin kapsamı ve büyüklüğü, partilerin faaliyetlerini, örgüt içi yapılarını tanımlamayı, emretmeyi ve hatta yasaklamayı içermektedir. Katz’e göre (2002: 90), siyasi partiler, liberal bir toplumda normal kabul edilecek bir düzeyi fazlasıyla aşan devlet düzenlemesinin meşru aktörleri olmaktadır. Kartelleşmenin kurallarını da mevcut büyük partiler belirleyecektir. Bu durum büyük partilere devlet kaynaklarına ulaşma ayrıcalığını belirleme olanağı tanırken diğer partileri de sistem dışına itebilme imkânı tanımaktadır. Devlet “içerdeki” partileri destekleyen, “dışarıdaki” partileri dışlayan bir kuruma dönüşmüştür.

Siyasi partiler Türkiye’de 1961 Anayasası ve onun sonrasındaki reformlar sonucunda kapsamlı bir yasal mevzuatla karşılaşmışlardır. Siyasi partilerin faaliyetlerinin anayasaya aykırılığı sebebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması mümkündür. Bu durum İslamcı ve Kürt yanlısı partilerin sıkça karşılaştığı bir durumdur. 1980 askeri darbesinden sonra çıkarılan 2533 sayılı kanunla bütün partileri kapatılmıştır. Darbe döneminde hazırlanan SPK ile o partilerin merkez yöneticilerine 10 yıl, taşra yöneticilerine 5 yıl siyaset yasağı konulmuştur. Darbe sonrasında demokrasiye geçişte partileri kapatan yasa kaldırılarak partilerin yeniden açılmasındaki engel kalkmıştır. Yeni SPK partileri kapsamlı bir düzenlemeye tabi kılmıştır. Partilerin statüleri ile ilgili düzenlemeler anayasa ve SPK ile sınırlı değildir. Partilerin iç düzeniyle ilgili uyuşmazlıklar adli yargıda çözümlenir. SPK’ya göre, Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların SPK’ya aykırı olmayan hükümleri partiler hakkında da

uygulanmaktadır. Partilerin mâli denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır. 1995’te anayasada yapılan değişiklikle devlet yardımı Türkiye’de anayasal norm haline gelmiştir.

Yakın döneme kadar partiler ancak resmi dilde propaganda yapabiliyordu. Kürt yanlısı partilerin Kürtçe propaganda yapmasını engelleyen bu düzenlemeler 2013 “Demokratikleşme Paketi” adı altındaki reformlarla kaldırılmıştır (Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı [KDGM], 2013). Partilerin örgütlenme biçimi ve düzeyi de yasalar tarafından belirlenmektedir. Bütün yönetici kadrolarını biri kadın, biri erkek iki eş başkan şeklinde örgütlemek isteyen HDP’nin bu talebi sadece parti eş genel başkanlığı ile sınırlı kalmıştır. 2013’te reformlarda sadece eş genel başkanlık uygulamasına izin verilmiştir.

Üçüncü boyut devlete atamalarda parti patronajının genişlemesi Türkiye’de de karşılaşılan bir durumdur. Büyük partilerin taraftarlarının kamu kurumlarına ataması için oldukça büyük bir çaba gösterdikleri bilinmektedir. Bu durum sadece dönemsel olarak belli bir parti grubuna işaret etmemektedir. Her dönem siyasi partiler kamuya yapılacak atamaları etkilemektedir. İktidar dışında kalan partiler de başka kanallar ve sahip oldukları belediyeler aracılığı ile seçmenlerle patronaj ilişkileri kurmaya devam etmektedir. Parti patronajı konusunda Türkiye’de yaygın bir ampirik çalışma yoktur. HDP’nin parti patronajı konusunda etkisi diğer partiler ile karşılaştırıldığında oldukça sınırlıdır. HDP taraftarlarına belediyelerinde ayrıcalık tanırken, AKP hükümet partisi olarak bütün kurumlarda etkisini hissettirecek güçtedir. CHP ve MHP ellerinde tuttukları belediyelerin yanında devlet kadrolarındaki köklü etkileri ile patronaj imkânı geniş partilerdir.

Üç boyut göz önüne alındığında incelenen partilerden AKP, CHP ve MHP’nin kartel parti türünün özelliklerini taşıdığı görülmektedir. HDP kartel parti özellikleri taşımamaktadır. Gerek devlet yardımından yararlanamaması, gerek devlet düzenlemelerinin dışında faaliyetleri, örgütlenme biçimi ve yasal mevzuatın dışında olduğu gerekçesi ile öncülü partilerin kapatılması gerekse de devletin kadrolarına atamada parti patronajı etkisinin çok sınırlı olması, HDP’nin kartel parti dışında değerlendirilmesi gerektiğini

göstermektedir. Aydınoglu (2014: 179) Kürt partilerinin klasikleşmiş kitle partileri özellikleri taşıdığını söylemektedir. AKP, CHP ve MHP'nin tersine bu partilerin üye ve sempatisanları esas olarak seçmen kitlesi değildir. Yüzbinlere varan bu kitle, siyaseti yaşamın çeşitli alanlarında seçim çalışmalarından bağımsız olarak her an yeniden üretme kültürünü kazanmış durumdadır. Kürt partileri kitle partilerinin en klasik özelliği olan üye ve sempatisanlarını seferber edebilme konusunda da oldukça başarılıdır. Kürt siyasi hareketinin kitlesel mobilizasyon gücü HDP'de de devam etmektedir. HDP'de öncülü Kürt partilerinden farklı olarak Kürt siyasi hareketinin öncülüğünde başka siyasi örgütlerin de katılımı mevcuttur. Bu açıdan HDP bir "Çatı Partisi" veya cephe örgütlenmesi olarak da görülebilir (Aydınoglu, 2014: 194). Kürt siyasi hareketinin partileşmesi aynı zamanda yukarıda bahsi geçen Duverger'in (1972: 25) tanımladığı parlamento dışında doğan partilere işaret etmektedir. HDP ve öncülü partiler, en son HDP örneğinde HDP bileşenleri olarak adlandırılan, birçok parlamento dışı siyasi partinin ve sivil toplum kuruluşunun bir araya gelmesinden oluşmaktadır. HDP ve öncülü partiler, Kürt siyasi hareketinin başka gruplardan da destek alarak aşağıdan yukarıya geliştirdiği bir örgütlenme sonucu oluşmuştur. Ayrıca parlamento dışında doğan partilerin bir özelliği olarak bu partilerin meclisteki temsilcilerinin parti örgütü üzerindeki etkisi diğer partilerle karşılaştırıldığında oldukça sınırlıdır.

İncelenen partiler değerlendirildiğinde AKP, CHP ve MHP'nin bir parti karteli oluşturduğu görülmektedir. Bu partilerin devlet yardımından yoksun bırakma, yasal düzenlemeler ve parti patronajı araçlarıyla yeni partileri bu kartelin dışında tutmak istedikleri söylenebilir. HDP bu kartelden ayrılmaktadır. Üye ve sempatisanlarını seferber etme gücü, parlamento dışında doğan karakteri ve parti örgütünün, üyelerinin ve sempatisanlarının seçim takvimi dışındaki faaliyetleri göz önüne alındığında kitle partilerinin özelliklerini taşımaktadır

4.6 2011 VE 2015 GENEL SEÇİMLERİNDE KULLANILAN ADAY BELİRLEME YÖNTEMLERİNİN SONUÇLARI

4.6.1 Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesinde İzlenen Yöntem

Türkiye’de seçim sistemi olarak 85 seçim bölgesinden oluşan kapalı liste yöntemiyle nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. Kapalı liste, milletvekili adaylarına seçmenlerin oylama sırasında hiçbir değişiklik yapma imkânı yapma fırsatı vermediği için aday belirleme yöntemini tamamen ayrı bir süreç haline getirmektedir. Tez araştırması kapsamında Türkiye’de 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimlerinde ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimlerinde parlamentoya giren dört parti ele alınacaktır. Aday belirleme yöntemleri çalışmalarında analiz birimi olarak kabul edilen partilerin (Rahat ve Hazan, 2010: 6) uyguladığı yöntemler karşılaştırılacaktır. Seçilen partiler AKP, CHP, MHP ve HDP’dir. Yukarıda yapılan sınıflandırmalar çerçevesinde bu partilerin uyguladığı yöntemler incelenecektir. Son iki seçimde meclis grubu kuramayacak kadar temsili olmayan partiler çalışma dışında bırakılmıştır. Türkiye’de uygulanan yüzde 10 seçim barajı sebebiyle partilerin mecliste sandalye kazanmaları oldukça zordur. Bu yüzden seçim barajını geçme ihtimâli olan partiler araştırılmıştır. Seçim barajını geçme ihtimâli düşük olan partiler çalışmada sapmalara sebep olacağı için veri setinin dışında bırakılmıştır. İncelenen dönemde meclise giremeyen partilerin aldığı oylar barajın oldukça altında kalmış ve bu partiler parlamenter siyasetin dışına itilmiştir. Küçük partilerden hiçbiri seçim barajını yaklaşıp kadar oy alamamıştır.

Türkiye’de 7 Haziran 2015’te yapılan seçimler sonucunda bir hükümet kurulamadığı için 1 Kasım 2015’te erken seçim yapılmıştır. Bu seçimde izlenen aday belirleme yöntemleri tez kapsamının dışında tutulmuştur. CHP, MHP ve HDP aday listelerinde çok küçük değişiklikler yapmıştır. AKP aday listesinin büyük bölümünü yenilemiştir. Çok sınırlı değişiklikler yapan partilerin veri havuzuna dâhil edilmesi sonuçları genel eğilimden saptıracaktır. Örneğin bir önceki aday listesini aynen koruyan MHP’nin rekabet endeksi 0 çıkacaktır. Ayrıca iki seçim arasında çok kısa bir süre olduğundan partiler adaylarını sadece parti merkezlerinden belirlemişlerdir. Bu da ölçülmesi çok anlamlı olmayan bir olgu yaratmıştır. Bu sebeplerden dolayı 1 Kasım 2015 seçimleri tez kapsamına alınmamıştır.

HDP öncülü partilerde siyaset yapmış kişiler 2007 ve 2011 seçimlerine bağımsız aday olarak katılmıştır. Bu adaylar bir parti gibi hareket ettikleri için milletvekili seçildikten sonra geçtikleri partiler temelinde incelenecektir. Araştırmada milletvekili aday listesi üzerinden değerlendirme yapıldığı için arka arkaya iki seçimde bağımsız adaylar ile girilmesi araştırmanın kapsamını aşmaktadır. Bu yüzden HDP ve öncülü partiler için 2011 seçimlerindeki aday belirleme yönteminin sonuçları değerlendirme dışında tutulmuştur.

Partilerin kullandıkları yöntemlerin sonuçları yıllara göre hem ayrı ayrı hem de kümülatif olarak sunulmuştur. Kullanılan aday belirleme yöntemleri seçimden seçime farklı sonuçlar çıkarabilseler de yarattığı genel eğilimi görmek mümkün olacaktır. Benzer yöntemi kullanan AKP ve HDP'nin sonuçları büyük farklılıklar taşımasından dolayı bu partilerin aday belirleme yöntemlerinin sonuçları ayrı ayrı verilmiştir.

Tez kapsamında aday belirleme yöntemlerinin sonuçları, bağımsız değişken olarak katılım kavramı ve bağımlı değişkenler olarak da rekabet ve temsiliyet kavramları üzerinden değerlendirilecektir. Seçicilerin kapsayıcılığı-dışlayıcılığı ekseninde katılımın, rekabet ve temsiliyet kavramları üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Rekabet kavramının ölçümü için görevde olmayanların (non-incumbent) kazanması, görevde olmayanların ağırlıklı kazanması, oy yoğunlaşması, görevde olmayanların istekliliği ölçütleri kullanılacaktır (Hazan ve Rahat: 2010). Diğer bağımlı değişken olan temsiliyet ise, cinsiyet ve yaş ölçütleri ışığında ölçülecektir. Bu karşılaştırma yapılırken kadın temsili konusundaki kamuoyunda yükselen hassasiyet göz önüne alınmayacaktır. Aday belirleme yöntemlerinden bağımsız olarak dünya çapında kadınların parlamentolarda daha geniş temsil imkânı kazandığı görülmektedir. Ancak tez kapsamında ele alınan dönemin sadece son iki seçimi içerdiği göz önüne alınırsa, yapılacak olan bir değerlendirmenin uzun dönemli bir dalgalanmadan nispeten daha az etkileneceği söylenebilir.

Bağımlı değişkenler ölçülürken adayların güvenli sandalyelere yerleşip yerleşmemelerine bakılacaktır. Güvenli sandalye, bir partinin bir önceki seçimde bir seçim bölgesinde kaç milletvekili kazanmış ise onun üzerinden hesaplanacaktır. Her parti mevcut milletvekili

sayısını arttırmak ister. Bu yüzden bir önceki seçimde kazanılmış yerler partilerin en güvindikleri sandalyelerdir. Bu sandalyelere yerleştirilen adaylar bir partinin kullandığı aday belirleme yönteminin sonuçlarını görmek için yeterli bir zemin sağlamaktadır. Güvenli sandalyeler göz önüne alınırken, rekabet ölçülürken farklı ve temsiliyet ölçülürken farklı hesaplanması gerekmektedir. Çünkü rekabet değişkeni mevcut milletvekilleri üzerinden hesaplanacaktır. Bu milletvekilleri vefat, görev, partiden ayrılma veya tüzük düzenlemeleri sebebiyle aday olamayabilirler. Bu yüzden bu milletvekillerinin sandalyelerinin güvenli sandalye olarak ele alınması araştırmanın verilerini yanıltacaktır. Rekabet değişkeni hesaplanırken yukarıda sayılan sebeplerden dolayı aday olamayan milletvekillerinin sandalyeleri bir önceki seçimde kazanılan sandalyelerden düşülecektir. Temsiliyet değişkeni için aynı durum söz konusu değildir. Çünkü yukarıdaki sebeplerden dolayı milletvekili olamayan birinin demografik özelliklerine sahip başka biri onun sandalyesine yerleştirilebilir. Bu yüzden temsiliyet değişkeni hesaplanırken partilerin bir önceki seçimde kazandıkları sandalyeler güvenli sandalye olarak kabul edilerek değerlendirme yapılacaktır. 2011 seçimlerindeki güvenli sandalyeler 2007 seçim sonuçlarına, 2015 seçimlerindeki güvenli sandalyeler 2011 seçim sonuçlarına göre değerlendirilecektir. 2007 seçim sonuçlarına göre AKP 341, CHP 112, MHP 71 milletvekili kazanmıştır. 26 milletvekili de bağımsız aday olarak seçilmiştir. 2011 seçimlerindeki aday belirleme yöntemi değerlendirilirken partilerin bu sandalyeleri güvenli olarak kabul edilecektir. 2011 seçim sonuçlarına göre AKP 327, CHP 135, MHP 53, BDP destekli bağımsız adaylar 36 milletvekili kazanmıştır. Seçim sonrasında YSK'nın kararı ile BDP destekli bağımsız milletvekilinin yerine AKP'den bir vekil seçilmiştir ("Seçim Sonuçları": 2015). Tez araştırması yapılırken YSK'nın kararından önceki durum esas alınarak güvenli sandalyeler belirlenmiştir.

Görevde olmayanların kazanması, yeni aday adaylarının bir önceki dönemde görevde olan aday adayları ile olan rekabetteki başarısını ölçmektedir. Bir aday belirleme yönteminde sürekli aynı kişiler seçiliyorsa o aday belirleme yönteminin rekabet düzeyi zayıftır. Farklı kişilere seçilme olanağı tanıyan aday belirleme yöntemleri daha rekabetçidir. Örneğin bir partinin 5 güvenli sandalyesi olan bir seçim bölgesine görevde olmayan 2 kişiyi yerleştirmesi durumunda görevde olmayanların kazanması endeksi 0,40

olacaktır. Bu oran aynı zamanda listenin yüzde kaçının yeni kişilerden oluştuğunu da göstermektedir.

Görevde olmayanların ağırlıklı kazanması ise, liste usulü seçim yapılan seçim bölgelerinde yeni aday adaylarının bir önceki dönemde görevde olan aday adayları ile listedeki sıralarını karşılaştırmalı olarak ölçmektedir. Mevcut milletvekillerinin listelerde seçilebilecek yerlerde, yeni adayların ise listenin seçilemeyecek yerlerinde olduğu sonuçlar üreten aday belirleme yöntemleri de rekabetçilikten uzaktır. Örneğin, bir seçim bölgesinde 5 güvenli sandalyesi olan bir parti, listede 3. ve 5. sıraya yeni adayları yerleştirmiş olsun. Birinci sıra 5, ikinci 4, üçüncü 3, dördüncü 2, beşinci 1 puan değerinde olsun. Listeye yerleştirilen 3. ve 5. sıradaki adaylar sırasıyla 3 ve 1 puan olmak üzere toplam 4 puan alırlar. Listedeki toplam 15 puanlık sıranın 4 puanını yeni adaylar almıştır. Bu durumda görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi $4/15=0.26$ olacaktır.

Oy yoğunlaşması endeksi oylama sistemi ile aday belirlenen bir partide oyların belli kişilerde yoğunlaşıp yoğunlaşmadığını ölçmektedir. Oylama yapılan aday belirleme yöntemlerinde oyların belli kişilerde yoğunlaşması rekabetçiliğin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Oyların belli kişilerde yoğunlaşmadan kişiler arasında dağılması daha rekabetçi bir durumu göstermektedir. Bir seçim bölgesinde yapılan oylamada 50 seçicinin 5 oy kullanma hakkı olsun. En baştaki 5 aday da bu oyların 100 tanesini almış olsun. Bu durumda oy yoğunlaşması endeksi $100/50 \times 5=0.4$ olacaktır. Tez araştırması kapsamında seçicilerin kullanmadıkları oylar dikkate alınmamıştır. Yani bir seçici 5 oy kullanma hakkının 3'ünü kullandığı durumda 3 oy üzerinden hesap yapılmıştır.

Görevde olmayanların istekliliği iki endeks üzerinden hesaplanacaktır. Görevde olmayanların istekliliği A olarak adlandırılacak ilk endeks, aday adaylığına başvuranların sayısını bir önceki dönemdeki milletvekilleri ile karşılaştırarak ölçmektedir. Bir partiye aday adaylığına başvurunun yüksek olması kişilerin o partiden aday olabileceğine inandıklarını ve adaylık düzeyinde bir rekabet olduğunu gösterir. Görevde olanların sürekli yeniden seçileceği kanısının hâkim olduğu bir partiye yeni adayların başvurmakta daha az hevesli olacağı iddia edilebilir. Görevde olmayan adayların seçilmesinin yüksek ihtimal verildiği bir partiye daha fazla başvuru beklenebilir. Bu endeks başvuran yeni

kişilerin görevde olanlara oranı ile elde edilmektedir. Örneğin, 20 mevcut milletvekili olan bir partiye 200 yeni başvuru varsa bu endeks $200/20=10$ olacaktır. Görevde olmayanların istekliliği B olarak adlandırılacak ikinci endeks, partiye olan ilgiyi ve aday belirleme yönteminden de beklentileri yansıtmaktadır. Aday belirleme yönteminin yeni adaylara da yer vereceğinin düşünülmesi aday adaylarının sayısını artıracaktır. Endeks bir partinin güvenli sandalyesi ile toplam başvuru sayısına oranı ile hesaplanacaktır. Örneğin bir partinin 50 güvenli sandalyesi ve aday adaylığına başvuran 500 kişinin olduğunu varsayılırsa, bu partinin görevde olmayanların istekliliği B endeksi $500/50=10$ olacaktır.

Temsiliyet kavramı ise cinsiyet ve yaş ölçütleri ışığında değerlendirilecektir. Daha fazla kadın ve genç adayın listede seçilebilecek konumlarda gösterilmesini sağlayan aday belirleme yönteminin daha geniş temsiliyet sağladığı savunulacaktır.

Nüfusun yarısını oluşturan kadınların meclislerin temsil oranları karşılaştırmalı siyaset alanında birçok çalışmanın konusu olmuştur. Kadın temsiliyetinin yüksekliği siyasette olumlu karşılanmış ve temsiliyet artması yönünde ciddi çalışmalar yapılmıştır. Kadınların aday belirleme sürecindeki durumları da değerlendirilmelidir. Kadın adayların sayısı kadar liste usulü seçim sistemlerinde listedeki sıraları da önemlidir. Bu sebeplerden dolayı tez kapsamında temsiliyet değişkeninde kadın adaylar incelenecektir.

Partiler gençlerin temsiliyetini sağlamak üzere tüzüklerinde taahhütlerde bulunmaktadır. Bazıları da kota gibi düzenlemelerle gençlik temsili kurumsallaştırmaya çalışmaktadır. Birçok partinin gençlere özel örgütlenmeleri bulunmaktadır. Partilerin gençlere olan tutumlarının aday belirleme sürecine yansımalarının araştırılması gerekmektedir. Parlamentolararası Birlik'in 2012 Küresel Parlamento Raporunun yılındaki araştırmasına göre dünya parlamentolarının yaş ortalaması 53'tür. Türkiye'de 2007 seçimleri sonucu oluşan meclisin 54,3'tür ("TBMM gençleşemedi", 2007). 2011 seçimleri sonunda oluşan meclisin yaş ortalaması 51,6 iken 2015 seçimleri sonucu oluşan meclisin yaş ortalaması 49,79'dur ("49 Yaşındaki Meclis'te Yaşlanan Tek Parti AKP", 2015). Türkiye'de TÜİK verileri uluslararası normlar çerçevesinde 29 yaş altı insanları genç olarak tanımlamıştır. 29 yaş Türkiye'de

parlamentar olmak için oldukça genç bir yaştır. 29 yaş altı grubunda çok az parlamenter seçilmiştir. Türkiye’de seçilme yaşı 25’tir. Genç bir siyasetçinin seçilebilecek bir konuma gelebilmesi için harcayacağı çaba için 25-29 yaş arası oldukça kısa bir dönemdir. Gençler bu kadar kısa bir sürede çabalarının karşılığını alamayabilirler. Ayrıca Türkiye ve dünyadaki parlamenterlerin yaş ortalamaları dikkate alındığında genç parlamenter tanımının genişletilebileceği görülmektedir. Dünya parlamentoları oldukça yaşlı parlamenterler tarafından oluşmaktadır. Bu durumlar göz önüne alınarak tez kapsamında 40 yaşın altındaki kişiler genç aday olarak kabul edilecektir. Son iki seçimde müslüman olmayan dini gruplardan ve farklı cinsel yönelimleri olan gruplardan adaylar da listelerde yer bulmuştur. Ancak bu adayların sayısı temsiliyet değişkenini ölçmek için çok azdır. Bu yüzden bu grupların adayları araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Temsiliyet kavramı ölçülürken kadınların ve gençlerin listedeki sıralarına göre ağırlıklı endeksleri de hesaplanacaktır. Örneğin, bir partinin 3 güvenli sandalyesinin olduğu bir seçim bölgesinde 2. sırada bir kadın aday olsun. 1. sıra 3, 2. sıra 2 ve 3. sıra 1 puan değerinde varsayıldığında 2. sıradaki kadın aday 2 puan alır. Listedeki toplam 6 puanın 2’sini kadın aday almıştır. Bu durumda endeks $2/6=0,33$ olacaktır.

Çalışmada birincil ve ikinci kaynaklar kullanılmıştır. Birincil kaynaklar, siyasi parti temsilcileriyle yazışmalardan, parti tüzük ve yönetmeliklerinden, parti kararlarından, YSK kararlarından ve aday belirlemeyi düzenleyen ilgili kanuni mevzuattan oluşmaktadır. İkincil kaynaklar, gazete haberlerinden ve TBMM’nin kayıtlarından derlenmiştir. Derleme yapılırken aday belirleme sürecinde parti kararları esas alınmıştır. YSK partilerin gönderdiği listeleri seçim hukukuna göre değerlendirip bazı adayların adaylıklarını kanuni gereklilikleri yerine getirmediği için kabul etmemektedir. Araştırmada YSK’nın talebi doğrultusunda listelerde yapılan değişiklikler dikkate alınmamıştır. Bunun nedeni araştırmanın esas hedefinin parti kararlarının aday belirleme sürecindeki etkilerini ortaya koymak olmasıdır.

4.6.2 Katılım ve Rekabet

Seçicilerin katılımı ve adaylar arasındaki rekabet ilişkisi ilk olarak, görevde olmayanların kazanması ve görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksleri üzerinden

değerlendirilecektir. Bu endeksler ile birlikte CHP'nin ön seçim ile belirlediği yerlerdeki oy yoğunlaşması endeksi ele alınacaktır. İkinci olarak, görevde olmayanların istekliliğinin hesaplandığı endeksler sunulacaktır.

Tablo 1'de 2011 ve 2015 seçimlerinde görevde olmayan adayların kazandığı güvenli sandalyelerin sayısının toplam güvenli sandalyelere oranı ve görevde olmayan adayların listedeki sıralarına göre ağırlıklı kazanması endeksleri verilmiştir.

2011 seçimlerinde merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu) yöntemi kullanan AKP, mevcut 331 sandalyesine 196 tane yeni aday yerleştirmiştir. Bu durum yüzde 59'luk bir değişime işaret etmektedir. AKP'de yeni adayların listedeki yerleri incelendiğinde bu endeks 0,46'dır. AKP'nin yeni adaylarını listedeki güvenli sandalyelerin alt sıralarına yazdığı görülmektedir. 2015 seçimlerinde de merkez organlarınca aday belirleme yöntemi (Aday Belirleme Komisyonu) kullanan AKP'de, ölüm, partiden ayrılma, görev nedeniyle istifa etme ve üç dönem kuralı sebebiyle aday olamayan eski vekillerin sandalyelerinin çıkarılması ile elde edilen 243 güvenli sandalyeye 132 yeni aday yerleştirmiştir. Bu durum yüzde 54'lük bir değişimi ortaya çıkarmıştır. AKP'de yeni adayların listedeki yerleri incelendiğinde bu endeks 0,40'tır. AKP'nin yeni adaylarını listenin alt sıralarına yazdığı görülmektedir. Üç dönem kuralı sebebiyle aday olamayan vekillerin yerine yeni adayların yerleştirilmedikleri görülmektedir.

CHP 2011 seçimlerinde iki farklı yöntem kullanmıştır. İlk olarak, merkez organlarınca aday belirleme (Parti Meclisi) yöntemiyle belirlenen 81 sandalyenin 58'i yeni adaylara verilmiştir. Bu durum yüzde 71'lik bir değişime işaret etmektedir. CHP'de görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi 0,68'dir. Yeni adaylar listedeki güvenli sandalyelerin yüksek sıralarını elde etmişlerdir.

Tablo 1: Görevde Olmayanların Kazanması ve Görevde Olmayanların Ağırlıklı Kazanması

Parti	Aday Belirleme Yöntemi	Görevde Olmayanların Kazandığı Güvenli Sandalyeler (2011)	Görevde Olmayanların Kazanması Endeksi (2011)	Görevde Olmayanların ağırlıklı Kazanması (2011)	Görevde Olmayanların Kazandığı Güvenli Sandalyeler(2015)	Görevde Olmayanların Kazanması Endeksi (2015)	Görevde olmayanların ağırlıklı Kazanması (2015)	Görevde Olmayanların Kazandığı Güvenli Sandalyeler (Toplam)	Görevde Olmayanların Kazanması Endeksi (Toplam)	Görevde olmayanların ağırlıklı Kazanması (Toplam)
AKP	Merkez Organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	196/331	0,59	0,46	132/243	0,54	0,40	328/574	0,57	0,44
CHP	Merkez organlarınca aday belirleme (Parti Meclisi)	58/81	0,71	0,68	21/45	0,46	0,42	79/126	0,62	0,59
CHP	Ön seçim	19/20	0,95	0,92	59/79	0,74	0,71	78/99	0,78	0,74
MHP	Parti liderinin adayları belirlemesi	31/69	0,44	0,35	24/52	0,46	0,41	55/121	0,45	0,37
HDP	Merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	-	-	-	16/24	0,66	0,60	16/24	0,66	0,60

İkinci olarak, ön seçim yöntemiyle belirlenen 20 sandalyenin 19'unu yeni adaylar kazanmıştır. Yüzde 95'e denk gelen bu oran yüksek bir değişime işaret etmektedir. Bu adaylar 0,92'lik görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi ile seçilen adayların en üst sıralara yerleştiği görülmektedir. Tablo 2'deki 2011 yılı ön seçimlerinin oy yoğunlaşması endeksine bakıldığında, 0,47 oranı oyların nispeten geniş bir şekilde dağıldığına ve ön seçimlerde orta derece bir rekabet olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2: CHP Ön Seçiminin Oy Yoğunlaşması Endeksi

Parti	Aday Belirleme Yöntemi	Oy Yoğunlaşması Endeksi (2011)	Oy Yoğunlaşması Endeksi (2015)	Oy Yoğunlaşması (Toplam)
CHP	Ön seçim	0,47	0,46	0,46

CHP 2015 seçimlerinde de iki farklı yöntem kullanmıştır. İlk olarak, parti meclisi ile belirlenen 45 güvenli sandalyenin 21'i yeni adaylara verilmiştir. Bu durum yüzde 46'luk bir değişime işaret etmektedir. CHP'de görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi 0,42'dir. Bu durum yeni adayların listedeki güvenli sandalyelerin nispeten alt sıralar olduğunu göstermektedir. İkinci olarak, ön seçim yönteminin sonuçları büyük bir değişime işaret etmektedir. Bu yöntemle belirlenen 79 güvenli sandalyenin 59'unu yeni adaylar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 74'ünü yeni adaylar kazanmıştır. Bu adaylar 0,71'lik görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi ile seçilen adayların en üst sıralara yerleştiği görülmektedir. Tablo 2'deki 2015 yılı ön seçimlerinin 0,46 olan oy yoğunlaşması oranı, 2011'dekine benzer şekilde oyların nispeten geniş bir şekilde dağıldığına ve ön seçimlerde orta derece bir rekabet olduğuna işaret etmektedir.

2011 seçimlerinde MHP'de adaylar nihai olarak parti lideri tarafından belirlenmiştir. 69 güvenli sandalyeden 31'ine yeni adayların yerleştiği MHP'de yüzde 44'lük bir değişim görülmektedir. Görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksine bakıldığında 0,35 sayısı yeni adayların listede alt sıralarda yer aldığını göstermektedir. Aday gösterilen mevcut milletvekilleri listenin ön sıralarında yer almışlardır.

2015 yılındaki seçimlerde de MHP’de adayları parti lideri tarafından belirlenmiştir. 52 güvenli sandalyeden 24’üne yeni adayların yerleştiği MHP’de yüzde 46’lık bir değişim olduğu görülmektedir. Görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksine bakıldığında 0,41 sayısı yeni adayların listede alt sıralarda yer bulduğu söylenebilir.

2015 seçimlerinde merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu) yöntemini seçen HDP’de vefat eden, görevi nedeniyle milletvekililiğinden istifa edenler ve iki dönem üst üste seçilememe kuralı nedeniyle tekrar başvuramayan milletvekillerinden dolayı 2015 seçimlerinde 24 güvenli sandalye bulunmaktadır. Bunların 16’sına yeni aday yerleşmiştir. Yüzde 66’lık yüksek bir değişim görünen HDP’de 0,60’lık görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksi yeni adayların listede üst sıradaki güvenli sandalyelerde de yerleştirildiklerine işaret etmektedir.

Görevde olmayanların kazanması ve görevde olmayanların ağırlıklı kazanması endeksleri kümülatif olarak değerlendirildiğinde en rekabetçi yöntemin CHP’nin ön seçimi olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla HDP’nin aday belirleme komisyonu, CHP’nin parti meclisi ve AKP’nin aday belirleme komisyonu gelmektedir. En düşük rekabet MHP liderinin belirlediği adaylarda görülmektedir.

Tablo 3’te 2011 ve 2015 görevde olmayanların istekliliğini hesaplamak için kullanılan A ve B endekslerinin sonuçları verilmiştir. 2011 seçimlerinde görevde olmayanların istekliliği A endeksi ele alındığında bu oran adaylarını aday belirleme komisyonu ile belirleyen AKP’de 17,26’dır. CHP’nin parti meclisi ile adaylarını belirlediği yöntemde 33,22, ön seçimle belirlediği adaylarda 27,24’tür. Parti liderinin adayları belirlediği MHP’de bu oran 20,20’dir. Görevde olmayanların istekliliği B endeksi ise AKP’de 17,27, CHP’nin parti meclisi ile belirlediği adaylarda 32,53, CHP’nin ön seçimle belirlediği adaylarda 21,30, MHP’de 21,20’tir.

Tablo 3: Görevde Olmayanların İstekliliği Endeskleri

Parti	Aday Belirleme Yöntemi	Görevde olmayanların istekliliği A Endeksi (2011)	Görevde olmayanların istekliliği A Endeksi (2015)	Görevde olmayanların istekliliği A Endeksi (Toplam)	Görevde olmayanların istekliliği B Endeksi (2011)	Görevde olmayanların istekliliği B Endeksi (2015)	Görevde olmayanların istekliliği B Endeksi (Toplam)
AKP	Merkez Organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	5404/313=17,26	5996/231=25,95	11400/544=20,95	5717/331=17,27	6227/243=25,62	11944/574=20,80
CHP	Merkez organlarınca aday belirleme (Parti Meclisi)	2558/77=33,22	894/57=15,68	3452/134=25,76	2635/81=32,53	951/45=21,13	3586/126=28,46
CHP	Ön seçim	411/15=27,24	1818/53=34,30	2229/68=32,30	426/20=21,30	1871/79=23,68	2297/99=23,20
MHP	Parti liderinin adayları belirlemesi	1394/69=20,20	1685/47=35,85	3079/116=26,54	1463/69=21,20	1732/52=33,30	3195/121=26,40
HDP	Merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	-	1482/19=78	1482/19=78	-	1501/24=62,54	1501/24=62,54

2015 seçimlerinde görevde olmayanların istekliliği ele alındığında bu oran adaylarını aday belirleme komisyonu ile belirleyen AKP'de 25,95'tir. CHP'nin parti meclisi ile adaylarını belirlediği yöntemde 15,68, ön seçimle belirlediği adaylarda 34,30'dur. Parti liderinin aday belirlediği MHP'de bu oran 35,85'tir. Aday belirleme komisyonu yöntemini kullanan HDP 78 oranı ile görevde olmayanların istekliliği konusunda en yüksek orana sahiptir. Görevde olmayanların istekliliği B endeksi ise AKP'de 25,62, CHP'nin parti meclisi ile belirlediği adaylarda 21,13, CHP'nin ön seçimle belirlediği adaylarda 23,68, MHP'de 33,30 ve HDP'de 62,54'tür.

Görevde olmayanların istekliliği endeksleri kümülatif değerlendirildiğinde iki endeks için en çok talep HDP'dedir. Görevde olmayanların istekliliği A endeksine göre CHP'nin ön seçimine olan talep ikinci sıradadır. MHP liderinin ve CHP parti meclisinin belirlediği sandalyeler yakın bir talebe sahiptir. AKP'nin yöntemi son sıradadır. Görevde olmayanların istekliliği B endeksine göre HDP'nin yöntemi birincidir. Diğer partilerin yöntemlerinin sonuçları birbirine yakındır. CHP'nin parti meclisi ile belirlediği sandalyeler ikincidir. MHP liderinin ve CHP'nin önseçim ile belirlediği adaylıklara yakın bir talep olmuştur. AKP'nin yöntemi sonuncudur.

4.6.3 Katılım ve Temsilîyet

Seçicilerin katılımı ve adayların temsiliyeti arasındaki ilişki ilk olarak, kadın adayların kazanması ve ağırlıklı kazanması endeksleri üzerinden değerlendirilecektir. İkinci olarak, genç adayların kazanması ve ağırlıklı kazanması endekslerinin verileri sunulacaktır. Yukarda belirtildiği gibi bu bölümde güvenli sandalyeler partilerin bir önceki seçimde sahip oldukları milletvekili sayısının tamamı göz önüne alınarak hesaplama yapılmıştır.

Tablo 4'te 2011 ve 2015 seçimlerinde kadın adayların kazandığı güvenli sandalyelerin sayısının toplam güvenli sandalyelere oranı ve listedeki sıralarına göre ağırlıklı kazanması endeksleri verilmiştir.

Tablo 4: Kadın Adayların Kazanması ve Kadın Adayların Ağırlıklı Kazanması

Parti	Aday Belirleme Yöntemi	Kadın Aday (2011)	Kadın Aday Kazanma Endeksi (2011)	Kadın Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (2011)	Kadın Aday (2015)	Kadın Aday Kazanma Endeksi (2015)	Kadın Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (2015)	Kadın Aday (Toplam)	Kadın Aday Kazanma Endeksi (Toplam)	Kadın Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (Toplam)
AKP	Merkez Organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	47/341	0,13	0,14	54/326	0,16	0,17	101/667	0,15	0,16
CHP	Merkez organlarınca aday belirleme (Parti Meclisi)	15/91	0,16	0,20	10/50	0,20	0,31	25/141	0,17	0,23
CHP	Ön seçim	3/21	0,14	0,32	11/85	0,12	0,16	14/106	0,13	0,18
MHP	Parti liderinin adayları belirlemesi	5/71	0,07	0,06	3/53	0,05	0,07	8/124	0,06	0,06
HDP	Merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	-	-	-	14/36	0,38	0,39	14/36	0,38	0,39

2011 seçimlerinde AKP'nin kullandığı aday belirleme yönteminin sonucunda 341 güvenli sandalyeden 47 tanesini kadın adaylar kazanmıştır. Bu sayı güvenli sandalyelerin yüzde 13'üne denk gelmektedir. Kadın adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,14'tür. Kadınların listenin en alt sıralarında yer aldığı görülmektedir. 2015 seçimlerinde aynı yöntemi kullanan AKP'de 326 güvenli sandalyeden 54'ünü kadınlar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 16'sında denk gelen bu sayı 2011 yılı karşılaştırıldığında küçük bir artışı göstermektedir. Bu artışın kadın adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksine yansımaları 0,17'lik bir endekse işaret etmektedir.

CHP'nin 2011 yılında parti meclisi ile aday belirlediği 91 güvenli sandalyeden 15'ini kadın adaylar kazanmıştır. Bu sayı yüzde 16'lık bir orana denk gelmektedir. Kadın adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,20'dir. CHP'nin ön seçimle belirlediği 21 sandalyenin sadece 3'ünü kadın adaylar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 14'üne kadın adaylar yerleşmiştir. Kadın adayların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi 0,32 olmuştur. Bu sayı kadın adayların ön seçimde kazandıkları yerlerin listenin nispeten üst sıraları olduğunu göstermektedir.

CHP'nin 2015 yılında parti meclisi ile aday belirlediği 50 güvenli sandalyeden 10'unu kadın adaylar kazanmıştır. Bu sayı yüzde 20'lik bir orana denk gelmektedir. Kadın adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,31'dir. 2015'te parti meclisinin belirlediği sandalyelerde kadın adaylar oransal olarak 2011'e göre daha fazla yer alırken hem de daha üst sıralarda yer bulmuşlardır. Bunda parti yönetiminin İstanbul, Ankara ve İzmir'deki 7 seçim bölgesinde en üst sırayı kadın adaylara ayırma politikasının belirleyici olduğu söylenebilir ("CHP'de 103 kadın aday", 2015). CHP'nin ön seçimle belirlediği 85 sandalyenin 11'ini kadın adaylar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 12'sine kadın adaylar yerleşmiştir. Kadın adayların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi 0,16 olmuştur. 2015'te kadınların kazandığı güvenli sandalyelerin oransal olarak küçük bir düşüş yaşadığı görülmektedir. 2015'te güvenli sandalyeleri kazanan kadınlar 2011 ile karşılaştırıldığında listelerin daha alt sıralarında yer bulmuşlardır.

Parti liderinin adayları belirlediği MHP’de, 2011 seçimlerinde 71 güvenli sandalyeden sadece 5’ine kadınlar yerleşmiştir. Bu durum yüzde 7’lik bir orana tekabül etmektedir. Kadınların güvenli sandalyeleri kazanma endeksi ise 0,06’dır. 2015 seçimlerinde 53 sandalyeden 3’ünü kadın adaylar kazanmıştır. Bu sayı yüzde 5’lik bir orana denk gelmektedir. Kadınların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,07’dir. 2011 ve 2015 seçimleri ışığında MHP’nin kadın temsili konusunda yatay bir çizgi izlediği görülmektedir.

Aday belirleme komisyonu yöntemi kullanan HDP’de, 2015 seçimlerinde 36 güvenli sandalyeden 14’ü kadın adaylar tarafından kazanılmıştır. Bu sayı yüzde 38’lik bir orana işaret etmektedir. Kadınların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,39’dur. HDP’de kadınların gerek oransal olarak gerekse de listedeki sıraları göz önüne alındığında diğer partilerdeki kadın adaylardan çok daha başarılı oldukları görülmektedir.

Kadın adayların temsili kümülatif olarak değerlendirildiğinde en yüksek oranda kadın aday HDP’nin aday belirleme komisyonu tarafından seçilmiştir. İkinci olarak CHP’nin parti meclisi ile belirlediği kadın adaylar gelmektedir. AKP’nin aday belirleme komisyonunda ve CHP’nin ön seçiminde yaklaşık bir sonuç ortaya çıkmıştır. MHP liderinin belirlediği adaylar arasında ise kadın adayların oranı en düşüktür.

Tablo 5’te 2011 ve 2015 seçimlerinde genç adayların kazandığı güvenli sandalyelerin sayısının toplam güvenli sandalyelere oranı ve listedeki sıralarına göre ağırlıklı kazanması endeksleri verilmiştir.

2011 seçimlerinde AKP’nin kullandığı aday belirleme yönteminin sonucunda 341 güvenli sandalyeden 58 tanesini genç adaylar kazanmıştır. Bu sayı güvenli sandalyelerin yüzde 17’sine denk gelmektedir. Genç adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,12’tür. Gençlerin listenin en alt sıralarında yer aldığı görülmektedir. 2015 seçimlerinde aynı yöntemi kullanan AKP’de 326 güvenli sandalyeden 45’ini gençler kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 13’üne denk gelen

Tablo 5: Genç Adayların Kazanması ve Genç Adayların Ağırlıklı Kazanması

Parti	Aday Belirleme Yöntemi	Genç Aday (2011)	Genç Aday Kazanma Endeksi (2011)	Genç Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (2011)	Genç Aday (2015)	Genç Aday Kazanma Endeksi (2015)	Genç Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (2015)	Genç Aday (Toplam)	Genç Aday Kazanma Endeksi (Toplam)	Genç Aday Ağırlıklı Kazanma Endeksi (Toplam)
AKP	Merkez Organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	58/341	0,17	0,12	45/326	0,13	0,12	103/667	0,15	0,12
CHP	Merkez organlarınca aday belirleme (Parti Meclisi)	3/91	0,03	0,02	4/50	0,08	0,11	7/141	0,04	0,05
CHP	Ön seçim	2/21	0,09	0,07	13/85	0,15	0,10	15/106	0,13	0,10
MHP	Parti liderinin adayları belirlemesi	0/71	0	0	3/53	0,05	0,05	3/124	0,02	0,02
HDP	Merkez organlarınca aday belirleme (Aday Belirleme Komisyonu)	-	-	-	11/36	0,30	0,34	11/36	0,30	0,34

bu sayı 2011 yılı ile karşılaştırıldığında küçük bir düşüşe işaret etmektedir. Genç adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi 0,12'dir. CHP'de genç adayların yüzdesinin azalmasına rağmen listedeki ağırlıklı oranlarının düşmemesi 2015 yılında genç adayların üst sıralardan da yer bulabildiklerini göstermektedir.

CHP'nin 2011 yılında parti meclisi ile aday belirlediği 91 güvenli sandalyeden sadece 3'ünü genç adaylar kazanmıştır. Bu sayı yüzde 3'lük bir orana denk gelmektedir. Genç adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,02'dir. CHP'nin ön seçimle belirlediği 21 sandalyenin sadece 2'sini genç adaylar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 9'una genç adaylar yerleşmiştir. Genç adayların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi 0,07 olmuştur. CHP'nin 2015 yılında parti meclisi ile aday belirlediği 50 güvenli sandalyeden 4'üne genç adaylar yerleşmiştir. Bu sayı yüzde 8'lik bir orana denk gelmektedir. Genç adayların listedeki güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,11'dir. 2015'te parti meclisinin belirlediği sandalyelerde genç adaylar oransal olarak 2011'e göre hem daha fazla yer alırken hem de daha üst sıralarda yer bulmuşlardır. CHP'nin ön seçimle belirlediği 85 sandalyenin 13'ünü genç adaylar kazanmıştır. Güvenli sandalyelerin yüzde 15'ine genç adaylar yerleşmiştir. 2015'te gençlerin kazandığı güvenli sandalyelerin oransal olarak küçük bir artış yaşadığı görülmektedir. Genç adayların güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi 0,10 olmuştur. Genç adayların listelerin alt sıralarını kazanabilmişlerdir.

Parti liderinin adayları belirlediği MHP, 2011 yılında genç aday göstermemiştir. 2015 seçimlerinde 53 sandalyeden 3'ünü genç adaylar kazanmıştır. Bu sayı yüzde 5'lik bir orana denk gelmektedir. Gençlerin güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0.05'tir.

Aday belirleme komisyonunun adayları belirlediği HDP'de, 2015 seçimlerinde 36 güvenli sandalyeden 11'i genç adaylar tarafından kazanılmıştır. Bu sayı yüzde 30'luk bir orana işaret etmektedir. Gençlerin güvenli sandalyeleri ağırlıklı kazanma endeksi ise 0,34'tür. HDP'de gençler oransal olarak daha fazla temsil edilmekle kalmamış aynı zamanda listenin de yüksek yerlerine yerleşmişlerdir.

Genç adayların temsili kümülatif olarak değerlendirildiğinde, en yüksek oranda genç adayın büyük bir farkla HDP'nin aday belirleme yöntemi ile siyasete katıldığını görülmektedir. AKP'nin aday belirleme komisyonunda ve CHP'nin ön seçiminde yaklaşık bir sonuç ortaya çıkmıştır. CHP parti meclisi ve MHP liderinin belirlediği adaylar arasında ise genç adayların oranı en düşüktür.

SONUÇ

Türkiye’deki ana akım siyasi partilerin aday belirleme yöntemleri incelendiğinde çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Benzer aday belirleme yöntemi kullanan partilerin farklı sonuçlar üretmesi konunun derinlemesine ve başka boyutlardan da araştırılması gerektiğini göstermektedir. Eldeki veriler ışığında son iki seçim göz önüne alınarak kısıtlı da olsa bir değerlendirme yapılabilir. Ancak bu değerlendirmenin Türkiye özelinde olduğunu ve son iki genel seçimi kapsadığını, bu yüzden de Türkiye’nin ötesinde bir genellemeye imkan vermeyeceğini belirtmek gerekir. Bu sonuçlar Türkiye’de geçmiş dönemlerdeki ve Batı demokrasileri dışındaki ülkelerin kendi bağlamlarında yapılacak daha sonraki araştırmalara esin kaynağı olabilir.

Son iki seçimde adaylarının bir bölümünü ön seçim kullanarak, Türkiye’deki siyasi partiler arasında en kapsayıcı katılımı adaylarını belirleyen CHP, en rekabetçi sonuçları elde etmiştir. Görevde olmayanların kazanması endeksleri göz önüne alındığında oldukça rekabetçi bir sonuç elde edilmiştir. Bu endeksler şaşırtıcı derecede yüksektir. Mevcut milletvekilleri yerlerini koruyamamıştır. Ön seçime katılan parti üyeleri yeni isimleri seçmişler ve listenin üst sıralarına yerleştirmişlerdir. 2011 senesinde değişim oranı yüzde 95 gibi oldukça yüksek bir orandır. Bu oranın güvenilirliği gerek parti içi siyasi konjonktür, gerek ön seçimin uzun zamandan sonra ilk kez uygulanışı, gerekse de kısıtlı bir veri setine dayanması niteliği ile eleştirilebilir. 2015 yılında daha çok seçim bölgesinde ön seçim yapılmış ve yüzde 74 gibi yine yüksek bir oran çıkmıştır. Bu derece yüksek endeksler ön seçimin rekabetçi bir aday belirleme yöntemi olduğunu göstermektedir. CHP’nin ön seçimlerinde oy yoğunlaşması endeksi de 2011’de 0,47 ve 2015’te 0,46’dır. Bu veriler parti üyelerinin oylarını belli adaylara blok olarak vermelerini, kendi değerlendirmeleri çerçevesinde kararlarını oluşturduğunu göstermektedir. CHP’nin parti meclisi ile belirlediği adaylarda 2011 yılındaki değişim oranı yüzde 71’dir. 2015’te bu oran yüzde 46’ya düşmüştür. Bu düşüş bu yöntemle aday belirlemenin rekabetçiliğinin azaldığına işaret etmektedir. Merkez organı (aday belirleme komisyonu) ile aday belirleyen HDP’nin 2015’te yüzde 66 oranında bir değişim ile yüksek bir rekabetçilik gözlemlenmektedir. Aynı yöntemle aday belirleyen AKP 2011 yılında yüzde 59, 2015 yılında yüzde 54 oranında bir rekabetçilik yakalamıştır. 2015

seçimlerinde AKP’de rekabetçilikte ufak bir düşüş görülmektedir. Ancak iki seçim birlikte değerlendirildiğinde partinin yatay bir seyir izlemekte olduğu soylenebilir. Parti liderinin adayları nihai olarak belirlediği MHP’nin aday belirleme yöntemi en az rekabetçi sonuçları ortaya çıkarmıştır. Özetle, son iki seçimin görevde olmayanların kazanması endeksleri kümülatif ele alındığında, en çok rekabetiden en az rekabetçi yöntemler sırasıyla; CHP’nin n seçimleri, HDP’nin aday belirleme komisyonu, CHP Parti Meclisi ile belirlediği adaylar, AKP’nin aday belirleme komisyonu ve MHP parti liderinin belirlemesi şeklinde sıralanabilir.

İsrail’de yapılan benzer bir çalışmada (Hazan vd. 2008) rekabet endeksleri aday belirleme komisyonu için görevde olmayanların kazanması 0,181 ve görevde olmayanların ağırlıklı kazanması da 0,131’dir. Parti delegeleri için bu endeksler sırasıyla 0,251 ve 0,148’dir. Parti yelerinin katıldığı n seçimlerde bu oran sırasıyla 0,242 ve 0,166 olmuştur. İsrail’de kullanılan yöntemler ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki siyasi partilerin bütün aday belirleme yöntemlerinin İsrail’dekilere göre daha rekabetçi olduğu soylenebilir. Türkiye’dekine benzer şekilde İsrail’de de n seçimler diğer yöntemlere göre rekabetçilikte ne çıkmıştır. Türkiye’deki bütün endekslerin İsrail’dekilere göre çok yüksek çıkması Türkiye’deki partilerin aday belirleme yöntemlerinin manipülasyonlara açık olduğunu göstermektedir. Çalışmada bu manipülasyonların etkisini değerlendirmek için sadece CHP’nin oy yoğunlaşması endeksi bulunmaktadır. Bu endekse göre de parti üyelerinin tamamen manipülasyonlardan etkilenererek hareket etmedikleri ve orta düzey bir rekabetçilik yaratacak şekilde n seçime katıldıkları soylenebilir. Hem n seçimdeki hem de diğer aday belirleme yöntemlerindeki manipülasyonların etkileri konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu araştırmalar Türkiye’deki siyasi partilerin kurumsallaşma düzeyleri hakkında fikir sağlaması açısından önemli olacaktır.

Aday adaylarının istekliliği ele alındığında dağınık bir tablo ortaya çıkmaktadır. Aday adaylarının başvurularını yaparken aday belirleme yöntemini göz önüne almadıkları soylenebilir. n seçim gibi kapsayıcı katılımın olduğu yöntemde adaylar başvurmakta tereddütlü davranmamışlardır. Adayları parti liderinin tek başına belirlediği yönteme de adaylar çekinmeden başvurmuşlardır. Aday belirleme yönteminin kapsayıcılığı veya dışlayıcılığı aday adayları için caydırıcı bir etken olarak görülmemektedir. Elleriindeki

güvenli sandalyelere bakıldığında bütün partilere yüksek sayıda aday adayı başvurusu olmuştur. Uzun süre sonra seçimlere ilk defa parti olarak katılan Kürt siyasi hareketinin partisi HDP'nin oldukça yüksek endeksleri hakkında yorum yapmak yanıltıcı olabilir. Bu endeksler İsrail'deki partilerin yöntemleri ile karşılaştırıldığında büyük farklılıklar görülmektedir. Görevde olmayanların istekliliği B endeksi İsrail'de parti ön seçimleri için 2,737 parti delegeleri için 4,291 olmuştur. Bu endeksler ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki endeksler oldukça yüksektir. Partilere maddi destek amaçlı aday adaylığı başvurusu yapmak Türkiye'de yaygın bir durumdur. Partilerin aday olmak için kanuni şartları sağlamak gibi oldukça basit şartlar koyması veya belli şartlar koyan partilerin bu şartları aşmak için bazı kurallar koyması bu sayının yüksekliğinin sebepleri arasında sayılabilir. Aday adaylığı başvuru sayısının yüksekliği partilerin adaylık ücretlerini bir finansman kaynağı olarak gördüklerini göstermektedir. Bu sayının yüksekliği parti ile bir şekilde gönül bağı olan kişilerin adaylık ücreti vasıtasıyla bir çeşit bağış şeklinde partiye destek olmak istediklerini göstermektedir. Ancak sürekliliği olmayan ve partiyle bağı zayıf olan kişilerin desteklerinin adaylık adı altında toplanması partilerin kurumsallaşması yönünde bir engel teşkil ettiği iddia edilebilir. Türkiye'deki partiler adaylık şartlarını düşük tutarak kurumsal bir kültür yaratmak konusunda oldukça geri kalmışlardır. Adaylık başvurusunun, partiyle bağı partinin sıradan seçmenleriyle pek ayırt edilemeyecek kadar zayıf olan kişilere açık olması, parti kültürünün erozyona uğradığı bir siyasi kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Görevde olmayanların istekliliği endekslerinin her geçen seçimde artması partilerin bu durumu benimsediklerini de gösterdiği gibi kurumsallaşma ve toplumla daha sıkı ve uzun vadeli bağlar kurma konusundaki isteksizliklerini de yansıtmaktadır.

Partilerin aday belirleme yöntemlerinin temsiliyet üzerindeki etkisi incelendiğinde kapsayıcı katılımın kadın ve genç temsiline olumlu bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Kadınların ve gençlerin en çok temsil edildiği parti dışlayıcı bir yöntem kullanan HDP'dir. HDP'nin aday belirleme komisyonu genç ve kadın adaylara öncelik tanıyarak onları listenin yüksek yerlerine yerleştirmiştir. HDP'nin bu verisi sadece bir seçime dayansa da partinin siyasi kültürünü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Kadınlarda yüzde 38, gençlerde ise yüzde 30 oranına çıkarak diğer partiler ile karşılaştırıldığında yüksek bir temsil oranına ulaşmıştır. CHP'nin ön seçimi, CHP'nin parti meclisi ve

AKP'nin aday belirleme komisyonu kadın adaylara yüzde 12 ile yüzde 20 arasında değişen oranlarda bir temsil sağlamıştır. Bu partilerde kadın adayların belirlenmesinde katılımın kapsayıcı veya dışlayıcı olmasının çok etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu partilerin kullandıkları yöntemler ışığında temsiliyet, genç adaylar üzerinden değerlendirildiğinde dağınık bir tablo çıkmaktadır. AKP'nin aday belirleme komisyonu yüzde 13 ve yüzde 17 oranında bir genç temsili ile istikrarlı bir düzeye sahiptir. CHP'nin 2011 yılında ön seçiminde ve parti meclisinde sırasıyla yüzde 9 ve yüzde 3 oranında genç temsili mevcutken 2015 ön seçimde yüzde 15, parti meclisi yönteminde yüzde 8 oranında bir genç temsil oranı yakalamıştır. Burada aday belirleme yöntemi olarak kapsayıcı katılımın CHP özelinde daha fazla genç siyasetçiye temsil sağladığı söylenebilir. Parti liderinin adayları belirlediği MHP'de kadın ve genç temsili istikrarlı bir şekilde diğer partilere göre en düşük orandadır.

HDP, doğduğu sosyal hareketin özgünlüğünde Türkiye siyasetinde oldukça farklı bir yerde durmaktadır. Temsiliyet yönünde apaçık görüldüğü gibi HDP, taraftarlarının bütün hayatına temas eden ve bunu partinin kimliğine de yansıtan bir görüntü vermektedir. Kadın ve genç temsiline diğer partilerden çok önde olması HDP'nin en dikkat çekici özelliğidir. Bu ayrık durum HDP'nin ayrıca incelenmesini gerekli kılmaktadır. Doğduğu sosyal hareketin dinamik olması onun dışlayıcı bir aday belirleme yöntemini hem çok rekabetçi hem de daha temsiliyetçi bir aday belirleme yöntemine dönüştürmesini sağlamıştır. Gücünü sosyal hareketten alan parti sadece belli kişilerin öne çıktığı bir örgütten ziyade rekabetçi, değişime açık, kadın ve gençlerin geniş temsil edildiği bir kurumsal kültür yaratmıştır.

Kitle partisi özellikleri taşıyan HDP'nin ayrıkılığı bir yana bırakılırsa kartel parti özellikler taşıyan AKP, CHP ve MHP'nin aday belirleme yöntemi olarak her biri farklı bir yöntem kullanmıştır. Türkiye'de parlamento seçimlerinin ana aktörü olan bu partilerin kullandıkları yöntemleri karşılaştırmalı olarak değerlendirmek mümkündür.

En dışlayıcı yöntemi kullanan MHP rekabetin ve temsiliyetin en düşük olduğu partidir. Partinin kaynaklarını elinde tutan yönetici elitin partiye bütün şeklini verdiği bir durum söz konusudur. Partiye verilen şekil de gerek rekabet yönünde gerekse de temsiliyet

yönünden oldukça kısıtlı bir değişimi öngörmektedir. Parti müzakereci bir anlayışa yabancı, parti içi demokrasi mekanizmalarından uzak bir görünüm çizmektedir. Parti liderine tam bir sadakatin olduğu ve onun çizdiği sınırlar çerçevesinde bir siyaset anlayışı geliştirildiği görülmektedir. Bu sınırlar kadınlar ve gençlere kapalı olduğu gibi yeni kişileri de kapsamakta oldukça tutucu davranmaktadır.

Dışlayıcı bir yöntem kullanan AKP parti içi rekabetin nispeten yüksek olduğu bir partidir. Yeni kişilerin partiye girmesine sıcak bakılmaktadır. Müzakereci bir mekanizmaya yabancı olan partide adaylar dar bir kadro tarafından belirlenmektedir. Bu müzakereci mekanizmanın eksikliği partiye rekabet yönünden yansımaya da temsiliyet ekseninde yansımaktadır. Parti genç ve kadın adaylar açısından incelendiğinde bu grupların temsilinin yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Belli bir temsil oranı mevcutsa da bu oranın cam bir tavana çarptığını söylemek mümkündür. Partiyi kartelleştiren yönetici elitin bu grupların temsilini elinde tuttukları görülmektedir. Bu grupların temsili belli bir oranla sınırlandırılarak partide mevcut iktidar ilişkilerinin devam etmesinin amaçlandığı söylenebilir. Parti tabanın görüşlerine açık, aşamalı bir aday belirleme yöntemi kullanılsa da nihai kararı elinde tutan parti yöneticileri tabandan gelebilecek temsil taleplerini belli aşamalarda yoğrularak etkisiz hale getirilmek istemektedir.

CHP'nin kullandığı iki farklı yöntem de diğer iki partiye nispetle daha kapsayıcıdır. Ancak ikisi de oldukça farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Partinin 2011 yılındaki yüksek değişimini genel başkanının değişmesindeki konjonktür çerçevesinde değerlendirmek mümkünse de parti kadrolarının 2015 yılında da güçlü bir değişim göstermesi dikkate değerdir. Bu açıdan kapsayıcı aday belirleme yöntemlerinin parti içi rekabete zemin sağladığını söylemek mümkündür. CHP'nin parti meclisi ile aday belirlemesi kısıtlı bir katılımı öngörse bile diğer partilerden daha geniş bir katılıma sahiptir. Parti meclisi adayları belirlerken yeni kişilere yer açmaktan çekinmemiştir. 2011 yılında oldukça yüksek olan bu oran 2015 yılında partinin yöneticilerinin kontenjan adayı olarak yerleştirilmesi sonucu düşmüştür. Yine de bir değişim dinamiği yarattığı söylenebilir. Parti meclisinin belirlediği adaylara temsiliyet açısından bakıldığında kadın adayların temsili konusunda belli bir hassasiyet gösterse de genç adayların temsili konusunda oldukça tutucu davrandığı görülmektedir. CHP'nin parti meclisi ile belirlediği kadın

adaylar da yatay bir eğilimi görülmektedir. Bu aday belirleme yönteminin kadın temsiliinde belli bir sınıra ulaşmış olduğu söylenebilir. AKP’de olduğu gibi CHP’nin parti meclisinde belirlediği kadın adayların da bir cam tavana çarptığı görülmektedir.

CHP’nin parti üyelerinin katıldığı ön seçimler ile belirlediği adaylar en rekabetçi sonucu üretmiştir. 2011 yılındaki yüksek sonuç tabanın ön seçime olan özlemini göstermektedir. 2015 yılında 2011’dekine oranla bir düşüş gözlense de ön seçim oldukça rekabetçi sonuçlar üretmiştir. Kartel parti teorisinde parti üyelerine böyle bir imkânın tanınmasında üyelerin parti yöneticilerinin manipülasyonuna açık olmasının etkisi olduğu iddia edilmektedir. Bu hamlenin partinin meşruiyetini tabanda yeniden kazanmak için bir araç olduğu söylenmektedir. Katılım genişlese de üyelerin daha rekabetçi ve temsiliyetçi sonuçlar üretemeyeceği varsayılmaktadır. Türkiye’deki siyasi partiler üzerindeki bu çalışmanın ışığında katılımın genişlemesi durumunda rekabetin düşeceği varsayan araştırmacıların (Rahat ve Hazan, 2001: 314; Hopkin, 2001: 358; Katz, 2001: 290) beklentilerinin tersi gerçekleşmiştir. Rekabet yönünden bakıldığında parti üyeleri parti içinde ciddi bir dönüşümü gerçekleştirecek kapasiteye sahiptir. Parti üyeleri belli bir manipülasyon yönünde tercih yapmayarak ön seçimi temsili sisteme katkı yapacakları müzakereci bir mekanizma olarak benimsediklerini göstermişlerdir. Bu orandaki yüksek değişim, parti üyelerinin müzakereci mekanizmalara açık olduklarını gösterdiği gibi düşük rekabetin ortaya çıkacağını düşünenlerin kaygılarını da ortadan kaldıracak bir sonuç yaratmıştır.

Ön seçimin ortaya çıkardığı temsiliyet sonuçları için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. CHP’nin ön seçimi kadın temsili konusunda AKP’nin aday belirleme komisyonu ve CHP’nin parti meclisi yöntemleri yaklaşık sonuçlar üretmiştir. Genç temsili konusunda ise CHP’nin parti meclisinden daha iyi, AKP’nin yöntemi ile de yaklaşık bir sonuç çıkmıştır. Temsiliyet hakkında diğer yöntemler için söylenenler ön seçim için de geçerlidir. Ön seçimin Türkiye’de diğer partilerin kullandıkları yöntemden daha düşük bir temsiliyet ortaya çıkarmadığı düşünülürse, bu yöntemi kullanmaktan çekinenlerin ileri süreceği bir temsiliyet çekincesinin çok geçerli olmadığı söylenebilir. Dini, etnik ve cinsel yönelim gruplarının adaylıkları derinlemesine araştırılarak temsiliyet değişkenini ölçmekte kullanılabilir. Türkiye’de giderek artan mülteci nüfusu henüz siyasi haklara

sahip değildir. Mültecilerin siyasi mücadelelerinin temsili demokrasiye yansımaları da aday belirleme süreçlerinin başka açılardan değerlendirilmesini gerektirecektir. Bu grupların temsilin kısa vadede yüksek düzeylere ulaşacağını söylemek mümkün değildir. Bu grupların adaylık deneyimleri nicel çalışmalardan ziyade nitel çalışmalarla aday belirleme süreçlerinin adaylara göre farklılaşan yönlerini ortaya çıkaracaktır. Türkiye’de 1950-1960 arasında CHP ve DP’nin yaptığı ön seçimler ve 1961-1980 arasında yasal olarak zorunlu olan ön seçimlerin değerlendirilmesi, bugünkü sonuçlar ve partilerin kurumsallaşması açısından önemli bir ufuk kazandıracaktır. Üyelerin ön seçimde ne yönde bir tercih yapacaklarını öngörmek kolay değildir. Üyeler arasında rekabet ve temsiliyet ön plana çıkabileceği gibi bunun aksi yönünde tavır almaları da mümkündür. Parti üyelerinin ön seçimlerde hangi amaçlarla oy verdiklerini ölçecek nicel ve nitel çalışmalar ön seçim yönteminin benimsenmesinin doğuracağı sonuçları ortaya koyacaktır.

Partilerin yönetici kadroları, siyaset yaptıkları partinin program ve ilkeleri çerçevesinde parti politikalarının belirlerler. Ancak partinin program ve ilkelerinin yenilenmesini ve değiştirilmesini talep edecek iç mekanizmaların partililere de açık olması gerekir. Ware (1979: 78) rekabetçi demokraside seçmene partiyi bırakma tercihinin verildiğini söyler. Müzakereci demokrasi serbest seçimlerde partisini bırakma tercihinin parti örgütünde de bir söz hakkı ile bütünleşmesini sağlayacaktır. Geniş katılımlı aday belirleme yöntemleri bu tür değişimler ve yenilenmeler için mekanizmalar ortaya koymaktadır. Partilerin kadrolarının seçmen tabanına daha yakın kitleler tarafından belirlenmesi, onların değişim arzularını da yansıtması bakımından bir araç olmaktadır. Bu tür yöntemlerle seçilen parti kadroları aldıkları siyasi kararlarda bu kitlelerin taleplerini göz önüne almaktadır. Siyasi partiler, onları yöneten kadroların yönlendirmesi ile değil taleplerini gerçekleştirmeyi vaat ettikleri kitlelerin yönlendirmesi ile politikalarını oluşturmaktadır.

İncelenen yöntemlerin hem yüksek rekabetin hem de geniş temsiliyetin aynı anda sağlanması konusunda birbirlerine üstünlüğü yoktur. En katılımcı yöntem olan ön seçimde yüksek rekabet varken, temsiliyet düşük orandadır. Demokrasi katılımın kapsayıcı olduğu rekabetin ve temsiliyetin de yüksek düzeyde olduğu bir düzlemde mümkündür. Katılımın kapsayıcı olduğu ön seçim yönteminin belli noksanlıkları

alınabilecek tedbirlerle giderilebilir. Ön seçim gibi mekanizmaların partilere kurumsal olarak yerleşmesi ve partilerde bu yönde müzakereci bir tartışma geleneğinin yaratılması, ön seçimleri daha demokratik sonuçlar üretme yönünde geliştirecektir. Üstelik böyle bir gelenek tabanına yerleşecek bir siyasi kültür üreteceğinden daha köklü bir demokrasi anlayışının yerleşmesine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Y. (1966). Türk Siyasi Partiler Kanunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 21(3) s. 171-218.
- Abadan, N. (1966). *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları No:202-184.
- Adalet ve Kalkınma Partisi. (2016) *Parti Tüzüğü*. Erişim tarihi: 05.05.2016
<https://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>
- Anayasa Mahkemesi Kararı (1971) *T.C. Resmî Gazete*, 14238, 7 Temmuz 1972.
- Anayasa Mahkemesi Kararı. (1987) *T.C. Resmî Gazete*, 19604, 14 Ekim 1987.
- Appleton, A. ve Ward, D. (1993). Party Transformation in France and the United States. The Hierarchical Effects of System Change in Comparative Perspective. *Comparative Politics*, 26(1) s. 69–98. Erişim tarihi: 11.11.2015 Jstor. doi: 10.2307/422174.
- Aydın, M. (2005). Türkiye’de Siyasal Partilere Devlet Yardımı. *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(4) s. 235–265.
- Aydinoğlu, E. (2014) *Fis Köyünden Kobane’ye Kürt Özgürlük Hareketi*. İstanbul: Versus.
- Beitz, C. (1989) *Political Equality: An Essay in Democratic Theory*. Princeton: Princeton University Press.
- Bilir, F. (2007) *Parlamento Adaylarının Belirlenmesi*. Ankara: Yetkin Kitabevi.
- Bille, L.(2001) Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality, Candidate Selection in European Parties, 1960-1980. *Party Politics*, 7(3), s. 363-380 Erişim tarihi: 11.11.2015. Sage Publications. doi: 10.1177/1354068801007003006.
- Bonnie F. N. ve Siavelis P. M. (2008) Candidate Selection Procedures in Transitional Politics: A Research Note. *Party Politics*, 14(5) s. 620-639 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications. doi: 10.1177/1354068808093393.
- Bora, T. ve Can, K. (1991) *Devlet Ocak Dergâh: 12 Eylül’den 1990’lara Ülkücü Hareket*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. ve Can, K. (2004) *Devlet ve Kuzgun: 1990’lardan 2000’lere MHP*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Burke, E. (1990). *Thoughts On The Present Discontents and Two Speeches on America. Select Works of Edmund Burke*, Cilt:1, Indianapolis: Liberty Fund.
- CHP aday adaylığı ücretlerini açıkladı. (2011) Erişim tarihi: 20.01.2016
<http://www.haber7.com/siyaset/haber/724265-chp-aday-adayligi-ucretlerini-acikladi>
- CHP'de il il ön seçim sonuçları. (2015) Erişim tarihi: 21.01.2016
<http://www.gercekgundem.com/siyaset/114337/chpde-il-il-on-secim-sonuclari>
- CHP'ye 2 bin 822 kişi aday olmak için başvurdu. (2015) Erişim tarihi: 21.01.2016
<http://www.hurriyet.com.tr/chp-ye-2-bin-822-kisi-aday-olmak-icin-basvurdu-28342262>
- CHP Ön Seçim Bilinmesi Gerekenler. (2015) Erişim Tarihi 21.01.2016
<http://www.bakirkoygazetesi.com/chp-on-secim-bilinmesi-gerekenler/611/>
- Cohen, J. (1989) *Deliberation and Democratic Legitimacy*. A. Hamlin ve P. Pettit (ed.) *The Good Polity*, s. 17-34 Oxford: Basil Blackwell.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (2016). *Parti Tüzüğü*. Erişim tarihi: 05.05.2016
<http://www.chp.org.tr/Assets/dosya/tuzuk2016-29012016.pdf>
- Dalton, R. J. ve Watterberg M. P. (2000) *Parties without partizans. Political Change in Advanced Industrial Democracies* Oxford: Oxford University Press.
- Duverger, M. (1972) *Siyasi Partiler*. (Ergun Özbudun, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınları.
- En pahalı adaylık CHP'de. (2015). Erişim tarihi: 21.01.2016
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/02/13/en-pahali-adaylik-chpde>.
- Epstein, D. L. (1967) *Political Parties in Western Democracies*. London: Frederick A. Praeger Publishers.
- Fishkin, J. (1991) *Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform*. New Haven, CT ve Londra: Yale University Press.
- Ford, H. (2003) Party Organization. Susan E.S. (ed.) *Perspective on Political Parties: Classic Readings*, s. 245-250. New York: Palgrave.
- Gallager, M.(1988) Introduction. M. Gallager ve M. Marsh (ed.) *Candidate Selection in Comparative Perspective The Secret Garden of Politics* Londra: Sage Publications.

- Gunther, R. ve Diamond, L. (2001) Types and Functions of Parties. R. Gunther ve L. Diamond (ed.) *Political Parties and Democracy*. s. 3-40 Londra: John Hopkins University Press .
- Gunther, R. ve Diamond, L. (2003) Species of Political Parties: A new typology. *Party Politics*, 9(2) s. 167-199 Erişim tarihi: 11.11.2015 Sage Publications doi: 10.1177/13540688030092003.
- Gutmann, A. ve Dennis T. (1996) *Democracy and Disagreement: Why Moral Conflict cannot be Avoided in Politics, and What should be Done about it*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Habermas, J. (1996) *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: Polity.
- Haider, K. (2006) Party Membership and Participation. R. Katz ve C. William (ed.) *Handbook of Party Politics* s. 301-315 Londra: Sage Publications.
- Hale, J. (1995) The Making of the New Democrats. *Political Science Quarterly* 110(2) s. 207-232 Erişim tarihi: 11.11.2015 Jstor doi: 10.2307/2152360.
- Hale, W. ve Özbudun, E. (2010) *Islamism, democracy, and liberalism in Turkey : the case of the AKP*. New York: Routledge.
- Hale Williams, M.(2009) Kirchheimer's French Twist: A Model of the Catch-All Thesis Applied to the French Case. *Party Politics*, 15(5), s. 592-614 Erişim tarihi: 11.11.2015 Sage Publications, doi: 10.1177/1354068809336398.
- Halkların Demokratik Partisi. (2014) *Parti Programı*. Erişim tarihi: 21.01.2016 <http://www.hdp.org.tr/parti/parti-programi/8>
- Halkların Demokratik Partisi (2014) *Parti Tüzüğü*. Erişim Tarihi: 05.05.2016 <http://halklarindemokratikkongresi.net/temelmetinler/tuzuk/61>
- Halkların Demokratik Partisi. (2015). *Milletvekilliği Aday Adaylığı Başvuruları*. Erişim Tarihi 21.01.2016 <http://www.hdp.org.tr/milletvekilligi-aday-adayligi-basvurulari/5921>.
- Harmel, R., Uk H. ve Tan, A-Kenneth, J. (1995) Performance, Leadership, Factions and Party Change: An Empirical Analysis. *West European Politics*, 18(1) s. 1-33 Erişim tarihi: 11.11.2015 London Frank Cass Publishers doi:10.1080/01402389508425055.

- Hazan, Y. R. ve Voerman G. (2006) Electoral Systems and Candidate Selection. *Acta Politica* Cilt: 41 Palgrave Journals.
- HDP'de adaylar eğilim yoklamasıyla belirleniyor. (2015). Erişim Tarihi 21.01.2016
<http://www.yuksekovahaber.com/haber/hdpde-adaylar-egilim-yoklamasiyla-belirleniyor-150397.htm>
- Heywood, A. (2011) *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heper, M. (2011) *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*. İstanbul: Doğan Kitap
- Hopkin, J. (2001) Bringing the Members Back In? Democratizing Candidate Selection in Britain and Spain. *Party Politics*, 7(3) s. 343-361 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068801007003005.
- Hume, D. (2006) Of Parties in General. *Essays, Moral, Political, and Literary* New York: Cosimo.
- Inter-Parliamentary Union (2012) *Global Parliamentary Report: The changing nature of parliamentary representation*. Erişim tarihi: 01.05.2016
<http://www.ipu.org/pdf/publications/gpr2012-full-e.pdf>
- Ishiyama, J. T. (2001) Candidate Recruitment and the Development of Russian Political Parties, 1993-99. *Party Politics*, 7(4), s. 387-411 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068801007004001.
- İşte aday olmayan vekiller. (2011). Erişim tarihi: 21.01.2016
<http://www.aksam.com.tr/siyaset/iste-aday-olmayan-vekiller--29191h/haber-29191>.
- Kabasakal, M. (2014) Factors influencing intra party democracy and membership rights: The case of Turkey. *Party Politics*, 20(5) s. 700-711 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068812453366.
- Katz, R. S. (1986) Party government: a rationalistic conception. F. G. Castles ve R. Wildenmann (ed.) *The Future of Party Government: Visions and Realities of Party Government*. Cilt: 1 Berlin: Walter de Gruyter s. 31-71.
- Katz, R. S. ve Mair, P. (1995) Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics* 1(5), s. 5-28 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications, doi: 10.1177/1354068895001001001.

- Katz, R. S. (1996) Party Organizations and Finance. L. LeDuc, R. G. Niemi, P. Norris (ed.) *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective* s. 107-133 Londra: Sage Publications.
- Katz, R. S.(2001) The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics*, 7(3), s.277-296 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068801007003002.
- Katz, R. S. (2002) The internal life of parties. K. R. Luther ve F. M. Rommel (ed). *Political Challenges in the New European Political and Analytical Challenges* Oxford: Oxford Univesity Press.
- Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (2013). *Demokratikleşme Paketi*. Erişim Tarihi: 21.01.2016
http://www.kdgm.gov.tr/snetix/solutions/KDGM/resources/uploads/files/kitabci_k.pdf
- Kirchheimer, O.(1972) Transformation of Party Systems. J. La Palombara ve M. Weiner. (ed.) *Political Parties and Political Development*. s. 177-200 New Jersey: Princeton University Press.
- Kitschelt, H. (2006) Movement Parties. R. Katz Richard ve William C. (ed.) *Handbook of Party Politics* s. 278-290 Londra: Sage Publications.
- Krouwel, A. (2006) Party Models. R. Katz ve W. Crotty (ed.) *Handbook of Party Politics* s. 249-269 Londra: Sage Publications.
- Kural, B.(2015) *49 Yaşındaki Meclis'te Yaşlanan Tek Parti AKP* Erişim tarihi: 01.05.2016 <http://bianet.org/bianet/siyaset/165299-49-yasindaki-meclis-te-yaslanan-tek-parti-akp>.
- Langston, J. (2006) The Changing Party of the Institutional Revolution: Electoral Competition and Decentralized Candidate Selection. *Party Politics*, 7(4), s. 395-413 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068806063088.
- LaPalombara, J. ve Weiner, M. (1972) The Origin and Development of Political Parties. J. LaPalombara, Joseph ve M. Weiner *Political Parties and Political Development* s. 3-42 New Jersey: Princeton University Press.

- Lawson, K. (1988) When Linkage Fails. K. Lawson and Peter H. Merkl (ed.) *When Parties Fail: Emerging Alternative Organizations*, s. 13-38. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Leiserson, A. (1958) *Parties and Politics: An Institutional and Behavioral Approach*. New York: Alfred A. Knopf.
- Mair, P. (1995) Political parties, popular legitimacy and public privilege. *West European Politics*, 18(3), s. 50-57 Erişim tarihi: 11.10.2015 Routledge doi:10.1080/01402389508425090.
- Michels, R. (1959) *Political parties, a sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracy*. (Eden ve Cedar Paul, ev.) New York: Dover Publication Inc.
- Milletvekilliği Aday Adaylığı İçin Gerekli Bilgiler. (2011). Erişim tarihi: 21.01.2016 <http://www.istanbultimes.com.tr/siyaset/milletvekilligi-aday-adayligi-icin-gerekli-bilgiler-h7030.html>
- Milletvekili Adayları. (2015). Erişim tarihi: 21.01.2016 <http://www.sabah.com.tr/secim/7-haziran-2015-genel-secimleri/milletvekili-adaylari>
- Milliyetçi Hareket Partisi (2009) *Parti Tzđđ*. Erişim Tarihi: 05.05.2016 https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf
- Neumann, S. (1956) Toward a Comparative Study of Politics. S. Neumann (ed.) *Modern Political Parties: Approaches to Comparative Politics* s. 395-421 Chicago: The University of Chicago Press.
- Norris, P. (2004) *Building political parties: Reforming legal regulations and internal rules*. Erişim tarihi: 11.01.2016 <http://www.idea.int/parties/upload/pippa%20norris%20ready%20for%20web%203.pdf>.
- Norris, P. (2014) Recruitment. R. Katz ve W. Crotty (ed.) *Handbook of Party Politics* Londra: Sage Publications.
- Partilerin adaylık ücreti belli oldu. (2015). Erişim tarihi: 21.01.2016 <http://www.gazetevatan.com/partilerin-adaylik-ucreti-belli-oldu-741324-gundem/>

- Pennings, P. ve Hazan, Y. R. (2001) Democratizing Candidate Selection: Causes and Consequences. *Party Politics*, 7(3), s.267-275 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications. doi: 10.1177/1354068801007003001.
- Rahat, G. ve Hazan, R. Y. (2001) Candidate Selection Methods: An Analytical Framework. *Party Politics*, 7(3), s. 297-322 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068801007003003.
- Rahat, G. ve Barnea, S. (2007) Reforming Candidate Selection Methods: A Three Level Approach. *Party Politics*, 13(3), s. 375-394 Erişim tarihi: 11.10.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068807075942.
- Rahat, G., Hazan, R. Y. ve Katz, R. S. (2008) Democracy and Political Parties: On the Uneasy Relationships between Participation Competition and Representation. *Party Politics*, 14(6), s. 663-683 Erişim tarihi: 11.12.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068808093405.
- Rahat, G. ve Hazan, R. Y. (2010) *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Consequence.*, Oxford: Oxford University Press.
- Sarıbay, A. Y. (2001) *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Sartori, G. (1965) *Democratic Theory*. New York: Frederick A. Praeger.
- Sartori, G. (2005). *Parties and Party Systems: A Framework*. Birleşik Krallık: ECPR.
- Scarrow, S. E. (1999) Parties and The Expansion of Direct Democracy. *Party Politics*, 5(3), s. 341-362 Erişim tarihi: 11.12.2015 Sage Publications doi:10.1177/1354068899005003005.
- Scarrow, S., Webb, P. ve Farrel, D. M. (2000) From Social Integration to Electoral Contestation: The Changing Distribution of Power within Political Parties. R. J. Dalton ve M. P. Wattenberg (ed.) *Parties Without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. New York: Oxford University Press s.129-157.
- Scarrow, S. E. (2006) The Unwanted Emergence of Party-Based Politics. R. Katz ve W. Crotty (ed.) *Handbook of Party Politics* s. 16-24 Londra: Sage Publications.
- Schattschneider, E. E. (1942). *Party government*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

- Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun. (1961) *T.C. Resmî Gazete*, 10796, 2 Mayıs 1961
- Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun (1981) *T.C. Resmî Gazete*, 17486, 16 Ekim 1981
- Siyasi Partiler Kanunu. (1965) *T.C. Resmî Gazete*, 12050, 16 Temmuz 1965
- Siyasi Partiler Kanunu. (1983) *T.C. Resmî Gazete*, 18027, 24 Nisan 1983
- Siyasi partilerin adaylık cretleri (2011) Erişim tarihi: 21.01.2016
<http://www.hurriyet.com.tr/siyasi-partilerin-adaylik-ucretleri-17233193>.
- şenay, G. (2014) *Bir oy kaç lira eder?* Erişim tarihi: 21.01.2016.
<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bir-oy-kac-lira-eder>
- Ostrogorski, M. (2003). *Democracy and Organization of Political Parties*. S. E. Scarrow (ed.) *Perspective on Political Parties: Classic Readings* New York: Palgrave.
- zbudun, E. (1964) M. Duverger'in 'Siyasal Partiler'i ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler. *AÜHF Dergisi* Cilt: 21. s. 24-51.
- zbudun, E. (1968) *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parti Disiplini*. Ankara: AÜHF Yayınları.
- zbudun, E. (1972) *Siyasal Partiler* Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Tanör, B. (1976) *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)* İstanbul: Afa Yayınları
- Tremblay, M. ve Pelletier R. (2001) More Women Constituency Party Presidents A Strategy for Increasing the Number of Women Candidates in Canada? *Party Politics*, 7(2), s.157-190 Erişim tarihi: 11.12.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068801007002002.
- Tuncay, S (2000). *Parti İi Demokrasi ve Türkiye*. İstanbul: Gndoğan Yayınları.
- Van Biezen I. (2003) *Political parties in New Democracies: Party Organization in southern and east-central Europe*. Basing stoke: Palgrave.
- Van Biezen, I. ve Kopecky, P. (2014).The cartel Party and the state: Party-state linkages in European democracies. *Party Politics* 20(2) s. 1-13 Erişim tarihi: 11.12.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068813519961.
- Ware, A. (1979) *The Logic of Party Democracy*. Londra: Macmillan.
- Ware, A. (2006) American Exceptionalism. R. Katz ve W. Crotty (ed.) *Handbook of Party Politics* s. 270-277 Londra: Sage Publications.

- Webb, P. (2002a) Introduction. P. Webb, D. M. Farrell, I. Holliday (ed.) *Political Parties in Advanced Industrial Democracies* s. 1-15 New York: Oxford University Press.
- Webb, P. (2002b) Conclusion: Political Parties and Democratic Control in Advanced Industrial Democracies. P. Webb, D. M. Farrell, I. Holliday (ed.) *Political Parties in Advanced Industrial Democracies* s. 438-460 New York: Oxford University Press.
- Wolinetz, S. B. (2002) Beyond the catch all party: Approaches to study of parties and party organizations in contemporary democracies. R. Gunther, J. Montero ve J. Linz. (ed.) *Political Parties Old Concepts and New Challenges* s. 133-155 Oxford: Oxford University Press.
- Teorell, J. (1999) A Deliberative Defence of Intra-Party Democracy. *Party Politics*, 5(3), s. 363-382 Erişim tarihi: 11.12.2015 Sage Publications doi: 10.1177/1354068899005003006.
- Teziç, E. (2009) *Anayasa Hukuku*. 13. Bası İstanbul: Beta Yayınları.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı (2011) *T.C. Resmi Gazete*, 27973, 23 Haziran 2011
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı (2015) *T.C. Resmi Gazete*, 29390, 18 Haziran 2015
- YSK Hatip Dicle'nin vekilligini düşürdü. (2011). Erişim tarihi: 14.08.2015
<http://www.radikal.com.tr/politika/ysk-hatip-diclenin-vekilligini-dusurdu-1053654/>

EK 1: ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset ve Sosyal Bilimler ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 1.7.2016

Tez Başlığı / Konusu: Türkiye'deki Siyasal Partilerin Aday Belirleme Yöntemlerinin
Rekabet ve Temsil Yeti Beklentilerinden Perspektifler: 2011 ve 2015 Genel Seçimleri

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

11.7.2016
[İmza]
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Arslan Okan ÇINAR

Öğrenci No: N11225290

Anabilim Dalı: Siyaset ve Sosyal Bilimler

Programı: Siyaset Bilimi

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

[İmza]
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

[İmza]

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Political and Social Sciences TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: *1/7/2016*

Thesis Title / Topic: *An Evaluation of the candidate selection methods of political parties in Turkey with respect to competition and representation: 2011 and 2015 General Elections*

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

11/7/2016
[Signature]

Date and Signature

Name Surname: *Utkan Ökan GINAR*

Student No: *X111225290*

Department: *Political and Social Sciences*

Program: *Political Science*

Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Assoc. Prof. Bican Sahin *[Signature]*
(Title, Name Surname, Signature)

EK 2: ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset ve Sosyal Bilimler ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: *17/7/2016*

Tez Başlığı / Konusu: *Türkiye'deki Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemlerinin Rekabet ve Temsil Yeti Bakımından Değerlendirilmesi: 2011 ve 2015 Genel Seçimleri*

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam *125* sayfalık kısmına ilişkin, *30.10.2016* tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % *3* 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

17/7/2016
[İmza]
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: *Üstüner Çayan ŞİNAZ*
Öğrenci No: *111225290*
Anabilim Dalı: *Siyaset ve Sosyal Bilimler*
Programı: *Siyaset Bilimi*
Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Bircan Şahin
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

[İmza]

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF Political and Social Sciences

Date: 1/7/2016

Thesis Title / Topic: An Evaluation of the Candidate Selection Methods of Political Parties in Turkey with respect to competition and representation: 2011 and 2015 General Elections

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 30/06/2016 for the total of 125 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 3 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

1/7/2016
[Signature]
Date and Signature

Name Surname: Ustuner Okan GUNAL
Student No: N11225290
Department: Political and Social Sciences
Program: Political Science
Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Doç. Dr. Brian Sahin [Signature]
(Title, Name Surname, Signature)